ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

IN THIS ISSUE

SERGE LIBERMAN — The Place of Ethnic Minority Writing in the Mainstream of Australian Literature 1
HILARY L. RUBINSTEIN — Manifestations of literary and cultural anti-Semitism in Australia, 1856-1946 2
IRVING HOWE — Translating from Yiddish 4
MANFRED JURGENSEN — Bonegilla 1961, Ethnic Food (Poems) 7
SHIRLEY THOMAS — Solstice (Poem) 7
GEDALIAH SHAIAK — Yiddish Writers of Australia 8
LILIAN BENTATA — To each his own 9
LEO H. ASTETE — A Wanderer's Solitude 10
MICHAEL DANBY — The Secret Agenda of John Le Carre (Book Review).........11
BERYL HALINBOURG — The Giant Gum (Poem)..12
SERGE LIBERMAN — An overview of fiction by Australian Jewish Writers since World War II...13
MARGARET STOCKLEY — Multicultural Literature (Book Review)..............................13
ANNE WROBY — Witch Heart (Book Review)..14
LISA KREMER — The New Ones (Poem) 14

REGISTERED BY AUSTRALIA POST – PUBLICATION NO. UBQ 0635, CATEGORY B.

PRICE $1.50

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No.5 (39) November/December 1983

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING

303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.

TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford for the Publisher
M. Aizenbud, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185 Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

OCTOBER-NOVEMBER 1983 **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

EDITORIAL

THE PLACE OF ETHNIC MINORITY WRITING IN THE MAINSTREAM OF AUSTRALIAN LITERATURE*

Serge Liberman

One of this writer's favourite pastimes, as no doubt of many readers, is to browse along the shelves of one or other of this city's several antiquarian bookshops. One of his least pleasurable experiences, one that, sadly, is becoming increasingly inevitable, if he may be a little morbid, is that of walking through a cemetery. And yet, in a sense, they are the same. Just as there are dead people, so are there dead books; just as one-time remarkable and honoured men, once interred, become progressively forgotten, so too are the much dog-eared books of the one-time renowned and esteemed buried, unremarked, under masses of other people's books, or squeezed between others' tomes, or sequestered, out of sight, behind volumes penned by later, if also aging and receding, authors.

The contemplation of oblivion is a sobering one; still more so is the contemplation of oblivion of those who were once prominent, who were once models, the influential, the trend-setters, the opinion-makers, of those who, in literature, as in art, music, fashions and fads, were at the centre of that which we have come to consider the mainstream. Set against these, yet not quite compensating for the loss of those earlier alumni by attrition, are those others who, ignored or overlooked in their own day, are discovered or rediscovered, who are duly honoured and who are, with the passage of time, admitted into the pantheon of the immortal.

Our concern here centres on the relationship of ethnic writing to the Australian literary mainstream. And here, this writer immediately has a confession to make. He is not sure what that mainstream is. Is it indeed, as a writer in Meanjin (no.1, 1983) implied, the domain of the White Anglo-Celtic Male? And if so, is it that current that links Lawson and Paterson, the Jindyworabaks and the Lindsays, the Bulletin mob and those who would be their modern-day emulators and imitators? Or is it the stream that today carries, say, Carey and Lurie, Wilding and Moorhouse, Oakley and Bail, clever innovative writers all, but at considerable remove from, say, Patrick White and David Ireland, Xavier Herbert and Randolph Stow? And if gender is an essential determinant of those who define the mainstream, where is one to place the women? — Barbara Baynton, for instance, or Katherine Susannah Pritchard, Eleanor Dark, Henry Handel Richardson, or Christina Stead, not one of them without vision, without sweep, brilliance and passion?

This writer does not know. Nor, at the risk of seeming philistine, is he particularly bothered by not knowing. What was once the mainstream may today well be, or tomorrow become, a dried-up river-bed; just as what is today a faint trickle may yet prove to be the source of future deep, wide, and magnificently-turbulent waters. To this writer, ethnic writing is not something set distinctly apart from Australian literature. It is but one tributary among several that feed Australian writing. That, overall, it is a small tributary — about this he has no illusions. That it will probably remain a small tributary, this too he accepts with total equanimity. What is important is that this stream, like the mainstream, be kept flowing, that through grants, fellowships and subsidised literary outlets in the form of journals, anthologies and single-author books, the ethnic contribution be recorded, studied, analysed and integrated in the same way as, and as an indispensible part of, Australian and world literature in general.

If, in this, there is seen to be couched a plea for special consideration for the ethnic writer, nothing shall be added here to disavow it. However, it is a plea made in the light of the special problems — language, above all — that the ethnic writer has to contend with in getting his works published, disseminated and known, and **not** made simply because "ethnic is in" or because someone has piously instituted a "Be Kind to the Ethnic Year", and an author, conveniently, **happens** to be ethnic at the rising of the tide. The last thing that is here being asked for is official condescension, paternalism, or the holy superior airs of patronage that humours the recipient while amusing, or salving the conscience of, the particular patron. As with any literature, what is vital is quality. It would be nice, very nice, to receive unlimited funds for translation, for editing services, workshops, publication and the like, but nothing, nothing will assure a readership if the work that is produced is second-, third-, or fourth-rate. Indeed, to use public moneys while settling for mediocrity is to risk loss of sympathy and support for ethnic writing as a whole, but most sadly, for him, too, the man of integrity and taste and talent who is not satisfied with anything that falls short of his conception of perfection. One might then just as well use such moneys for the polishing of tombstones.

A writer dedicated to his art writes as he must, the mainstream be blowed. One needs only glance but briefly at a Conrad, a Nabokov, or, today, a Kosinski or Prawer Jhabvala to see that success may be won outside the indigenous literary establishment and, perhaps, in spite of it, as well as within it. Given the support his writing merits, if it is good, perhaps our writer shall in time be recognised. He need not concern himself with mainstreams. Let him rather create according to his own sights: let him write out of the traditions, the legacies, the influences — Australian, Polish, American, Jewish, Slavic, Hungarian, Italian, German — he has known; let him follow no fads; let Literature, Art (capital L, capital A) be his beacon. The stream that is Literature shall in time broaden to accommodate him. From his own narrower tributary, he shall enter the stream's more vigorous flow and shall become a recognised part of the nation's cultural landscape, enriching both the stream and those who gain sustenance from it as many writers included in the increasing number of anthologies given over to ethnic writing have done.

To follow fashion is to risk being seduced. And for the writer to be seduced is to have him play dice with his literary soul.

*This editorial is based on a paper delivered in September of this year at the launching of the annotated bibliography of minority-language writing "Diversity and Diversion", for review of which see elsewhere in this journal.

Manifestations of literary and cultural anti-Semitism in Australia, 1856-1946 (Part 1)

Hilary L. Rubinstein

This paper is an attempt to examine and explain the anti-Semitism found in certain Australian literary journals of the late nineteenth and early twentieth centuries, and in the works of Marcus Clarke, Henry Lawson, Arthur Adams and Norman and Lionel Lindsay.

At the start of our period there were between 2000 and 5000 Jews in Australia* with the majority in Melbourne and Sydney, the rest scattered in small pockets of settlement or isolated in remote parts of the Bush. For the most part they were not wealthy, and they made a living from such occupations as hawking, storekeeping and pawnbroking. The majority were English, the rest mostly of Prussian birth, and a sizeable proportion of the latter had resided in Britain and become acculturated to the mores of Anglo-Jewry before coming to Australia.

In the new country, as in the old, these English and anglicised Prussian Jews were dogged by anti-Jewish stereotypes. Britain, free of the vicious anti-Semitism of Central and Eastern Europe, nevertheless produced stock-figure stereotypes (the fictional Shylock and Fagin, the non-fictional old clothes peddlars of Houndsditch and Rag Fair) which as part of the British psyche were transplanted to Australia and found their way into popular culture, most notably into the literary magazines and the works of certain writers.

One such journal was Melbourne **Punch,** begun in 1856. It was not preoccupied with Jews, yet Jews (generally in the guise of moneylenders or bookmakers) featured quite regularly in its pages. Interestingly, this practice continued after 1879, when Alex McKinley, one of two brothers who published **Punch** from 1872, began publication of the **Jewish Herald.** In all likelihood, McKinley perceived no conflict between these two roles, for **Punch's** allusions to Jews were of a mostly bantering kind, irritating but essentially not malicious. **Punch** was, after all, a satirical journal, ridiculing humbug of all kinds and lampooning just about every group. Irishmen, Scots and Aborigines figured repeatedly in its pages, and nothing surpassed the gleeful malevolence with which it portrayed Chinese immigrants.

Typical of **Punch's** general attitude is an item in the issue of 9 July 1868, which makes a "chorus of moneylenders" chant

Vell, dish is goot, vea liksch de vay
Ve gets our living now,
Dey all hae troo de nose to pay
. . .
At schent per schent of course . . .
Ve takes de risk and charges vell,
Dese times vere ne'er surpassed.

As the issue of 8 May 1862 shows, even a native English Jew like Victorian politician Nathaniel Levi is depicted as lisping in broken English.

More disturbing was an observation in the issue of 25 January 1877 that the Jews were "generous bloodsuckers, who, if they can't get blood out of a stone, can extract money from anything or anyone."

In the same vein was an item in the issue of 22 January 1885 which cited as desirable though unlikely a Jewish school where "money was no object", where "every attention was paid to manners and morals", and whose pupils "from repeatedly working arithmetical problems based on five per cent, came to consider that as a legitimate rate of interest". It also yearned for "guileless, simple-minded, open-hearted Hebrews".

The issue of 21 June 1883 held that the Jews were "a great curse" and that of 3 December 1885 commented that "to the vast impecunious majority the thought of offending a single Hebrew is like a horrible dream" and it idly advocated "an agency for advancing money on easy terms and so enable these persons to defy Moshesh and all his works".

Punch's reference to a school for "manners and morals" is intriguing. Jewish "pushiness" is a trait often alleged, but Jews are not often accused of immorality, at least in its sexual sense. It is likely that **Punch** is here criticising those unethical Jewish business practices which are the stuff of popular stereotypes. Indeed, even the philo-semitic Melbourne essayist Richard Birnie (a close friend of **Table Talk** editor Maurice Brodzky and of architect Nahum Barnet) assumed that Jews cheated their non-Jewish customers as a matter of course. Thus in his essay on "Diet", a piece highly complementary to Jewish cuisine, he takes for granted that a Jewish trader had sold a Gentile "a vile cabbage-leaf faetidity [sic] for three half pence."

Later in its career **Punch** (which folded in 1924) advanced the damaging image of the Jew as international puppeteer, as on 14 February 1918 when it featured a full page cartoon by George Dancey, captioned "Bolsheviks bought by the Kaiser." This depicts Russia as a distressed maiden led on a chain by a triumphant Kaiser. In the background hover a gloating Lenin and Trotsky, both (in the former's case mistakenly, of course) depicted as distinctively Jewish moneylenders greedily grasping bulging bags of gold. This kind of thing suggests how far the anti-Jewish stereotypes of the **Bulletin** school (which will be examined later) had spread.

Lampooning of the Jew spilled over into literary magazines in other states, such as the Brisbane-based **Steele Rudd's Magazine,** which first appeared in 1904. Jews do not appear there frequently, but when they do (almost always in cartoons) they are in the familiar Melbourne **Punch** and Sydney **Bulletin** mould: huge-nosed, tight-fisted, money-grabbing figures of fun, lisping in foreign accents. The cartoons were the work of a variety of artists, and two, by Ashton Murphy and Will Donald respectively, eloquently summarise the magazine's presentation of the Jew.

The first, in the August 1905 issue, shows a boy with a massive proboscis ("Ikey" — a favourite designation in cartoons of this genre) complaining to his similar-featured father: "mine noth's bleeding." To which the father responds: "Qvick, Qvick, mine son, hold it over der red ink; don't waste id."

The other, in the issue of January 1906, depicts two well-dressed Jewish men. "Isaacstein" asks "Moses" why he is attired in black, and receives the answer: "Poor liddle Ikey". "V'at! You don't say liddle Ikey's dead?" Moses: "der liddle fellow, he vos in der synagogue listening to der service, v'en a larrikin shouted in the open door, 'Who vants to buy a good vatch for half-a-crown?" and poor liddle Ikey was sagrificed in der crush".

This kind of thing did not amuse the Jews of Australia, determined as they were on equality and dignity in the young land. As early as 1872 the Melbourne-based **Australian Israelite** declared that "it is high-time, surely that these old-world follies were laid aside, or at least allowed to become the possession solely of the ignorant and bigoted in every land." It asserted that the Jew was typified not by the traditional figure of caricatures, "but in the cultured and liberal-minded

*According to Charles Price, **Jewish Settlers in Australia,** Canberra, 1964, appendix I, there were 1,887 Jews in Australia in 1851 and 5,486 in 1861
In 1861 there were 2,903 Jews in Victoria and 1,759 in N.S.W. **(ibid.)

gentlemen" of the modern world, whose "spirit of enterprise in art, science and commerce is not alone acknowledged but proverbial."

A rare example of something akin to crude racial anti-Semitism, and which saw Jews as responsible for societal ills, appeared in the Melbourne literary magazine, **Bohemia** in 1891. The columist described what he had seen around the Exhibition Building when "a group of young Jews" vied with the usual scruffy larrikins for the favours of "a half-score" of young factory girls:

> And the faces, suffering Moses!
> the faces. Coarse at the best
> of times, disfigured now with a
> revolting lustful leer they reflected
> everything that is low, gross and
> brutal in humanity . . . The
> pertinacity of these young Jews
> was the striking point in their
> conduct. The fact of several
> of them being together seemed to
> give them a sense of security, so
> they insulted decent women and
> the other kind alike . . . The
> reason for their presence was too
> obvious. It explained the
> depravity, the infanticide, and much
> of the round of crime daily
> illustrated in the newspapers.

When, that same year, Rev. Alexander Marshall, in a sermon at Scotch Church, Collins Street, before a congregation which included several influential public figures, called the Jews "greedy, gutter-grubbing blood-suckers" with their "pawn-broking, gambling and book-making" and declared that "the meanest and most despicable Jew in the world is the meanest and most despicable creature that haunts God's earth" **Bohemia** suggested that were it not for his profession the reverend might be thought to have lost on the horses or at the pawnshop. (In the Australian mind, Jews were as synonymous with bookies and pawnbrokers as they were with the British-imported occupational stereotypes; this was seemingly due to a Jewish visibility in those callings, and to the notable success of certain Jewish practitioners, such as the turf accountants, Alfred Joseph and Sol Green and the moneylenders Moton Moss and Aaron Waxman).

In 1872 the **Australian Israelite** identified Marcus Clarke as the one Victorian jounalist to sustain a campaign of anti-Jewish sneers and references. An analysis of Clarke's widespread and voluminous writings reveals that he was, in essence, an anti-Semite, wanting little excuse to indulge in Jew-baiting.

It is all the more curious, therefore, that Clarke has been credited, erroneously, with having a Jewish mother. The origin of this myth is obscure, and it does not seem to have been vaunted during Clarke's lifetime. It occurs in **Bohemia,** 5 February 1891: "Marcus Clarke's mother was a beautiful Jewess — so it is stated," and it was repeated as fact by A.G. Stephens in **Bookfellow,** 15 January 1920.

In reality Clarke was an Englishman of non-Jewish descent on both sides. He came to Australia in 1863 and embarked upon a prolific writing career — and on a lifestyle which brought him into close contact with moneylenders (including two Jewish ones, Aaron Waxman and Moton Moss).

Clarke's references to Jews went beyond the bantering jocularity of Melbourne **Punch;** they were spiteful, calculated to offend the Jews and hold them up to contempt ard ridicule.

In the **Argus** (4 November 1867) Clarke describes female Jewish race-goers at the Melbourne Spring Meeting as "young ladies, oily as to their hair, pulpy as to their lips, and heavy as to their noses" and declares "the air was darkened with the shadow of the noses of the daughters of Judah." The latter comment elicited a protest letter in the **Age** the next day from "Julia", written in such an absurd style ("our faces tell of the heaven-descended, the imperial people") that it has been suggested that this was another piece of Jew-baiting, perhaps by Clarke himself.

Years later, in **The Leader** (8 November 1879) Clarke, writing as "Atticus," is more flattering to young Jewish women: "I doubt if the world can furnish a finer specimen of female beauty than the Australian Jewess at the age of eighteen." But he ends with an insult after all: "the lustrous-eyed, gazelle-like damsel becomes a married bolster tied in the middle with twine . . ."

Indeed, Clarke's regular "Under the Verandah" column in **The Leader,** under the "Atticus" pseudonym, was scattered with jokes and jibes at Jewish expense.

Nor is the physiognomy of male Jews spared his insults. In criticising a prominent Melbourne Jew, Henri J. Hart (whom he calls an "impertinent little Hebrew") in the **Warrnambool Examiner,** 25 October 1872, Clarke muses on the reasons for "the length of the Jewish nose." He advises:

> If you have a Debating Society
> at Warrnambool discuss the
> question. However, you can
> make a note of that, and if
> you hear of Hart coming to
> Warrnambool, ask your
> pawnbroker to dinner to meet
> him and go into the country yourself.

And he adds:

> Ah, my dear editor! What
> a blessing it would have been
> to all of us if the Red Sea had
> only rolled the other way!

In the **Argus**(28 February 1868) Clarke describes the dubious activities of four thieves, including "Nosey Samuels", a "Jew-boy" jewel-thief who had already served four years in gaol, Jacob, a Dutchman and cunning fence, and his street-wise Tasmanian Jewish wife.

In **Colonial Monthly** (February 1869) he describes the network of alleyways in the vicinity of Synagogue Lane and Little Bourke Street as a hotbed of vice:

> Melbourne has no Petticoat Lane
> as yet, but the enormous
> floating population of Israelites
> that it possesses almost
> warrants the assumption that
> there will be one at no very
> distant date. Synagogue Lane
> is the established store-house
> of the off-scourings of the prisons
> and hulks. The blackest
> sheep of all the flock make their
> home here . . .

In the **Australasian** (31 July 1869) he describes the proprietor of a dismal, dilapidated lodging house to which a world-weary unfortunate repairs to die:

> inside, a little sharp-featured
> man, a Jew (curious that in all the
> several depths of human misery
> she finds a Jew who contrives to
> live out of it) . . .

In the **Weekly Times** (7 February 1874), in a satire on Melbourne lawyers, Clarke cannot resist introducing "the artful firm of Levi, Levant and Co" and presents as a figure of derision Issachar Ham, supposedly an influential contact of many Melbourne Jewish businessmen, and he makes a mocking

reference to Saint Kilda, then an area of recent Jewish settlement: "that second Canaan."

The fictitious Ham is described thus:

Our little hook-nosed friend
becomes a man of mark, or what is
of more importance to him, a man of
money. He no longer haunts
police courts or stands treat to
bailiffs. He is haughty. His horn
is exalted. He is thinking of giving
up usury and building a villa in Toorak.

This idea of the Jew as parvenu recurs throughout Clarke's assaults on Jewry. ("The mission of the modern Hebrew is to invade society and conquer . . .") It is difficult to say whether Ham depicts a real person, since the piece was written before the rise of the great Melbourne Jewish financiers of the land boom era. However, while it does not precisely describe him, it is probably a reference to Aaron Waxman, the Polish-born doyen of Melbourne's moneylenders, who though only one of several of Clarke's creditors, was seemingly his principal **bete noire**

In **The Leader** (19 February 1881) Clarke used a critique of Disraeli's novels as a platform from which to sling more calumnies at the Jews. As he had it, eighteen centuries of persecution had turned the Jews into vengeful usurers, loving money not for itself but for the power it gave them over others:

'Money!' It is a mere name
to Israelitish ears. There is no
pleasure in the contemplation of
sovereigns. But there is pleasure
— fierce, exultant pleasure — in the
contemplation of the agony of others!

Again the spectre of Waxman seems to have haunted Clarke's thoughts and initiated his spite.

The Sydney **Bulletin** passed harsh judgment on Waxman both when in 1881 (after a long period of patience and leniency) he forced the sequestration of Clarke's estate:

The Jew that takes you little gold
And on your goods distrains,
Is after all, dear Marcus, sold —
He cannot take your brains

and in 1883, two years after Clarke's death:

[Waxman] calls himself a
"financial agent" just as
fastidious people call a
stink an "unpleasant odour".

He is a J.P. . . . and his
Semitic soul yearns for
higher honours. Aaron would
be a member of Parliament
and such like, for there are
few things in the direction
of black guardedly ambition
that people of his kidney
do not desire . . .

Here again is the image of the Jew as a ruthlessly ambitious social climber advanced by Clarke himself.

When the **Australian Israelite** (15 November 1872) objected to Clarke's consistently insulting depictions of Jews, he remarked that "some poor Melbourne Jews think I hate their race, whereas it is only the wretched scum of Van Diemen's Land jails — the money-lending, usurious, ignorant portion of it, to which they belong, that I dislike".

Yet, in his short story, **Gentleman George's Bride**, Clarke shows that he perceived all Jews as having the potential to lend money at interest. In this story, he presents as his main character a self-centred, single-minded smugly successful money-lender named Isaac Davis. The words which he makes Davis boast provides a revealing insight into Clarke's attitude towards the Jews:

Did you ever see a Jew dig,
or beg, or do menial service?
Did you ever have a Jew
servant? Did you ever know
a Jew, however poor, who hadn't
a sovereign to lend at interest?
. . . [W]e Jews rule the
world . . . When we were
turned out of that ill-built
and inconvenient town,
Jerusalem, we made a vow to
take possession of the Universe
— and we've done it too . . .
By sticking together . . . All
Jewry is one great firm — a
huge bank which keeps the
table against all Christendom.

Here are the ingredients of modern economic anti-Semitism: the Jew as a non-productive parasite, averse to manual work, living off the sweat of others, flourishing in his dispossession, the true arbiter of the fates of nations.

To be continued in next issue

TRANSLATING FROM YIDDISH

Irving Howe

[At a recent conference on multicultural literature in Australia held in Sydney, and organised by the Literature Board to assist it in identifying and addressing specific needs in the field of ethnic literature, a number of recommendations were made. Among these was the establishment of a translation fund to enable works written in minority languages to become accessible to the Australian reader and to be integrated into the wider field of Australian literature. Already, there is evidence that the Board has received many submissions from minority-language writers and that it is acting upon these. Translation, then, about to become an important aspect of local literature, the article by Irving Howe on Translating from Yiddish is brought to the reader. It is reprinted by permission from "The World of Translation" (1971), PEN American Center, New York. Irving Howe is a well-known essayist, editor, literary critic and commentator, and is a Distinguished Professor of English at the Graduate Center of the City University of New York and at Hunter College. A prolific writer, he numbers among his works "World of our Fathers" and "A Treasury of Yiddish Stories" and "A Treasury of Yiddish Poetry", both edited together with Eliezer Greenberg. ed]

Together with a Yiddish poet named Eliezer Greenberg, a young man in his seventies, I have been occupied intermittently for the past few years in putting together a volume called *A Treasury of Yiddish Poetry.* It is perhaps the first effort to present modern Yiddish poetry, which begins in the late nineteenth century, in some sort of coherent scheme in English translation. I want to say a few words about the problems we encountered in this effort.

I would say that our problems fell into three categories: First, those which pertained to the formal nature of the genre, the distinctiveness of verse; secondly, those which pertain to special qualities of Yiddish, its syntax, vocabulary, grammar and sources; and thirdly, those which pertain to the special aspects of the culture in which Yiddish poetry was written, and

then to the special aspects of the culture in which translations of Yiddish poetry are now being received. In my judgment, the greatest difficulties in translation, at least from the Yiddish, are cultural, rather than linguistic and formal, great as these latter difficulties nevertheless are. We had to try to work out some kind of collective policy concerning what kind of translations we wanted, and we could only feel our way into that policy.

Robert Frost says poetry is what disappears in translation. It is hard to fault this, except that empirically we know that some poetry comes through in translation. Auden said that there must be some elements in poetry which are separable from their original verbal expression, and he lists technical conventions and devices and something that he said he can only describe as a tone of voice. He then goes ahead to say that to the degree that a poem is a product of a distinctive culture, it is virtually untranslatable into another culture, but to the degree that it is a product of a distinctive sensibility, it is translatable. This was one of our great — even insuperable — problems, in that the more distinctively and uniquely Yiddish was the cultural context and tone of a writer, the harder he proved to be to translate. Here the decisive case is that of the founder of modern Yiddish literature, Mendele Mokher Sforim, Mendele the Bookseller, who probably never has been or will be satisfactorily translated into English. Yet he is in some sense the quintessentially Yiddish writer. Among poets, one of the major Yiddish poets of the twentieth century, H. Leivick, seemed peculiarly difficult to translate partly because his "rhetorical quotient" is higher than one can readily adjust to in another language, and partly because his Messianic-sacrificial world-outlook is extremely difficult to make intelligible to English readers. Leivick himself is not at the centre of the Yiddish world-outlook, yet he is a major schismatic figure in whom the stress upon the moral sanctity of suffering exceeds that common to Yiddish culture. The difficulty, then, is that we could not expect our English reader to know what the norm was from which this great writer was deviating, and to which he sometimes returned.

We had endless discussions among ourselves and our translators concerning whether we were going to move toward the literalism advocated by Nabokov, on the one hand, or toward the "imitations" done by Robert Lowell, on the other. We tried to steer a course between the two. We adopted rather the position of Dudley Fitts who I think was one of the great translators of our age, and who wrote concerning the Nabokov position which favors the thoroughly documented rendering:

> The trouble is that such a translation, though it gives the prose 'sense' of the original together with an explanation of whatever goes to lift the prose sense above itself and transmute it into a form of art, might also provide no evidence beyond the saying so that the art was art in the first place. We need something at once less ambitious and more audacious: another poem.

That, roughly, was our view. For especially in regard to the translation of Yiddish poetry, of which there is very little in English, the Nabokov position was impossible, since its whole premise is a high degree of familiarity with the culture from which the material is being translated. And for exactly the same reason, the method of Robert Lowell, if one can call it that, also proved to be impossible. Lowell's improvisatory and impressionistic method makes sense on two premises. First, that you have a poet of Lowell's genius who is doing it; we are not, in truth, very interested in the improvisations of less distinguished writers. Second, that there already is available a whole series of relatively accurate translations of the poem in question, so that even if we do not know the original, we have some rough sense of the standard norm of previous translations from which Lowell is deviating. But no such materials were available in respect to Yiddish poetry and consequently, we could not even conceive of using such an approach. We adopted the postion of Fitts — that is, trying to render the poem in translation as *another* poem, which realistically means a different and inferior poem. No one would care to pretend that many of our translations are as good as the original poems, but we were concerned with communicating at least some of the prose sense of the originals; and this, it is worth remarking, often proved to be most workable with the more modernistic of the Yiddish poets. The older Yiddish poets, inclined as they were toward a folkloristic lyricism, proved to be extraordinarily difficult to translate; and the very first group of Yiddish poets in America — known as the sweat-shop poets — it was all-but-impossible to translate, since what came out in English often sounded like doggerel and exhortatory radical verse.

The second group of problems that we faced are linguistic, though it is hard to make a sharp distinction between these and the cultural ones. On the simplest but most exasperating level, there is the problem of a distinctive terminology associated with religious and cultural traditions for which English has no equivalents. Two examples: Cynthia Ozick did a lovely translation of a lovely poem by a Yiddish poet named David Einhorn. In that poem, the term *ba'al tefilla* occurs. I am not entirely sure how to translate this term except to say it refers to a rather commonplace version of a cantor, one who does a workaday version of the work of the cantor. Or he is the equivalent of a cantor in a very poor synagogue. In any case, there is no precise English translation, though there were plenty of didactic and explanatory terms for this word, But an explanatory phrase, which might go well in expository prose, obviously could not work in poetry. The only solution we could come to in regard to this crucial word upon which the original poem depended, was evasion. We cut past the impossible linguistic core of the original, and looked for phrases of a suggestive kind. What we unavoidably lost thereby was the distinctive cultural aura of that poem.

Another example is a poem by a very gifted Yiddish woman writer, Kadia Molodowsky. "God of Mercy" is a poem in which after the Holocaust she beseeches God to cease considering the Jews as the "chosen" people: they've had enough of being "chosen." The very last line, for anyone who knows Yiddish, comes with great rhetorical force. I happened to translate that poem, not terribly well, and the final three lines of the English translation read "And God of Mercy/Grant us one more blessing —/Take back the gift of our separateness." The last line is not a literal translation. I suppose a literal translation would read something like this: "Take back from us the holy spirit of our distinctive genius," which would be splendid in a dissertation, but not in a poem. And so we had, as it were, once again to engage in evasion, the evasion consisting in that there is not available in English language the distinctive, precisely demarcated vocabulary of the Hebraic religious tradition.

There were other linguistic difficulties. Yiddish is an unsettled language, which reached whatever degree of stability in structure and usage a living language can reach a good deal later in its development than have most Western Languages. It was constantly invaded by alien vulgarism and constantly renewed by alien vitality, and it has therefore retained a greater freedom for verbal improvisation than has modern English. There are various usages in Yiddish, such as playful transpositions of parts of speech, that simply do not come across in English. As a result, Yiddish poetry in translation tends to seem less experimental and verbally fresh than it actually is in the original.

Another linguistic problem and perhaps the most serious of all is that much Yiddish poetry is in effect bilingual—though even to put the matter this way seems erroneous since it implies that a Yiddish poet who employs a Biblical phrase in Hebrew is consciously turning to another language. He is not, at least most of the time. He is merely sliding, so to speak, by the most

natural of processes, into a Hebrew usage, perhaps drawn from Biblical association or memories of prayer, that is just as much part of his experience as street Yiddish. In effect, all writers of Yiddish, for the last hundred years, use a linguistic scale from street Yiddish on the one extreme to Biblical Hebrew on the other. There are some Yiddish writers—for example the religious poet, Aaron Zeitlin—of whom it is useful to think that they write not in one but simultaneously in two languages. In the work of some Yiddish poets now living in Israel there is likely to be a heavy infusion of modern Hebrew, more so than with Yiddish poets who come from Eastern Europe or who gained their education in America. Now, for the translator, the likelihood of being able to render such linguistic shadings is very small, for even though he can fall back on the English of the King James Bible, he is in effect translating from two languages into one. This, I think, is one of the central linguistic difficulties in the translation of Yiddish.

In the end, however, the main difficulties were, I believe, cultural. Yiddish literature, especially in the classical phase that begins in the last third of the nineteenth century, carries a weight of historical associations and cultural assumptions that is not likely to be fully apprehended by the reader who is unfamiliar with the tradition of Yiddish, that is, with the whole Yiddish cultural milieu. Similar difficulties may no doubt arise in translating from any other language, but here the difficulties are especially acute because the culture of *Yiddishkeit* is at some considerable distance from that of the whole Western world. Modern English, French and Russian poetry may be packed with obscure allusions, but often these are no more obscure in translation than they are in the original. Their obscurity is, so to say, individual, unique to the particular poet; it derives neither from linguistic peculiarities nor historical particulars. By contrast, Yiddish contains allusions so deeply imbedded in the particularist tradition of Yiddish and the Yiddish world, as well as the more general Jewish tradition going back to Biblical Hebrew, that it seldom offers much guidance to the alien reader. So remarkably close-grained is Yiddish culture, that the writer in the original could assume that his reader is immediately prepared to grasp a Talmudic reference, a Hasidic refrain, an in-group witticism; and the greatest of all Yiddish writers, Sholem Aleichem, assumes that his mangling of Biblical quotations, a deliberate and playful mangling, will be caught by the Yiddish reader who has enough Hebrew to recognize the verbal and intellectual play that is involved. (If he isn't witty or learned enough to catch it, so much the worse for him.) The difficulty of reproducing all this in English is really beyond conception. In fact, it has never been done. A translator from Yiddish is therefore faced with the temptation, usually to be resisted, of weaving some commentary and gloss into his translation.

More starkly put: when you translate from French to German, or Russian to English, you are dealing with cultures both of which are fundamentally Christian. When you translate from Yiddish into any of these languages, you have a new and enormous cultural gap. Despite all the pieties about the Judaeo-Christian tradition, the truth of the matter is that we have two sharply different traditions at stake. Quite apart from the distinctive linguistic content, it is an enormous difficulty to communicate the cultural and historical aura of a work in one tradition into the language of another.

Now these differences make themselves felt on many levels. One concerns the whole question of sexuality. There is a far greater degree of sexual reticence in Yiddish poetry and in most Yiddish prose than is characteristic of Western writing at the present time. From this the uninformed reader can form all kinds of mistaken impressions, and in extreme cases may even wonder how the Jews perpetuated themselves. At the least, he may wonder if there were romantic feelings among Jews in the old country.

Second and more important, the quotient of sentimentalism is radically different in Yiddish from that of most Western cultures. We tend to assume that there is a fixed conception of what sentimentality consists of, when actually the idea of sentimentality is itself culturally formed and determined. The idea of the sentimental in Yiddish is radically different from that of Western culture. As a consequence, something which suggests an element of restraint in one culture will seem to lack it in the other.

Thirdly, and I think technically most interesting: there is in general a higher "rhetorical charge" in Yiddish than in English or, as far as I can see, in the other European languages. So that—I give it away as a trade secret—all translators from Yiddish, good, bad and indifferent, have somewhat to mute, to soften, to tone down the original text. Yiddish seems inherently—or is it just a cultural illusion?—more oratorical, more rhetorically charged than English. There is a difference, so to say, in cultural temperature, and this makes for enormous problems.

Fourth, another major cultural difference: Yiddish poetry seems constantly to be approaching yet backing away from modernism. To an English reader who has been brought up mainly on modernist literature, that is, the school of Eliot, Yiddish poetry may at first seem "old-fashioned," lacking in metaphoric innovation, deficient in imagistic virtuosity, excessively rationalistic and didactic. In part, such an impression would depend upon an insufficient familiarity with the historical conditions of Yiddish poetry; why it constantly approaches yet can never entirely yield itself to modernism. A parallel difficulty arises in regard to the subject matter of Yiddish poetry, indeed of all Yiddish literature, that is, the difficulty our imaginary cultivated reader finds in understanding why it is that so much Yiddish literature deals with the fate, the collective destiny of the Jews in general, rather than with the experience of the Jew as an individual. Here too it is a matter of radically different historical circumstances. At each point where Yiddish literature began to venture into subjectivity, individualism and problematical extremism, it was forced by historical circumstances to retreat, to return to its earlier primary concern, the distinctive condition and martyrdom of Jewish existence.

Finally, let me turn to another group of historical circumstances that make difficult the English reader's approach to Yiddish poetry—those having to do not so much with the culture in which it was written as the culture in which it is being received. The momentary interest in things Jewish which came over American culture at the end of World War II now seems close to an end. And the feeling toward Yiddish among American Jews is at the very least ambivalent. I am convinced that there is a deep resistance, which often takes the form of sentimental nostalgia, to the whole of the Yiddish experience among those who have emerged from it. What they want is to remember it while keeping it safely tucked away in memory; they do not want it to be a part of their living experience. And in Yiddish literature they have no interest at all, except insofar as it can vulgarly be misperceived as "Jewish jokes." This whole complex of feelings, so painful and elusive, obviously plays its part in the reception of translated Yiddish poetry.

A more serious response has been a complaint that our work has evoked among some more-or-less knowledgeable American Jewish reviewers. Their complaint, not without a certain justice, has been that we have given a kind of modernist emphasis to the history of Yiddish poetry, favoring those poets who are closest to us in spirit and tone. We omitted a number of the early figures, most of the sweat shop poets, some of the nationalistic Jewish socialists, stirring lyricists as they used to be called; these are often the writers whom some of our reviewers read or heard recited when they went to the *Mittelshule*, the Yiddish schools in America, during their youth. These poets stirred them years ago with their noble rhetoric,

and since then, it may be, they have not taken a close look at what has been happening to Yiddish poetry. What such reviewers wanted and here nostalgia proves to be culturally crippling—is to have their memories stirred up once again yet not to be further troubled by the subsequent history, the inner transformation of Yiddish poets.

This problem is intensified by the larger difficulties of Yiddish culture in America. Historically speaking, it must face the tragic possibility that, as a distinctive sub-culture based on linguistic attachment, it will soon be coming to an end. To say this does not mean that the Jewish experience or the Jewish community or the Jewish religion is coming to an end; not at all. It means only that a certain phase of the Jewish experience may be coming to an end: that phase in which the great majority of American Jews used Yiddish as their daily language, sometimes their only language, so that the culture they created from it arose organically and spontaneously out of their experience. A prominent force in that culture was the literary criticism which, in the work of such gifted men as Niger, Rifkin and Tabachnik, devoted itself with care and affection to the work of Yiddish literature. Today, by contrast with thirty or thirty-five years ago, there is not much serious literary criticism being written in Yiddish. As a result, estimates of finished careers and past work tend to become static and frozen, more a reflection of received pieties than of living relationships. But when you edit an anthology of Yiddish poetry, regardless of whether you do it well or poorly, you must engage not merely with the problems of translation but also with those of criticism. Choices signify judgments. This poet deserves four pages, that one twenty pages, still another had best be left out because he is mainly of historical interest to those within the narrowing Yiddish cultural world, and a fourth should be featured because his work happens to be of a kind that can be successfully rendered in English.

I try to explain this to my Yiddish friends through an example: If they had done an anthology of American poetry forty years ago, they would surely have given a larger place to Longfellow, Holmes and Lowell than would probably be the case if an anthology of American poetry were translated into Yiddish at the present moment. This is a change in literary estimate that seems not a mere fashion but decisive and lasting.

The trouble is, however, that since there is not enough active literary criticism and reconsideration going on within the Yiddish cultural world itself, we were forced—not because we relished the prospect or supposed we would be exempt from attack—to undertake a summary critical estimate of the various poets if we were to have an anthology at all. And precisely those who know a little, sometimes those who know a good deal, about Yiddish poetry were the ones who found themselves disturbed, for in truth our anthology did imply certain (not very radical) shifts in critical opinion about the Yiddish literary past.

A final point. In working on our anthology, one of the main things I learned was the extent to which translation from Yiddish depends on far more than linguistic skill. It depends above all on a command of what I can only call the cultural aura, the buzz and hum of the implications of Yiddish. Sometimes we used a method that in principle I cannot defend. We had some American poets of considerable gifts who do not know Yiddish. Greenberg and I would work out a very precise and literal pose translation and then we did a great deal of notation, such as description of the syntax, the form, the meter. Then these poets did an English version which we checked back against the original Yiddish. We tried to be strictly accurate in these cases. We did not want "imitations," we wanted translations.

What we established here in effect was a cultural chain. First, from these translators to myself who is an amateur in this field, and whose knowledge of the Jewish tradition is severely limited and whose knowledge of Yiddish is fairly limited. Then, from myself to Greenberg, a veteran Yiddish poet, and then of course from Greenberg to the whole Yiddish tradition itself. This chain is terribly precarious. It can be snapped at any number of points. So that the problem for the future of Yiddish translation into English is not to find people who know the meaning of the words or can look them up in the dictionary, but to have available, at a time when most Jews are ceasing to use Yiddish, a corps of experts who would maintain the tradition, who would have a sense of cultural aura and of cultural associations, so that those who wanted to engage in the technical work of translation would have a resource to turn to for control and for check. Now in some ways of course, this is a tragic proposal but so too, it seems, is the situation that prompts it.

BONEGILLA 1961

Manfred Jurgensen

the heat of burnt grass,
impotent anger
at an english class,
men getting younger
by each disciplined day,
till they are school-boys
again, told to pay
attention, roll-calls
into another
life, how to translate

the humid weather,
the shame and the hate —
at night, the huts throb
in desperate love-
making, young men sob
in darkness, dreams of
childhood call them home,
twilight rains set in,
morning builds its dome,
the snake sheds its skin.

ETHNIC FOOD

Manfred Jurgensen

the brotherhood of man
in an imported can,
history's grim lesson
as delicatessen —

hamlet's blue cheese prices
mark an all-time crisis
in the growth of profit.

death thinks nothing of it.

SOLSTICE

Shirley Thomas

The listening flowers,
though still nurtured,
have heard of my future plan
to abandon them.

The house, feeling change,
perhaps has awareness too
of my traitorous intent.

They cannot know

I am torn
by the impending break
in the triad:
and that to leave the place
of the most griefs
balanced by equal joys
will be the culmination
of my own inflicted loss.

YIDDISH WRITERS OF AUSTRALIA

LEW FRYDMAN: A sensitive researcher and writer

Gedaliah Shaiak*

In his essay, "The Immortal Memory", V.S. Pritchett writes: "If art is to survive and evolve, modern man must learn to live in more than one emotional climate."

That adage appears to apply to Lew Frydman in a number of ways.

After escaping from Poland during the Holocaust, he underwent a number of tribulations as a refugee in Soviet Russia. In 1947, he and his wife Cyla came to the United States. Enjoying a brief spell in New York, Frydman was immensely impressed with the numerous, varied and stimulating activities of the Jewish community there. At that time, there were four Yiddish daily newspapers, a plethora of theatres and numerous institutions of higher learning. He sought very much to be a part of the activity and there to further his studies and research work.

However, despite the intervention of influential people and by the Jewish Teachers' Seminary which engaged him for three years to undertake research work and write a scientific paper, he was unable to remain in the country. The Frydmans were in the U.S.A. on transit visas only and American immigration laws were strict.

The workings of fate brought Frydman to Melbourne. The impact of the sudden transfer from New York to Melbourne was a great one. He had, as it were, missed his chance; for, to judge from his earlier scholarly achievements, had he stayed in the United States, he might have risen to be a scholar of wide repute. In Melbourne, however, opportunities at that time were meagre, and Jewish cultural and social life were in their infancy. Nonetheless, he did become involved in that life rather early after his arrival, his will to put his intellectual abilities to use not having been weakened. Shortly after coming to Melbourne, he was appointed Editor of the Yiddish weekly, the "Australian Jewish Post" (now defunct), which he infused with his own views. He stayed with the Jewish Post through 1948-1949. Later, he was to become Secretary of the Kadimah to which he contributed more widely of his abilities. Under his wing and due to his wide general knowledge and to his ingrained Jewish commitment, the Kadimah became more active, efficient and sophisticated to the point where it earned a highly respected name and communal status. Frydman retired from the post in 1974.

Lew Frydman himself is quietly-spoken, reserved, modest, discreet, honest and polite. He is the only Yiddish writer in Melbourne with an academic background.

Born in 1911 in Mezritch in Central Poland, he graduated from the Superior College of Commerce in Warsaw in 1932 with the degree of B. Comm. His dissertation "The Bristle Industry in Poland" earned a prize of 500 zlotys, a considerable sum at the time. Though Frydman presented the Jews as a viable element in the Polish industry, restrained as his comments were, against the background of Polish anti-Semitism of the 1930s, they were nonetheless audacious, and the proferring of such a distinction upon him by Polish professors was a particularly significant attainment.

In 1937, Frydman attended Dr. Max Weinreich's courses at YIVO in Vilna and graduated from Dr. C. Szabad's Training Division as an aspirant. At that time, he wrote a paper "The Economic Structure of Jews in Poland" which he illustrated with diagrams and statistical figures. In the post-War years, he wrote "Life of the Jews in the Mezritcher Ghetto and their Annihilation."

Frydman has also been a lecturer, publicist, writer and playwright. He edited the Third Australian Jewish Almanac (1966) and has been a contributor to newspapers and magazines at home and abroad. On his four visits to Israel, the press there welcomed him warmly as distinguished personality from Australia. His play, "Madam Adler", published in Yiddish in Melbourne in 1966, won high acclaim. This was his first attempt at playwrighting and in a competition organised by the Congress for Jewish Culture in New York, he shared first prize. In that competition, 36 playwrights from Israel, America, France, Mexico and Australia had submitted 54 manuscripts. That prize endowed him with considerable prestige. There was also irony in the fact that he had received an award offered by an institution in a country which he had been compelled to leave just twenty years earlier.

"Madam Adler" was twice staged by the David Herman Theatre Group at the Kadimah, the title role being performed by the celebrated Rachel Holzer. The play was well received by audience and critics alike and was the subject of a number of editorials. The Australian Jewish News wrote of it:

" 'Madam Adler' is a story about strength. On the one hand is the strength of Germany's armed might and the power to put her soul-destroying life-consuming ordinances into effect. And on the other hand is Madam Adler, with the strength of character and determination of will to refuse meek surrender of herself and her loved ones to the enemy, and with the ability to instil the same resolve into those around her."

Another of Frydman's plays, still in manuscript form, is "The Swallow" which deals with contemporary life in Australia. It has now been translated into English and is being considered for production by a Melbourne theatre.

In 1977, Frydman submitted a paper entitled "Australian dramatic writing and the ethnic migrants group" to the Australian Playwrights' Conference in Canberra. He has also written an article about the works of Yiddish writers in Australia

* This is the last article Gedaliah Shaiak submitted to the Melbourne Chronicle before his death in September 1983. An appraisal of Shaiak's work will be included in the forthcoming issue of this journal.

and their contribution to Australian culture, this article being published in the Victorian Fellowship of Australian Writers Bulletin of May 1975.

Though now in retirement, Lew Frydman is still involved with indefatigable research. His desk is laden with volumes of contemporary classics, evidence of his intellectual capacity and continuing motivation and proving Pritchett's dictum that a man must learn to live in more than one emotional climate.

Errata

In this author's article on MOSHE AJZENBUD, published in the Melbourne Chronicle, February-March 1983, some misprints appeared:

1. The third line, second column should read: Technical College in **Pinsk.**
2. Nievizh should read: Nesvizh.

To each his own

Lilian Bentata

Rebecca stood by the sink, one hand in her pocket, the other selecting pieces of fish from a container and swiftly placing them in her mouth. As she ate, the lines of her face settled into grave immobility, and from the furrows on her brow, she appeared to be concerned only with selecting what to her were the most delicious morsels of fish. As she ate, her conscious mind reproved her severely for her weakness. She imagined a few extra centimetres around her middle. And she ate on, her right hand jumping every few moments to the greasy, broken, fish pieces, as though defying her to put a stop to their compulsive movement.

The dog Pashkin, scrambled off her feet and tore, yelping to the window at the front of the house, where he slithered among the pot plants trailing leaves and the curtains, exchanging hair for dead leaves and dust. Still eating, Rebecca inclined her head, listening for the moan of her father's car. After a moment she heard it, faintly because the winter coldness had fallen like a dark, grey rug over everything, stifling sound. She upturned the container of fish into a pot with a rapid movement, then slid her fingers around the oily interior of the empty container, licking them after each swipe. Pashkin was cavorting madly between the front window and the glass sliding door which opened onto the back yard. She called him to her side, extending fishy fingers, and he gave them a cursory lick before rushing to the door at the sound of her father's feet on the gravel of the drive. Rebecca cast an eye around the kitchen as she turned the tap on with the palm of her greasy hand, the other still resting in the dressing-gown pocket. Water spluttered forth, cold at first, then growing warmer as the flow gathered strength. The soup stood in a pot, heavy and somewhat congealed, an occasional vegetable breaking the thick surface. Potatoes lay waiting in the grill, their half-baked faces turned to the yet non-existent flame. The lettuce was washed and shredded, lemon pips and pepper forming little clumps by the addition of lemon juice.

The back door rattled, and her father's voice called her name. Rebecca turned the tap off, shook her dripping fingers, and walked to let him in. He looked like a mannequin in a shop window, shrunk within and weighed down by the black overcoat he wore. Only the puffs of steam formed by his breath suggested that he was alive. She unsnibbed the door and opened it.

"Why did you lock me out?" he asked, entering with a gust of winter. His whole frame descended vertically as he set his brief-case on the floor, then kissed her warm cheek. "Shabbat Shalom".

"Shabbat Shalom". She stepped closer to him and stretched her arms around the bulky overcoat. "Are you freezing?"

"Not freezing. But cold. Wait a minute, let me close the door."

She kept her arms where they were, smiling, while he shut the door, her face pressed against the faintly damp, scratchy material. He rubbed her back with stiff fingers. "Are there any letters for me?"

"On your desk."

Squeezing her gently, her father picked up his case with the same straight-backed movement, and walked into the warmth of the living-room. "You haven't set the table for Shabbat."

"I know. I'm sorry. I had about a hundred 'phone calls."

"Oh. Who rang?"

Her sister had, she told him, to ask if she could borrow a dress for a party. And how was their mother? he enquired rigidly. Fine. Everything was fine she said, knotting her dressing-gown more tightly. And who else rang? Oh, just someone for one of her other sisters. She gave them the number of her mother's house. And her grandmother had rung. Nothing important. And someone with a strange accent who had left an unpronounceable name and a 'phone number. Could her father please ring back. Is it urgent? he asked, closing the curtains. The caller didn't specify, she replied. He glanced at the mail, the lines on his face deepening as he counted the bills.

"Is dinner ready?"

"Yes," she switched the gas on under the soup, then carried crockery, cutlery and glass to the dining-room table.

"Here, I'll do that," he said tossing the mail back onto the buffet — "You get dressed."

"I am dressed," Rebecca undid the dressing gown to reveal a faded, old pant suit.

Her father looked at her. "It's Shabbat."

"But I'm not going anywhere," she pleaded.

The lines on his face deepened again. "I thought you might come to the Synagogue with me. Then neither of us will be alone."

She shuffled the knife and spoon on the table. "I would rather not."

"Why not? I want you to come."

"I've told you that I can't pray there. I don't like the atmosphere. So I just get bored."

He said nothing, but his face was grim. She knew what he was thinking: it was all his fault. He had let their mother influence them too much.

Rebecca turned the gas down under the soup and began to toss the salad. Her father finished setting the table and put three prayerbooks beside his plate. He sat down and looked through one of them. Outside, the sky was darkening and the garden looked cold and lonely. She stood a tomato on the stained wooden chopping board and chopped it steadily. It succumbed beneath the pressure of her fingers, leaking juice and pips. She scraped the sloppy pieces onto the lettuce and began to chop parsley. Her father's muttered prayers gained volume. She retossed the salad with the parsley and tomato, then turned the tap on full force to rinse her hands.

"Dar'choonee l'shalom, malachay, hashalom, malachay elyon, mimelech malchay, humlachim, hakadosh baruch hoo . . ."

Stirring the soup, Rebecca wondered what her two younger

sisters were doing at her mother's place. She would ring up when her father had left. She switched the grill on, shifted the soup off the flame and replaced it by the pot of fish.

"I'm going to get changed," she said.

Her father looked up, still absorbed in prayer, his face cracking just the tiniest bit to allow a shadow of a smile to express itself.

She put a dress on and brushed her hair, and each movement was mechanical. Her heart went out to her father. He was the shell of his former self, but now the pain was largely self-inflicted. He could have gone out to meet life, instead of watching it roll over him, meekly accepting the blows it dealt him, trying to change the wrong things. The house was so quiet.

She hurried back to the dining-room, kissed him tenderly, and took her place at his side. He closed the book slowly, stood up, and waited while she said the blessing over the candles.

"Amen," he echoed, then drew her to his side and began his own part of the Sabbath service. It grew longer every week. He seemed to gain pleasure out of reading excerpts from the Old Testament or a book on Judaism. She could hear the fish bubbling on the stove, and they smelt very strong. The potatoes were bursting on the grill.

"Amen," he said finally.

"Amen," she echoed, and kissed him. "What record are you going to play?"

He shrugged, going to his collection, and she switched the gas off on the stove and in the grill. A Hebrew children's choir burst into song, and her father returned to his seat. He looked at the soup and lifted his spoon wordlessly.

"What are you going to do this weekend?" she asked.

"I've got some work. And you?"

"I'm going out tomorrow night and Sunday afternoon."

He nodded slowly, and she felt an overwhelming pity for him. He had aged so terribly; his hair was more grey than black now.

They spoke at the same instant:

"Papa we could go —"

"What are your —?"

Smiling, he said, "After you."

"Why can't we go out together on Saturday afternoon? We haven't been anywhere for ages."

"What about your homework?"

"I'll manage it all right."

"Where do you want to go?"

"Anywhere. For a walk. To a park. To the pictures."

"We'll see."

He was so depressed tonight. His mood seemed to muffle everything else. "What were you going to say?" she asked.

"What are the others doing this weekend?"

"They're going out somewhere with Mum, I think. Now, where will we go?"

He was staring at the flickering candles. She rose quietly and put the potatoes, fish and salad on the table before him.

"Papa."

Still he stared, mesmerized by the dancing flames, by the symbology, by the sufferings of Israel, by his own misery.

"Papa. The dinner is on the table."

His eyes broke away from the wavering lights and flicked over the food. "The same as yesterday," he commented.

"We have to finish it. Our fridge is an eternal left-overs centre."

"But tomorrow. For Shabbat we should have something new."

"We should also have smiles, happiness, thankfulness."

"What have I got to be thankful for now?"

"Papa! You've got us."

"Not even that. One or two of you at a time. It's not right. Sisters shouldn't be broken up."

"We don't mind. But it would be easier if you . . ."

"I'm sorry. It's hard . . ."

She covered his hand with hers. "We love you." He turned his hand beneath her own and clasped hers. "I'll bake a cake for you when you get back from the Synagogue and we'll have supper together. We haven't done that for ages."

He smiled faintly. "No, there's no need."

"Yes I will. And please smile a bit."

His smile vanished, and he gazed vacantly at the bottle of wine.

"Papa."

"I'm sorry. I'm not hungry," pushing his plate away he reached for the prayer book. Rebecca looked down at the piece of fish lying on her fork. She toppled it off, and it fell with a splat into a puddle of sauce. Beside her, her father's voice murmured the ancient lines of comfort: "Mi-chamawcha ba-elim adonai, mi-chamawcha neh-dar bakodesh norah t'hilot oseh pelah . . ."

A Wanderer's Solitude

Leo H. Astete

Lonely, despair laden,
my battered sails
advance
towards
my days without tomorrow.
My eyes hurt
but suddenly
my boat
becomes
a hopeful
tortoise
on which
my soul
travels.
No company,
no hands, no wings,
no handkerchiefs
are able
to soak up my
words.
There are no cardboard hats
to store my dreams.
No old dresses
like those of my mother's
on whose
wrinkles
my hands
once flourished.
Where are
my father's
scholarly books
that had
the butterflies
and
petals
of time?
My world
is a breastplate
made of holes.
My mind is a shroud
hanging
from the mythical
fingers of the afternoon.
But
don't touch
me.
My body
arches itself
with eternity.

TWO PEOPLE

Mabel Reid

Black stockings
scarf tied under chin
apron
over black skirt
blouse
tucked at waist
Black shoes
encasing flat feet.
She snatched jasmine
that overhung the fence
tiny tight bunch
held in tight hand.

The gate swung open
the owner of the jasmine
scissors in hand
snipped snipped snipped
an overspill of jasmine
a largesse
thrust
at the small foreign intruder.
Jasmine
scenting a space
between two people.

The Secret Agenda of John Le Carre

A book review of "Little Drummer Girl"

by Michael Danby

Summarising fiction as I will do in this review is never very fair to any work. King Lear or Hamlet can be made to seem preposterous in this way. What rescues them from absurdity is the skill of the author in suspending disbelief, which is mostly a function of his sympathy for the environment and characters in his story. I found this Little Drummer Girl utterly lacking in sympathy, humor, or even psychological plausibility, in my minority opinion it is simplistic, cheaply melodramatic, pathetic, incredibly silly, and, worst of all, manipulative, shallow, and propagandistic on the very issues it's supposed to explore impartially and in depth.

First of all the book is mislabelled. It is not a novel but a tract in the form of an elaborate fiction. In a genuine novel the life of the characters takes precedence over the "nudge wink" factor. In a tract like The Little Drummer Girl the characters, plot, and everything else take second place to the propaganda. This may explain the flat and improbable quality of so much of the dialogue. There is, for instance, the first confrontation of Charlie the actress with her Israeli captors. The brilliant intelligence officer speaks:

"Charlie, what we seek to do, we wish to define ourselves, we wish to introduce ourselves, and though nobody here is given to apologizing overmuch, we also wish to say we're sorry. Some things have to be done. We did a couple of them and that's how it is. Sorry, greetings, and again welcome. Hi."

It will be remembered that this man is talking to a girl who has been kidnapped and is being held against her will.

Charlie swallows the absurd unconvincing rhetoric of her Israeli intelligence control being confused and never quite certain of herself, she will identify a little better with the terrorists and so convince them that she is really on their side. This works until she has passed a night of passion and conversation with the formidable Khalil. Having fallen in love with him, she is betrayed by a bugged radio she happens to be carrying, and confesses all. The deadly terrorist does not strike back or even defend himself when his killers burst in. Khalil, who always kills for love and respects his victims, merely strokes Charlie's cheek and forgives her just before he is shot down. Unfortunately there is no time for him to say, "Allah, forgive them, for they know not . . . "

This slant is typical of Le Carre's work. Opening with a bomb outrage in Bad Godesberg near Bonn, there are Jewish and non-Jewish victims, including one Israeli child. Le Carre makes the press exaggerate the number of casualties, ignore those who are non-Jewish, and "sanctify" the child. Having described all this in a sullen, rather sneering manner, he lets us know that the child was really an unpleasant, neurotic little brat. There is also a reminder that Israeli bombings kill "dozens of children at a time." The Israeli victims, are a contemptible lot, sunk in greed, ambition, and adulterous lust after au-pair girls, besides being weak and stupid — your typical Jews, hardly worthy of survival.

Should this introductory passage leave the reader with any sense of ambiguity, the author clarifies his case as the book goes on.

When the Israelis are not a wretched gaggle deserving of a gelignite lunch, they are cold, hard, implacable, ruthless, and extremely deadly — a species of Ubermenschen who homilize a lot and play very dirty. The Israeli terrorist-chasers "have ways of making you talk", which they use on their intended victim's brother — just before they sedate him and his girlfriend, put them into a car parked with explosives, and blow them to bits on German autobahn. The explosion is managed so not to disturb passing traffic, which shows what clever fiends these Yids-er, Jews-are. They also have a secret network reaching into every fissure and cranny of the Western and Middle Eastern worlds, from Hollywood and British show business to the German police, the media, Palestinian refugee camps, terrorist training bases, the holiday resorts of Greece, Hampstead — I mean, they are everywhere. I am sure no reference to the Elders of Zion is intended, but the resemblance is compelling.

The Palestinians, now, they are something else again. They have no real network worthy of the name — only a thin scattering of sympathizers in Europe, including lettish lawyers and human rights activists. It does seem surprising that Mr Cornwall knows nothing of the 100 PLO offices around the world and their extensive assistance to Soviet and Arab intelligence as documented in Claire Sterling's Terror Network. They themselves are weak and desperate and soft-hearted, sweet-tempered even when making bombs, given to cute idiosyncratic touches like twisting detonator wire into a doll. In short a warm, human, familial folk. They are "driven by faith", "full of life's fun", perhaps monsters in Israeli eyes, but really "kids" and "babies", "full of love and discreet". Not at all anti-Semitic, they are only anti-Zionist. When a refugee camp is bombed they suffer horribly, with plenty of women and children about the place. But — unlike the Israelis — they are modest about their dead, with none of that hysterical and exaggerated publicity.

One Israeli is made into the exception which proves the rule about ugly Zionist Jews. This is Joseph, Charlie's control officer and lover whom she calls "Jose". He has doubts about the carnage, he is a man of depth and sympathy and rich emotions and has scruples, and you wonder what he is doing on the Israeli side. When Charlie meets and sleeps with Khalil — the Godfather Terrorist — you find out. Except for a hand crippled by an Israeli bomb, Khalil is a mirror image of Joseph. This appears to be an attempt to establish some sort of bona fide for Le Carre's impartiality, but the rest of the book is so loaded that it comes off as one more piece of arbitrary rigging.

The glum aseptic prose of the narrative does muffle some of the propaganda, so that its effect is a bit less stark than this description. But its aim is never in doubt: to grab the reader's lapels and ram home the argument that Israel is opposed only by kindhearted, helpless refugees who kill for love. That they kill at all is the fault of Zionists who have stolen their land. The background and history of the conflict are dealt with by reference to atrocity stories which are commonplace of Palestinian propaganda. The very fictional resolution of the plot underlines the criminal Israeli thesis: the book's whole cast of anti-Israeli activists in Europe, are wiped out Mafia style. This features a car-bombing in central London that "rates hardly a notice anywhere". Le Carre seems to think that a reader who has followed him as far as page 422 is prepared to believe anything.

The author is not a newcomer to the genre of shallow, perverse polemic. In 1980, after Britain's SAS had rescued hostages from a terrorist siege of London's Iranian Embassy, Le Carre published a full-page article in the Observer. The SAS action, he moaned, had "awakened the sleeping psychopath in all of us"; the killing of the terrorists had helped to brutalize British society into a near fascist state of mind. The attack should never have taken place, and Le Carre affected not to know why police negotiations had been stopped. (It was because the terrorists had begun killing hostages, but this was not mentioned by him). The question-begging, caviling, and

specious psychology of that piece are closely paralleled in The Little Drummer Girl, beginning with the sentimental irony of the title and following through to the anti-Israeli arguments put into the mouths of Jews.

None of these arguments rises above the level of journalistic catchphrases which have been mouthed at hundreds of press conferences. One smells the conversations with PLO "freedom fighters", notes taken while enjoying an excursion through the ruins of Beirut. The thrust of Le Carre's story and characters is unmistakable. It is the Israelis who are the primary bad guys in the Middle East. But for their aggressiveness and cruelty, neither Jews nor anyone else would have enemies out there certainly not among the Palestinians, who are human and just want "their land" back. As with the hostage murder in the London siege, both Arab exploitation of the Palestinians and the PLO covenant's constantly reavowed aim of wiping Israel away are quietly smothered out of the discussion. What remains are the Ugly Israelis, lurking everywhere to destroy those who threaten them — and well aware that they themselves are the guilty parties. This is stressed by wheeling out "liberal" or left-wing Israelis who express dark doubts: unless Gaza and the West Bank are given up, Israel will lose its "soul". There are extremely good arguments against the West Bank settlements, but since when has whether a country is a "soul brother" determined its right to exist.

The use of this parting cheap shot (which happens to express a false set of alternatives) highlights the fact that Le Carre is facing a dilemma of his own: is he going to follow his talent and write more good novels, or is he going to continue with the lucrative hack work of gathering "material" as he did in the Middle East, using it to cobble up fashionably polemic best-sellers? Unfortunately Mr Cornwall seems to have chosen the peculiar Lawrence of Arabia fantasies that has long perverted the political agenda of a certain stream of the British upper class both in the Foreign Office and in Fleet St. journalism.

BERYL HALINBOURG

The editor recently received a letter from a Mrs D. Apelowicz about an 83-year-old lady, a Jewish poet living in Hawthorn, called Beryl Halinbourg. Born in East Melbourne on the 8th June, 1900, a birth-date she is proud to share with Robert Schumann, Beryl Halinbourg trained initially as a pianist, but turned to singing, intending this to be her professional career. Circumstances, namely, the Depression, prevented fulfilment of this ambition. She worked for long years in an office and turned to writing, in time being able to combine the two great loves in her life — music and literature. Her published works now include:

Prologue and other poems (Robertson and Mullens 1939)

New Weapons of the Spirit (J.C. Stephens, 1945), — which contains a long introduction embodying criticism of what was, at the time of publication, appearing as poetry;

This Wonderful Age (Ramsay Ware, mid-1950s) — collection of satirical poems.

Testament (Ramsay Ware, 1946) — a long poem written specially for *Peace*.

In the Poet's Eye (Mitre Press, London, 1964) — a verse-play.

In Homage (Refulgence, Q'ld, 1970) — a collection of essays on musical subjects;

Domestic Opus (Refulgence, 1973) — a long humourous poem.

Musical Minographs (Swinburne Press, 1980) — a second collection of essays on music;

Miss Halinbourg has been published widely abroad, having won prizes, awards and citations from poetry journals, both in the U.S. and in England, and earning glowing tributes from a number of prominent writers and musicians.

Although three volumes of her work are listed in the Morris Miller/Macartney bibliography of Australian literature to 1950, Miss Halinbourg is, regrettably, not well-known to Australian audiences. More correctly, it might be said that her work has been unjustly neglected.

The *Melbourne Chronicle* is pleased to introduce her, or rather re-introduce her, to the reading public. The following poem, *The Giant Gum*, was awarded the Highest Hon. Mention in a competition run by a London poetry journal in which two other poems of Miss Halinbourg received prizes. It was subsequently included in an anthology in England entitled, *Laudamus Me*. Other poems shall be published in later issues of the Melbourne Chronicle.

THE GIANT GUM

BERYL HALINBOURG

Along her outstretched arms, the silver skin
Shines through rents in black and tattered sleeves.
Lifting her head,
She draws great draughts of sunlight
Down through the column of her mighty length,
Breathing it forth to gloss and gild her leaves.
Within this sanctuary of warmth and leaf,
Crystal call and liquid arabesque
Mingle with shrill and hum of insect song.
And the heart of the tree rejoices
In this proud season of her happiness,
Sought from afar by Masters of the brush;
Graciously inviting rest and shade
From scorching Summer heat.

Came the wind,
With the shriek of a demon, crazed and dispossessed,
Hurling to earth great branches, twigs and leaves,
Whipping the sea-grey tresses of her crown
Into a wild and tortured ecstasy.
And the great tree bent and shook before the gale,
And her spirit mourned, lamenting bitterly:
Nature or man takes everlasting toll,
And nowhere in the world can living things
Escape from violence and destruction . . .
But night swooped suddenly on ghostly wings,
And darkness blanketed the great South Land;
And the sad, despairing cries of the tree
Were lost in the fiendish howl of the wind.

Came the rain . . .
Whipping across the arid, sun-seared plain,
It fell in cloudburst through the shuddering tree,
Stripping away the torn and ragged garb
Loosed by the wind . . . And the tears of the tree

Fell and mingled with the rain,
For the wrongs, the problems and the pain
Of the dark people of this favoured land
Whose ways she knows; and ages long has watched
The ritual of their weird corroborees;
For enmity of colour, class and creed,
The anguish and the sin of all mankind.
Slowly the deluge ceased . . . and overhead
The wan but valiant heralds of the cross
Pricked the dullo arc of the Australian sky.
From the giant tree the rain dripped silently,
Leaving its cool blessing on her brow.

Book Review

Multicultural Literature

Peter Lumb, Anne Hazell (editors)

Diversity and Diversion: an annotated bibliography of Australian Ethnic minority literature. Victoria, Hodja Educational Resources Co-operative Ltd. 1983. 123p. $10.

by Margaret Stockley*

Teachers of literature and humanities in the secondary schools have had a difficult task locating material which covered themes related to the cultural diversity of Australian society. This annotated bibliography of works by Australian ethnic minority authors is an important contribution to the work of these teachers, and an invaluable selection tool for all librarians.

Themes which include *Cultural differences, Alienation, Family, Loneliness, Language, Migration,* have been identified and listed for speedy access in a clearly laid out 'theme index'.

Criteria used in the selection of works for this bibliography included:— That the authors should have been born outside Australia in a country where English is not the first language. That the works should deal, in part at least, with the lives of Australian ethnic minority characters and the works needed to be published at least in English. These criteria have revealed here a most interesting collection of 188 short stories and 33 monographs.

Authors reviewed in the collection are representative of many backgrounds including Poland (Maria Lewitt), Russia (Serge Liberman), Hungary (David Martin), Austria (Heinz Nonveiller).

The reviews are excellent, concise, readable, informative regarding plot, character, setting, theme, and including an evaluative comment of each work. The reviewers, for the most part educators, working in the field of Multicultural Education, have done an excellent job.

This work has come not before time and one hopes others will follow quickly. There is a need both for the advancement of writers from varied backgrounds writing here in Australia and for our students of literature to gain an authentic insight to the many patterns which make up our Australian society.

*Margaret Stockley is Curriculum Adviser (Resources) of Multicultural Education, Adelaide, S.A.

An overview of fiction by Australian Jewish writers since World War II — an addendum

Serge Liberman

In the *"Overview of fiction by Australian Jewish writers"* which appeared in recent issues of the Melbourne Chronicle, lack of sufficient space above all prevented full justice from being done to a number of authors mentioned, while no justice at all was done to others who were denied mention altogether.

The writer of that article — namely, this writer — might well have included Aviva Layton, notwithstanding the fact that she has been expatriate for many years; he might have mentioned Walter Kaufmann and Werner Pelz, both Dunera internees who, however, also left Australia, in subsequent years; and Leone Sperling of Sydney, and Jan Smith, and Nathan Spielvogel, that venerable grand old man of Ballarat, and Salomon Dembitzer who has had at least three books to his name, but of whom the present writer has been unable to trace any biographical details, and Aaron Judah, something of a globe-trotter, and Nancy Keesing in her role as prose-writer, in contrast to her mention as an anthologist of the collection Shalom.

In that overview, he would gladly have wished to expand on the work of Maria Lewitt (though, in the strictest definition, her Come Spring is not truly fiction) and of Gedaliah Shaiak, among others, and he would have wished, too, to deal with the works of the exclusively Yiddish writers, writers such as Moshe Ajzenbud, Ber Rozen and Yosl Birstein (although he has lived in Israel since leaving Australia in 1950).

Certainly, Harry Marks deserved more elaboration. A warm highly-respected man and author, he had also written stories, quite apart from his novels; he had, with Oscar Mendelsohn, edited an anthology of Australian writing; and he had been commissioned to put together a study of Australian Jewish artists — writers, painters, sculptors, musicians, actors, etc — for which he had already amassed a wealth of material before he died so prematurely, at 55. And Stan Marks, too. Although only one work of his received mention, yet is he the author of ten published books; unlike his God Gave You One Face, not novels to be sure, but nonetheless meriting inclusion to indicate the scope of his concerns, humane concerns with humour as in this "biography" of his wife in Is She Fair Dinkum? Sympathy and goodwill as in his works included in the Methuen *Children Everywhere series Graham is an Aboriginal Boy, Rarua Lives in Papua New Guinea,* and *Ketut, Boy of Bali,* along with his *Animal Olympics,* his *St. Kilda and Malvern Sketchbooks* and his study into the *Third St. Kilda Scout Movement.* All of these have been well received by readers and widely-circulated and, in some places, translated.

As if to thwart any attempt at completeness of a survey of Australian Jewish fiction, even as this addendum (and apologia) was being written, three more volumes of prose have emerged into the light of day, all collections of stories, Fay Zwicky's superbly vivid and incisive *Hostages,* Alan Collins *Troubles* (**Tsorres*), a volume commended in the FAW Alan Marshall Award, and the present writer's second collection *A Universe of Clowns.* Attempts shall be made to have these works reviewed in a later issue of the Melbourne Chronicle.

This writer's hope is that someday, somewhere, whether out of interest or in pursuit of a Masters or PhD degree, someone shall undertake a fuller study of the Jew in Australian literature, both as writer and as subject. The amount of material available is plentiful and simply waiting to be used, in the same way as English and American scholars have done with similar material on the further reaches of the oceans.

REDEMPTION

Anne Parratt

In the soft mist
enclosed is the whispering
pearl
too loud is the echo of wisdom
like sea-weed down
on the deep cave's breast
lost to the wind
the cloud is the brow
of nonsense.

See
a survivor clings to a spar
drifts in
to the uncompassed hollow
he rests on the soft
he grasps the silence
he saves himself and God.

BOOK REVIEW

WITCH HEART — poems by Judith Rodriguez (Sisters Publishing Co., Carlton South, $5.95)

by Anne Wroby

Witch heart, Judith Rodriguez' latest collection of poetry follows the much-acclaimed prize-winning *Mudcrab at Gambaro's.* The fifty or so poems included here comprise a bouncy light-toned texture continuing Rodriguez' preference for free uncluttered verse. In accordance with her choice of thematic material, the style is accessible to every reader, whether he be devoted poetry lover or not. On this level, *Witch heart,* to its credit, carries a great deal of popular appeal.

Rodriguez is not concerned with philosophical cop-outs often directed at contemporary poetry, such as "But does it make for poetry?" *Witch heart* wears the patterns of life at an attractive guise. The blind questions, endless in their academic preciousness, are not for Rodriguez who recognises their superfluousness to the reader. Each poem is its own authority. Even "editors" are ridiculed as in the poem *Reply from the editor (a rejection slip).* Their pseudo point-making is made out as a flat and inarticulate misuse of words:

> My one sight of combinations
> shocked me to laughter;
> even to be warm, not *that* —
>
> and whether it's meant as pure maths
> or pack-rape,
> what compliment, or pleasure — I ask you.
>
> You'll "make the words rise". In combinations?
> It's the singular roused
> nakedness can sound me, can wound me.

The latter poem is doubly ironic when one reflects that Rodriguez is both an academic (a lecturer in English at La Trobe University) and from 1979 to 1982 edited the poetry section of *Meanjin.*

Judith Rodriguez also enjoys a hushed laugh at the sorry oddities of life. Hence "the foot", callused and swelling at the end of the day, becomes an object of poetic interest. A poem titled *Funny* jests at the not-so-funny things in life with a limericist's sense of the nonsensical:

> The funniest thing in the world:
> how it rotted the sill,
> burst in the cupboard,
> bit her hand,
> got at his brain.
> Funny things happen.

Then there is *Romance,* where a wall-flower is left out of luck and squirming on the ball-room floor:

> If I show I don't know
> round and round,
> If I don't then I know
> there and back,
> I shall never know at all;
> outstaring —
> band-blare and lanterns
> and the dark
> root under the wall,
> romancing.

The short prosaic piece by Henry Handel Richardson *And women must weep* calls to mind a similar "sitting it out" while all the other "bone-handed fools" pick the other girls to dance with.

Rodriguez' free verse lends a charming touch of the person-to-person to her poetry. It is as a conversationalist that the poet sits the reader now ready for an animated anecdote. Indeed, recounting a childhood adventure in the poem *Somewhere I lived,* Rodriguez begins three of her stanzas with the words "I want to tell you . . ."

The poet's eye in the collection turns to a multiplicity of visual, thoughtful and emotional observations: the tightening and breaking action of a rope net, the bobbing image of red canoes riding a trailer, a mother being woken by her child with the playful tactlessness of a laughing lover, and the gusto of the "witch heart" itself, the total woman in all her madness, pathos and heroism fighting with language and singing at her distress:

> one red-haired bitch talks down the years
> eleven dead whores dress up in their blues
>
> the witch heart sings from a bloodless face
> and lives the triumph of that distress
>
> and the living and loving are women the more
> all that festivity and power.

The New Ones

Lisa Kremer

There is a ghost I have seen in this city
I know I have seen it before
It crouches around hidden corners
It listens and waits b'hind the door

It taunts me with echoes and memories
It whispers to me through the trees
It reaches behind me, the cold chilling touch
Of a cobweb that floats on the breeze

I see it in nameless grey figures
In the hollow stare of dead eyes
Hearts where the clockwork is rusted & heads
That nod numbly before all the lies

I have seen it in long empty streets
Where the lonely wind whistles and moans
Cities without any people
Where the words drop down like stones

And wandering through these lone places
I heard a voice like a dream
It seemed no more than a whisper
Yet it rang in my ears like a scream

I hear it shriek; loud and raucous
The screaming of blood from the grave
The tears and terror of children
Whom nobody dared come to save

The cries cut through the icy stillness
Louder than I thought I could bear
Across the streets cloaked with silence
And howled and screeched through the air

But nobody else heard the voices
That faded away and were gone
Like the dreams crushed and strewn in the gutter
And the light of the hope that once shone

Pages that never were written
Because a thick metal door was shut tight
Pulled closed with a loud heavy clang
That echoed and rang through the night

And the world cried when it saw
The fruits of a culture gone rotten
The shrouded tear that was shed too late
Only to be later stifled.

Or fogotten

באנוצט מיט אנטיסעמיטישער פראפאגאנדע צו ווערן פאפולער ביים דייטשן פאלק און אזוי ארום ווערן דיקטאטאר. ער האט אין זיין בוך „מיין קאמף" ארויסגעוויזן א קראנקהאפטע אנטי־ידישע שטעלונג אויף אזוי וויט, אז ער האט געפאדערט צו פארניכטן דאס ידישע פאלק. זיין אידעאלאגיע איז שפעטער פראקטיש אויסגעפירט געווארן דורך הימלער און קאמפאני.

דער דייטשער פראפעסאר איז איינגעלאדן געווארן דורך אויסטראלישע דייטשן וועלכע גרופירן זיך ארום דער „געטהע קולטור געזעלשאפט" אין מעלבורן. זיי האבן דאס אראפגעבראכט היטלערס „רייטוואשער" און „מליץ יושר" ער זאל רעהאביליטירן דעם גרעסטן מאסן־מערדער אין דער וועלט־געשיכטע, וועלכער שטייגט אפילו אריבער דזשינגיס כאן, אטיללא, טיטוס אדער סטאלין.

מר. איזי לייבלער האט אין דער טעגלעכער פרעסע פעסטגעשטעלט, אז עס איז נישט וויכטיק צי היטלער האט פארמעל באפוילן די שחיטה פון אייראפעאישע ידן, וויכטיק איז, אז היטלער האט נאך פאר זיין קומען צו דער מאכט באשלאסן, אז איינע פון די הויפט אידייען פון דער נאצי־פארטיי איז צו ליקווידירן דאס ידישע פאלק. קיינער וועט נישט צווייפלען, אז היטלערס פראפאגאנדע האט געווירקט אויפן דייטשן פאלק אומצוברענגען 6 מיליאן ידן.

★

דער אויסטראלישער ידישער קאמבאטאנטן פארבאנד אין מעלבורן האט לעצטנס אנגענומען א באשלוס אריינצונעמען אלס מיטגלידער געוועזענע ידישע פארטיזאנער און פראנט־קעמפער, צווישן זיי אויך געוועזענע רוסישע ידישע קאמבאטאנטן פון דער רויטער ארמיי, נייגעקומענע קיין אויסטראליע. די ארגאניזאציע „ווידזשעקס" ארדנט איין מיטינגען, אימפרעזעס, פייערונגען א. א. וו. איז אויך פארטרעטן איטעם אויסטראלישן קאמבאטאנטן פארבאנד ר. ס. ל.

אין דער לעצטער אויסגאבע פון דער ארגאניזאציע, ווידזשעקס איז פאראן די פאטאס און באשרייבונגען פון די געוועזענע ידישע פראנט־קעמפער פון דער רויטער ארמיי אין דער לעצטער מלחמה. היינט זענען זיי אויסטראלישע אימיגראנטן, אלע האבן זיי הויכע אויסצייכענונגען און מעדאלן. צווישן זיי זענען א היפשע צאל מיט 14 אדער 16 מעדאלן. ידן האבן העלדיש געקעמפט קעגן די נאציס.

וועלן מיר דא ברענגען אין א געקירצטער פארם אינטערעסאנטע פאקטן. א האלבער מיליאן רוסישע ידן האבן געקעמפט אויפן פראנט. 200 טויזנט פון זיי זענען אומגעקומען אין קאמף. 150 טויזנט ידישע קעמפער האבן באקומען הויכע אויסצייכענונגען פאר העלדישקייט; 1200 פון זיי האבן באקומען די העכסטע אויסצייכענונגען וועלכע זענען פאראן אין רוסלאנד א. ב. „העלדן פון סאוויעטן פארבאנד". 40 פון זיי געפינען זיך היינט אין מעלבורן. זיי זענען אריינגעטרעטן אין ידישן קאמבאטאנטן פארבאנד.

מאיר גורוויטש האט 14 מעדאלן, אלע באקומען קעמפנדיק אויפן פראנט. אלס קאמאנדיר פון א קליינער אפטיילונג האט מען אים געגעבן די אויפגאבע צו נעמען אין געפאנגענשאפט א דייטשן אפיציר אויסצוגעפינען פון אים דייטשע פאזיציעס. נאכן אדורכפירן זיין אויפגאבע, איז ער אנטדעקט געווארן דורך דייטשע פאטרולן. נאך א שווערן קאמף פון זיין פלוטאן איז גורוויטשן געלונגען צו ברענגען דעם דייטשן אפיציר צום רוסישן פראנט־שטאב.

יונה האפמאן האט געקעמפט אין א טאנקען־רעגימענט אויפן פראנט צו באפרייען די טשעכישע הויפטשטאט פראג. אנטי־טאנק ארטילעריע האט אנגעמאכט גרויסע פארלוסטן אויף רוסישע טאנקען, נאך דעם ווי יונה האפמאנס טאנק קאמאנדיר איז אומגעקומען, האט ער אליין איבערגענומען די קאמאנדע, קאנטער־אטאקירט דייטשע פאזיציעס און אזוי ארום אויפגעמאכט דעם וועג פארן רוסישן מיליטער צו באפרייען פראג. פארן דאזיקן העלדישן טאט האט יונה האפמאן באקומען צווישן צענדליקער מעדאלן אויך דעם ארדן פון רויטן שטערן „קראסנאיא זוויעזדא" און דעם לענין־ארדן.

לייטענאנט דוד וואלפסאן האט געהאט די אויפגאבע צו פארטיידיקן מיט זיין אפטיילונג א וויכטיקע סטראטעגישע פאזיציע אויפן וועג ראדאם־ווארשע, ביז רוסישע טאנקען וועלן אנקומען האט ער זיך פארטיידיקט קעגן דייטשע טאנקען, וועלכע האבן נישט געקענט גיין פאראויס. זיין העלדישקייט האט דערמעגלעכט צו באפרייען דעם סטראטעגישן פונקט. לייטענאנט וואלפסאן האט באקומען הויכע אויסצייכענונגען מיטן לענין־ארדן.

ג. ביאלילעוו

גרין בלויע שטילקייט

לאז איך מיך אין וועג אריין
ערגעץ וויט, גאר וויט;
לאז איך מיך אין וועג אריין
פון מיין היים צעשיידט.

לאז איך איבער
אלע גרויע זארגן
און איך לויף
צו א ליכטיקן מארגן.

לויפן פארביי —
אומבאקאנטע, אומבאקאנטע
וועגן, שטעט,
בערג און טאלן,
בין איך מיר פארפלויגן
אין א כישוף־וועלט
צווישן וואלד און גרינעם
פעלד.

אייביק קעמפן געטער,
ערגעץ וויט, גאר וויט
האבן ביידע שטורעמס זיך
צעהוליעט
און צעטרייסלט אונדזער
ערד.

דא אין זארגלאזן ארום
זענען בערג און הימל —
אין אייביקן דרימל —
פארפלאכטן שטיל און
שטום.

א, טונקל גרינע פעלדזן,
א, הויכע בלויע בערג,
וואס־זשע בליקט איר
אזוי שטיל פארטראכט —
אויף אונדזער וועלט,
טאג אזוי און נאכט ?

רוישט דער וואלד,
עס זינגט די שטילקייט
פון אייביקן זיין
און אייביקן פארגיין...

צויבער וועלט —
אומעטיק פארטראכט.
אייביק, אייביק,
וויל איך בלייבן אין דיין
פראכט...

האָבן דאָך נישט געוווּסט, אַז די האָבן געגעסן „טשעלאָ־וויעטשנאַיע”...

*

אַ מאַקאַברישע געשיכטע מיט פֿלייש איז פֿאָרגעקומען אין דײַטשלאַנד אין דער באַקאַנטער שטאָט מינכען. די געשיכטע האָט מיר דערציילט אַ דײַטש, וועלכער איז געווען אין דער צווייטער וועלט־מלחמה זייער נאָענט צו די „היכע פֿענצטער”, צו דער נאַצי־פּאַרטיי און דער ס. ס. איך גיב איבער די מעשׂה וואָרט בײַ וואָרט, ווי דער דײַטש האָט זי מיר דערציילט. ער האָט געהאַט אַ פֿרײַנד אין דער ס. ס., אַ קאַפּיטאַן מיטן נאָמען האַנס פֿאָן פֿליישמאַן.

דער דאָזיקער פֿרײַנד זײַנער האָט גענומען אַ גרויסן אָנטייל אין אָרגאַניזירן די קאָנצענטראַציע־לאַגערן און איז געווען איבערגעגעבן היטלערן מיט לײַב און לעבן. ער האָט געלערנט אין די „נאַצי־אוניווערסיטעטן”, אַז אַ ייִד איז נישט קיין מענטש; מ'קען אים שיסן, שטעכן, ווערגן, און ער טראָגט נישט דערפֿאַר קיין שום פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט... נאָך בעסער, וואָס מער ייִדן ער וועט אומברענגען, אַלץ בעסער וועט זײַן פֿאַרן פֿאָטערלאַנד און ער וועט פֿאַרדינען דעם דײַטשישן „עולם־הבא”, ווו די דײַטשע העלדן לעבן נאָכן טויט אַ גוטן טאָג, וואָס הייסט „וואַלהאַלאַ”.

אין יאָר 1943, ווען די דײַטשן האָבן באַקומען שטאַרקע קלעפּ פֿון רעכטס און לינקס האָט זיך אין דײַטשלאַנד געפֿילט אַ מאַנגל אין שפּײַז־אַרטיקלען, איז אײַנגעפֿאַלן דעם ס. ס. קאַפּיטאַן פֿליישמאַן אַ גוניאַלער געדאַנק, וואָס נאָר אַ דײַטש קען אַזעלכעס צוטראַכטן. ער האָט נישט געקענט צוקוקן ווי די באַפֿעלקערונג שטייט אין די לאַנגע רייען צו באַקומען די עטלעכע הונדערט גראַם פֿלייש.

ווי עס איז גוט באַקאַנט, זענען די דײַטשן אַ פֿאָלק, וואָס האָבן פֿיל פֿילאָסאָפֿן ווי קאַנט, העגעל, שאָפּענהאַוער, ניטשע און אַנדערע. האָט דער ס. ס.־קאַפּיטאַן אויך גענומען פֿילאָסאָפֿירן:

— ייִדן זענען דאָך נישט קיין מענטשן... טאָ וואָס זענען זיי? זענען זיי דאָך חיות! קאָן מען דאָך אויסניצן דאָס פֿלייש פֿון די ייִדן צו באַשפּײַזן די דײַטשן...

אויב מיר, דײַטשן, מאַכן זיך פֿון די ייִדנס פֿעטס, אַבאַזשורן צו לאָמפּן פֿון ייִדנס הויט, פֿון זייערע האָר מאַכן מיר מאַטראַצן, טאָ פֿאַר וואָס זאָלן מיר נישט אויסנוצן דאָס ייִדן־פֿלייש?...

די אַנטראָפּאָלאָגיסטן לערנען אונדז, אַז דער פּרעהיסטאָרישער מענטש מיט אַ הונדערט טויזנט יאָר צוריק, איז דאָך אויך געווען אַ קאַניבאַל, איינער האָט אויפֿגעגעסן דעם צווייטן... איז דען עמיצער פֿון דעם סאָרט קאַניבאַליזם געשטאָרבן? אין ערגעץ געפֿינט מען נישט אַזעלכעס... — אַזוי האָט פֿילאָסאָפֿירט קאַפּיטאַן האַנס פֿאָן פֿליישמאַן און ער איז איבערגעגאַנגען פֿון פֿילאָסאָפֿיע צו פּראַקטישע מעשׂים: ער איז געפֿאָרן אין אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער, אָפּגעקליבן עטלעכע הונדערט ייִדן, זיי איזאָלירט אין אַ ספּעציעלן באַראַק אויף אַ גוטע דיעטע פֿון ברויט מיט קאַרטאָפֿל.

און עס האָט נישט לאַנג געדויערט, די ייִדן האָבן זיך גוט פֿאַרפֿאַרויעט, האָט דער ס. ס.־קאַפּיטאַן די ייִדן אַריבערגעפֿירט קיין מינכען אין — שעכט־הויז.

די דײַטשישע קצבֿים האָבן, לויט זייער געוווינהייט, געטויט די ייִדן. זייער פֿלייש צעמאָלן און אַרײַנגעלייגט אין פֿעסער, דאָס געזאַלצן און געפֿעפֿערט, און באַהאַלטן אין פֿרידזשידערס...

די קצבֿים, וואָס האָבן אַדורכגעפֿירט דאָס שטיקל אַרבעט, האָט מען גלײַך אַוועקגעשיקט אויפֿן רוסישן פֿראָנט. זיי זענען שוין פֿון דאָרטן קיין מאָל נישט צוריקגעקומען...

שפּעטער, נאָך אַ קורצער צײַט, זענען אין מינכענער שעכט־הויז אָנגעקומען אַנדערע קצבֿים און זיי האָבן, ווי געוויינטלעך, געקוילעט עטלעכע בהמות און דאָס פֿלייש צעמאָלט און דאָס אויסגעמישט מיט דעם שוין צעמאָלענעם ייִדן־פֿלייש פֿון די פֿעסער.

די נײַ־געקומענע קצבֿים האָבן דאָך נישט געוווּסט פֿון וואַנען עס שטאַמט דאָס שוין געזאַלצענע און געפֿעפֿערטע פֿלייש פֿון די פֿעסער...

אין אַ שיינעם טאָג זענען די מינכענער פֿלייש־געשעפֿטן איבערגעפֿולט געוואָרן מיט פֿריש געמאָלן פֿלייש, ווורשטן און אַנדערע פֿלייש־פּראָדוקטן... די מינכענער דײַטשן האָבן געפֿראַוועט באַנקעטן און די טישן זענען געווען געדעקט מיט געשמאַקע קאָטלעטן און ווורשטן פֿון געמישטן רינדערן און ייִדן־פֿלייש...

דער פּראַקטישער און פֿילאָסאָפֿישער קאַפּיטאַן האַנס פֿאָן־פֿליישמאַן איז פֿאַרשוווּנדן און... דאָ מוז דער מחבר, וואָס איז איבערציגט, אַז אין נאַצי־דײַטשלאַנד איז אַלץ מעגלעך, בעטן דעם לייענער אים מוחל זײַן פֿאַרן איבעררײַסן די טראַגישע דערציילונג ווײַל עס איז אים אַליין נישט גוט געוואָרן...

ש. בענעט

לאָקאַלע קאָמענטאַרן

אַ דײַטשער פּראָפֿעסאָר, וועלכער גאַסטראָלירט איצט אין נאַציאָנאַלן אוניווערסיטעט אין קאַנבעראַ וויל רייניקן היטלערן, אַז ער האָט נישט באַפֿוילן אומצוברענגען 6 מיליאָן ייִדן. דער פּראָפֿעסאָר זאָגט, אַז דאָס האָבן געטאָן הימלער, היידריך, אײַכמאַן, די געסטאַפּאָ און ס.ס.־לײַט.

פּראָפֿעסאָר האַנס מאָמען פֿון היידעלבערגער אוניווערסיטעט וועלכער פֿאַרנעמט זיך מיט פֿאָרשן די נאַצי־עפּאָכע, האָט פֿאַר דער אויסטראַלישער פּרעסע דערקלערט, אַז לויט דער עווידענץ וואָס ער האָט געפֿאָרשט, קומט אויס, אַז היטלער האָט נישט געגעבן קיין שריפֿטלעכן באַפֿעל צו דער „ענדלייזונג”, אָבער הימלער, אַלס פֿירער פֿון ס.ס. האָט עס אויסגעפֿירט. ער איז פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר דעם „האָלאָקאָוסט”.

דער דײַטשער פּראָפֿעסאָר האַלט אַז היטלער האָט זיך

ל. אָלשינאַ

אַ מאַקאַברישע דערציילונג

ניט לאַנג צוריק האָט זיך אין אויסטראַליע געטומלט מיט אַ סקאַנדאַל און שווינדל וועגן פֿלייש: זשוליקעס און אַפֿעריסטן האָבן געשיקט קיין אַמעריקע רינדער־פֿלייש געמישט מיט קאַנגאַרו־ און פֿערד־פֿלייש. און די אַמעריקאַנער האָבן, נעבעך, געגעסן סטייקס און קאָטלעטן פֿון פֿערד און קאַנקאַרו־פֿלייש אָנשטאָט פֿון רינדערן־פֿלייש.

עס שרייבט זיך ניט אין די צייטונגען צי דאָס האָט עמיצן, חלילה, פֿון די אַמעריקאַנער געשאַדט צום געזונט? אַ שפּריכוואָרט זאָגט אָבער, אַז דאָס קריגל טראָגט אַזוי לאַנג וואַסער ביז דאָס אויערל רייסט זיך אָפּ. קורץ און גוט: מ'האָט די שווינדלער אויפֿגעדעקט און די שולדיקע וועלן גיין אין „חד־גדיא" און די ביזנעס וועלן ווייטער גיין...

אין יאָר 1943 בין איך געווען אין רוסלאַנד, ווו איך האָב „שטודירט" גאַנצע 8 יאָר אין איינעם פֿון די גולאַג־„אוניווערסיטעטן". איך בין געווען אין איין בריגאַדע מיט אַן אוקראַאינער מיטן נאָמען דיטשענקאָ, דווקא אַ פֿיינער מענטש, איך קען זאָגן אַ זעלטן אָנשטענדיקער פּאַרשוין. ער איז ניט געווען קיין אַנטיסעמיט.

איך געדענק אים, דעם דיטשענקאָ, זייער גוט, ווייל ניט איין מאָל האָט ער מיר געהאָלפֿן ביי שווערע אַרבעט און געשטאַנען אויף מיין זייט, ווען אַנדערע אוקראַאינער און רוסן האָבן געוויזן זייערע אַנטיסעמיטישע „פּרינציפּן".

ווי געוויינטלעך, פֿרעגט איין „זעק" („זאַקלוטשאָני" — פֿאַרשלאָסענער) דעם אַנדערן פֿאַר וואָס ער זיצט. האָט מיך דיטשענקאָ געפֿרעגט פֿאַר וואָס איך זיץ?

— קאָנטער־רעוואָלוציע, 8 יאָר — האָב איך געענטפֿערט

— און דו, פֿאַר וואָס זיצטו? — האָב איך אים געפֿרעגט.

— שפּעקולאַציע 10 יאָר — איז געווען זיין ענטפֿער.

— בבא־מעשיות — זאָג איך — זאָג בעסער דעם אמת. פֿאַר שפּעקולאַציע גיט מען 3־5 יאָר. מסתמא האָסטו געהאַנדלט מיט גאָלד, אָדער וואַלוטע?

— טשודאַק טי — זאָגט דיטשענקאָ — פֿאַר האַנדלען מיט גאָלד אָדער וואַלוטע האָט מען געגעבן „שליאַפּקע"... (אַ קויל אין קאָפּ).

— שפּעקולאַציע צו שפּעקולאַציע איז ניט גלייך, דאָס ווייס איך. טאָ פֿאַר וואָס האָט מען דיר געגעבן אַ „קאַטיושקע"? שעם זיך ניט זאָג דעם אמת — שטיי איך צו אים צו.

איך האָב געהאַנדלט מיט קאָטלעטן — זאָגט דיטשענקאָ.

— מסתמא האָסטו געהאַנדלט מיט גאָלדענע קאָטלעטן — זאָג איך.

— דו פֿאַרשטייסט גאָר ניט אין וואָס דאָ גייט — זאָגט דיטשענקאָ — איך האָב ניט געהאַנדלט מיט קאָטלעטן פֿון רינדערן אָדער חזיר־פֿלייש. איך האָב געהאַנדלט מיט קאָטלעטן פֿון מענטשן־פֿלייש.

און דיטשענקאָ האָט מיר דערציילט אַ גאָר אינטערעסאַנטע מעשה, וואָס קען פּאַסירן אָדער אין אַפֿריקאַנער דזשונגל, אָדער אין דער טאָטאַליטאַרער, „ציוויליזירטער" מלוכה ווו דער תכשיט סטאַלין האָט געוועלטיקט.

— מסתמא ווייסטו — דערציילט מיר דיטשענקאָ — אַז אין 1933 איז געווען אין אוקראַאינע, און ניט נאָר אין אוקראַאינע, אַ שרעקלעכער הונגער אַלס רעזולטאַט פֿון אונדזער באַליבטן און קלוגן פֿירער סטאַלינס געצוווּנגענער קאָלעקטיוויזאַציע. צען מיליאָן אוקראַאינער און רוסן זענען געשטאָרבן פֿון הונגער. טויטע אויסגעדאַרטע קערפּערס האָבן זיך געוואַלגערט אין די גאַסן און די טויזנטער. האָבן צוויי פּיפּיקע מיינע באַקאַנטע באַשלאָסן, אַז פֿון די טויטע, אויסגעדאַרטע קערפּערס קען מען מאַכן „לעבעדיקע" געלט. האָבן זיי אַריינגעשלעפּט אין זייער וווינונג אַן „אומערלאַק", וואָס האָט זיך געוואַלגערט אין דער גאַס, אויסגעשניטן דאָס ביסל פֿלייש וואָס איז נאָך אויף אים געבליבן, צעמאָלן, געזאַלצן און געפֿעפֿערט און געפּרעגלט דערפֿון קאָטלעטן. אין זעם מסחר האָבן זיי מיך אויך אַריינגעשלעפּט און איך האָב פֿאַרקויפֿט אויפֿן באַזאַר די קאָטלעטן פֿון מענטשן־פֿלייש, זאָגנדיק אַז דאָס איז קאָטלעטן פֿון פֿערד־פֿלייש.

דער אויסגעהונגערטער עולם האָט געקויפֿט די קאָטלעטן און געלעקט די פֿינגער ביז... די מיליציע האָט זיך פֿאַראינטערעסירט מיט די קאָטלעטן און אַרעסטירט אונדז אַלע דריי, דאָס הייסט די צוויי „קצבים" און מיך. די „קצבים" האָבן טאַקע באַקומען „שליאַפּקע" — אַ קויל אין קאָפּ — פֿאַר קאַניבאַליזם און מיר האָט דער פּראָקוראָר געגעבן אַ „קאַטיושקע" פֿאַר שפּעקולאַציע. גלויב מיר, לאַנקאָ, אַז איך ווייס אַפֿילו ניט דעם טעם פֿון מענטשן־פֿלייש, אָבער מענטשן, וואָס האָבן געגעסן, האָבן געזאָגט, אַז קאָטלעטן פֿון חזיר־פֿלייש זענען בעסער. זיי אַנטלויפֿן. זי וועט אַפֿילו ניט עלטער ווערן, אָבער מיר... מיר קאָנען אפשר פֿאַרשפּעטיקן...

אין אים האָבן גענומען אויפֿשטייגן אַנדערע פֿאַרלאַנגען, אָנגערעגט דורך אַ באַוווסטזיין, וועלכן ער האָט ניט געקאָנט באַהערשן.

דער שמייכל פֿון רעזיגנאַציע — דאָס איז געווען דער שמייכל פֿון שאַך־שפּילער וואָס האָט זיך געראַנגלט און האָט פֿאַרט דערזען, אַז זיין קעניג איז אַרומגערינגלט...

צו זיך האָט ער אַ זאָג געטאָן, שוין איינגלעך אַן שום ציל, סתם אַזוי, מחמת קיינער האָט דאָך פֿון אים ניט פֿאַרלאַנגט קיין אויפֿקלערונג:

— די נאַטור האָט ווידער געוווּנען...

מיט לייכטע טריט האָט ער זיך געלאָזט גיין צו דער קאַנאַפּע, ווו עליזאַ איז נאָך אַלץ געזעסן מיט דער ברענדי גלאָז, אין אויסצורייכן אַ וואָרט, בלויז מיט פֿאַרנעפּלטע אויגן נאָכגעפֿאָלגט זיין יעדע באַוועגונג.

זיך מיט קיינעם נישט טיילן מיט דער גלאָריע פון זיין טריאומפאַלן זיג.

די נאַטור — ווי אַ פרוי — האָט עריך ספאַרק זיך פאַרגונען אַ זייטיקן געדאַנק — וויל נישט אָפּגעבן איר לעצטן סוד, וואָס גיט איר דעם צויבער פון ווערן דעראָבערט ווערן. ווי לאַנג עס איז סוד, האַלט אַן די שפאַנונג פון ווערן דעם סוד דעראָבערן.

און עריך ספאַרק האָט גערעדט צום שפיגל פון דער צייט זייער פשוטע ווערטער:

— אָט זע איך — דער מענטש. קוק אויף מיר. אַנאַליזיר: ווי אַן אוגערקע, לאָמיר זאָגן — באַשטיי איך פון אַזוי פיל און אַזוי פיל פראָצענט וואַסער; אַ פּאָר פראָצענט דאַרטן — אייזן, קאַלך, יאָד און אַנדערע מינעראַלן, אָדער כעמיקאַלן. דאָס אייגנטלעך ווייסן מיר שוין. יעָ וווּ ליגט פאַרבאָרגן דער סוד וואָס שטעקט אין דעם מענטשן?

וואָרעם עריך ספאַרק, ווי אַ וויסנשאַפטלער האָט פאַרשטאַנען, אַז ווען ער וועט צענעמען דעם מענטשנס אינטעלעקט, ווי מען האָט צענומען דעם אַטאָם, אָט דעמאָלט וועט ער קאָנען טריאומפירן איבער דער נאַטור און טאַקע איבער זיך אַליין. ער וועט דאַן קאָנען קאָנטראָלירן דעם מעכאַניזם — דעם אייגענעם איך.

ווייל דער מענטש אין שפיגל — דאָס איז דאָך ער אַליין — דער פאָרשער עריך ספאַרק.

✶

אין קאַבינעט נעמט טונקלען. אויף דער קאַנאַפע דרימלט די קאַץ. די לעצטע שטראַלן פון טאָג ברעכן זיך אין קאַראַף פון ברענדי.

זיין געדאַנק, פון יאָרנלאַנגער סכאָלאַסטישער אָנשטרענגונג, האָט זיך באַמיט אָנטקעגנצושטעלן זייטיקע נייגונגען, וועלכע שטערן. דער געדאַנק האָט אָבער נישט געקאָנט אָפּהאַלטן זיין האַנט פון אָנפילן די ברענדי גלאָז מיט דער בורשטינענער פליסיקייט. זיין געדאַנק האָט געמאַכט קאָמפּראָמיסן מיטן אינטעלעקט.

מיט לאַנגזאַמע טריט איז ער צוריק געקומען צום שרייב־טיש און ווידער גענומען אַנטוואַרפן די געדאַנקען אויפן פאַפיר — נאָכן קליינעם איבעררייס. זיי וועלן אים דינען ווי מאַטעריאַלן פאַר דער פאַרטראַכטער טעזע.

די באַדערפעניש צו פאַרמעסטן זיך מיט דער נאַטור האָט אָנגעצייגן זיינע געהירן ווי א בויגן, וואָס האָבן פון גוואַלדיקער שפאַנונג גענומען וויברירן.

— צו וואָס קלאַמערסטו זיך אַזוי שטאַרק אין דעם כוח צו מאַניפולירן דעם מענטש? — האָט ער גערעדט צו דער נאַטור, ווייל פאַר אים איז זי געווען עפעס לעבעדיקס און שכלדיק און דעריבער האָט ער איר געשטעלט פראַגן.

נישט וואַרטנדיק אויף אַ תשובה, האָט ער צו איר ווייטער געטענהט:

— מיר האָבן מיט דיר שלום געמאַכט, אַ, יאָ! אָבער נישט עריך ספאַרק. כדי צו באַפרייען זייער געוויסן פון דער אָנשטרענגונג צו אַנטפלעקן דיך, האָבן זיי באַציטנס קאַפיטולירט, דורך באַנוצן זיך מיט א טעאָריע: דאָס קאָנסטרוקטיווע און דעסטרוקטיווע האָבן זיך פאַרקליבן אין מענטשן און די קעמפן צווישן זיך. דאָס קלינגט איינדרוקספול. ספּעציעל ווען מען גיט צו אַז — גאָט האָט אַזוי באַפוילן...

ווען עליזאַ איז אַריין אין קאַבינעט פון עריך ספאַרק, איז ער געזעסן איבערן פאַפיר און מיט א פיבערדיקער האַנט נאָכגעיאָגט די געדאַנקען, וואָס האָבן זיך געריסן אין דרויסן אַרויס.

זי האָט געררישלאָז אָנגעפילט איר ברענדי גלאָז, און זיך צוגעזעצט אויף דער קאַנאַפע.

נאָכן דורכפירן אירע פינגער איבער דער ווייכער פעל פון דער דרימלדיקער קאַץ, האָבן גענומען לויפן עלעקטרישע שטראָמען, וועלכע האָבן איר סטימולירט. איר פאַספאַריזירטער בליק האָט אָבסערווירט דעם טעמפּאָ פון זיין אַרבעט.

זי האָט גענומען אויספּרובירן איר רעאַקציע, בלויז דורך דעם, וואָס זי געפינט זיך דאָ אין צימער; בלויז דורך זיצן אויף דער קאַנאַפע און גלעטן די קאַץ.

די עלעקטרישע שפאַנונג פון אירע פינגער־באַוועגונגען איבערן פעל פון דער קאַץ האָט אַרויסגעפינקלט פון אירע אויגן, וועלכע זענען געווען אָנגעשטעלט אויף איין פונקט.

עריך ספאַרק האָט פאַרהאַלטן דאָס פאַרצייכענען זיינע געדאַנקען, כאָטש דער שטראָם פון זייער פליסן האָט נאָך אַלץ געהאַט אין זיך די טרייב־קראַפט פון אַ וואַסערפאַל.

— די נאַטור שטעלט אַ ווידערשטאַנד — האָט ער שמייכלענדיק געטראַכט, פילנדיק, אַז אָט, אָט וועט ער דערגרייכן דעם שווער־פונקט פון איר איבערהאַנט איבער אים.

אָן שום באַדערפעניש, האָט ער אויף אַ רגע אויפגעהויבן דעם קאָפּ.

אין דער טונקלקייט פון צימער האָבן אויף אים געקוקט צוויי גליענדע קוילן. דער לויכטנדיקער בליק האָט גערופן און געצויבערט.

דאָס געפיל איז אים נישט פרעמד געווען.

דער בליק האָט אָנגעצונדן אַ פאַרבאָרגן ליכט אין מוח, וואָס האָט אַרויסגעשיקט א סיגנאַל צום געהעריקן פונקט:

— אויף דער קאַנאַפע זיצט עליזאַ און זי וואַרט.

עריך ספאַרק האָט אַוועקגעלייגט די פעדער. אין דער ברענדי גלאָז זענען נאָך געבליבן עטלעכע טראָפנס. ער האָט די אַראָפּגעשלונגען. — א מענטש מיט דערפאַרונג — האָט ער צו זיך, ווי אַ פאַרענטפערונג אַ זאָג געטאָן, וואָלט געדאַרפט קאָנען רעגולירן אָט די אימפולסן, און נישט לאָזן איבעררייסן דעם שעפערישן געדאַנק...

אָבער אין דער זעלבער רגע האָט ער אויך געטראַכט:

— אייגנטלעך וועט די נאַטור מיט אירע סודות נישט

מאַרק בעזובני

דער פאַרמעסט...

(דערציילונג)

„נאָך דעם, ווי דער מענטש האָט אַרויסגעריסן ביי דער נאַטור איינעם פון אירע טיף פאַרבאָרגענע סודות, וועלכן זי האָט אייפעריק אָפּגעהיט און געשפּאַלטן דעם אַטאָם — האָט ער דורך דעם באַקומען אין זיינע הענט אַ מעכטיקן כוח: אַ קוואַל פון אומבאַגרענעצטער ענערגיע, וועלכע איז נייטיק פאַר אויפהאַלטן די עצם עקזיסטענץ פון דער מענטשהייט. אָבער צוזאַמען מיט דעם, האָט ער באַקומען אין זיינע הענט די צעשטערערישע קראַפט, וואָס קאָן חרוב מאַכן די וועלט.

דער מענטש האָט זיך געגריסט מיט זיין אויפטו. ער האָט געיובלט. ער האָט באַטראַכט זיך דיך (ער האָט אַפילו געפּועלט ביי זיך צוצוגעבן: דיך יאָרהונדערט) ווי דעם סאַמע וויכטיקסטן אין דער אַנטוויקלונג פון דער וויסנשאַפט, טעכניק, מעדיצין — אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט״.

דאָס איז געווען דער אַריינפיר צו עריק ספּאַרקס טעזע, וועלכע ער האָט זיך פאַרנומען צו אַנטוויקלען.

אָבער אַ ווײַלע שפּעטער, נאָך דעם ווי דער אַראָמאַט פון זעלבסט־צופרידענער שיכרות האָט זיך אויפגעליזט אין דער אַטמאָספער, און דער ניכטערער געדאַנק האָט אַריינגעבליקט אין שפּיגל פון נעכטן, ווו ער האָט דערוואַרט צו זען דעם מאָרגן — האָט דער מענטש דערזען דאָס, וואָס מען זעט געוויינטלעך אין אַ שפּיגל, נאָך אַ נאַכט פון עקזאַלטאַציע.

— אַ מידן מענטשן, מיט עטוואָס גרויע האָר, ביי די שליפן; קישעלעך אונטער די אויגן; אַ פּנים וואָס בענקט נאָך דער באַרירונג פון דעם גאָל־מעסער; פון אָפּגעשפּריצט ווערן מיט אַביסל קעלניש וואַסער, וואָס זאָל אויפמונטערן און אָפּפרישן די צעקנייטשטע הויט, וואָס הויבט אָן באַקומען דעם אָנבליק פון פאַרמעט.

ער האָט דערזען — הייסט עס — אין שפּיגל דעם זיך אַליין — וואָס אין מיליאָנען פאַרשריבענע בלעטער פון יאָרטויזנטער, ווערט ער באַצייכנט מיט פינף בוכשטאַבן: מענטש.

נאָך דער דאָזיקער אָפּשפּיגלונג, וועלכע איז פאַר אים געשטאַנען אויג אויף אויג, האָט זיך דער פאָרשער עריק ספּאַרק געכאַפּט, אַז דער זיג איבער דער נאַטור איז געווען בלויז אַ סטראַטעגישער מאַנעווער פון דער נאַטור גופא. זי האָט אָפּגעטראָטן אַ פּיצל פון איר טעריטאָריע. די האָט אָפּגעגעבן עפּעס, וואָס זי וואָלט סוף כל סוף סיי ווי געמוזט אויפגעבן, מחמת זי האָט שוין געזען וווהין עס פירט דאָס ביז אַהעריקע רייסן זיך פון דער וויסנשאַפט.

— און אפשר האָט זי עס געטאָן צוליב קוריאָזיטעט, מחמת די נאַטור אַליין איז אויך נישט פריי פון שוואַכקייטן — איז איינגעפאַלן עריק ספּאַרקן — אפשר איז עס פאַר איר געווען אַ בייזאַך.

— נאַדיר דעם סוד!

קען זיין: דער נאַטור אַליין איז געווען טשיקאַווע צו וויסן:

— וועט דער מענטש צוליב זיין דערגרייכונג באַקומען אַ מער ניכטערן בליק אויף דער רעאַליטעט, און שכלדיקער אָרגאַניזירן זיין לעבן, אָדער: ער וועט פון זיין אויפטו אויספּלעסטן אַ שטריק, זיך אַליין אומצוברענגען?

דער פאָרשער עריך ספּאַרק האָט מיט פאַרגאַפטן בליק געקוקט אויף דער שפּיגלדיקער פלאַך, אָבער באַלד האָט ער באַנומען, אַז זיין געדאַנק נעמט זען קלאָרער, ווי זיינע אויגן.

ער האָט דערזען די כיטרע שפּיל פון דער נאַטור, וואָס פּרובירט אַראָפּפירן דעם מענטשן פון זיין וועג, אויף וועלכן ער האָט זיך פאַרנומען כדי צו דערגרייכן די צילן, אויף וועלכע ער האָט זיך גאָר פון אָנהויב פאַרמאָסטן.

אין דעם אויגנבליק האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז ער האָט געכאַפּט דער נאַטור ביי דער האַנט, ווי זי שטעלט אומישנע איבער די וועג־צייכנס. — איז עס אַ קאַטאַוועס אָדאָ — האָט עריך ספּאַרק געוואָלט פאַרשטיין — אָדער אַ ראַפינירטער גאַנג פון אַ געניטן שאָך־שפּילער וואָס ווייס, אַז כאָטש גאָר צום סוף וועט ער די פּאַרטיי פאַרשפּילן. דערווייל אָבער, געווינענדיק צייט — געווינט ער די אילוזיע פון געפינען אַן אויסוועג פון אַ סיטואַציע — אָן אַן אויסוועג.

די נאַטור — זעט אויס — וויל איינהאַלטן איר העגעמאָניע. זי קאָן דעם כאַראַקטער פון געווינער: ער וויל

טעווען מיט אַלע מיטלען. זיי זענען געשפּרונגען פון די אויטאָס, אָבער עס איז נישט געווען וווּהין צו אַנטלויפן. דערביי זענען פיל אויטאָס אַרויף איינער אויפן צווייטן. טייל האָבן אָנגעהויבן ברענען און אויפרייסן. איך האָב שוין אויסגעליידיקט אין מאַגאַזין פון מיין אויטאָמאַט, שנעל אַריינגעזעצט אַ צווייטן. ווי אויפן הימל האָט זיך באַוויזן אַ גרינע ראַקעטע. דאָס איז געווען אַ צייכן אָפּצושטעלן דאָס פייער. דאָס בילד וואָס מיר האָבן געזען איז שווער צו פאַרגעסן. מיר האָבן אַראָפּגעקוקט פון באַרג און ווי וויט דאָס אויג האָט געגרייכט האָבן מיר געזען צעשמעטערטע מיליטערישע אויטאָס; פיל דערהרגעטע דייטשן.

דער באַטאַליאָן האָט זיך צוריקגעקערט אין זעלבן דאָרף ווו מיר זענען געשטאַנען.

ווען דער שטיי האָט זיך אָנגעהויבן אַראָפּזעצן, האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן שוואַרצע גרודעס ערד. דעמאָלט איז געקומען אַ באַפעל: פאַנאַנדערצולאָזן דעם נאַרטן־באַטאַליאָן.

מיר זענען געוואָרן צוגעטיילט צו אַ ראַדיאָ־טעלעפאָן באַטאַליאָן ביים שטאַב פון דער ערשטער פּוילישער אַרמיי. צוזאַמען האָבן מיר דערלעבט אַריינמאַרשירן קיין בערלין, און דערלעבט די נקמה אין די היטלעריסטישע מערדער.

אַז כ׳וועל זיך פאַרקילן און קריגן הויכע טעמפּעראַטור. אַזוי, אַז איך וועל באַפרייט ווערן אויף אַ צוויי טעג פון די שווערע איבונגען. אָבער מען איז געווען שטאַרקער פון אײַזן. עס האָט גאָרנישט פּאַסירט.

איינמאָל בין איך באַשטימט געוואָרן צו שטיין אויף דער וואַך, צו היטן דעם אייציקן ברונעם. געזאָגט האָט מען, אַז די דייטשן לאָזן אַראָפּ דעסאַנטן און פאַרסמען די ברונימער. אָנגעטאָן אין אַ שווערן, וואַרעמען פעלץ, פאַרטערן היטל און פוטערנע הענטשקעס, האָב איך געדאַרפט שטיין צוליבן פראָסט נאָך 4 שעה. די לופט האָט געמאַכט זייער הונגעריק. ביי אַ פויערטע האָב איך איינגעהאַנדלט אַ קילעכדיק גרויס ברויט און אַ שפּאָר ביסל קאַרטאָפל. דאָס אַלץ האָב איך אויפגעגעסן מיט איין מאָל, און נאָך אַלץ געווען הונגעריק.

איינמאָל, שטייענדיק ביי נאַכט אויף דער וואַך פאַר דער כאַטע פון קאָמענדאַנט פון באַטאַליאָן, הער איך פאָרן אַ שליטן מיט גלעקלעך. דער שליטן האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר דער כאַטע און עס האָט זיך דערנענטערט דער קאָמענדאַנט. איך האָב אויסגעשריגן: האַלט! שטיין בלייבן. גיב דעם פּאַסוואָרט, און אָנגעשטעלט אויף אים דעם אויטאָמאַט. ער האָט גענומען שרייען, אַז ער וועט מיך אָנלערנען פאַר נישט אַדורכלאָזן דעם קאָמענדאַנט צו זיך אין שטוב אַריין. צום סוף האָט ער געזאָגט דאָס וואָרט, און אַריין צו זיך אין כאַטע.

צומאָרגנס, אַזוי ווי יעדן אין דער פרי פאַרן פרישטיק, איז דער גאַנצער באַטאַליאָן געווען אויסגעשטעלט אויפן פּלאַץ אין מיטן דאָרף, און דער קאָמענדאַנט האָט אָפּגענומען דעם ראַפּאָרט פון טאָג.

מיטאָמאָל, מען רופט אויס: דער שיסער אַרטענשטיין זאָל אַרויסטרעטן! איך האָב זיך דערשראָקן. מסתמא גייט דער קאָמענדאַנט זיך מיט מיר אָפּרעכענען פאַר נישט אַדורכלאָזן אים אָן אַ „האַסלע״, אָבער דאָ, הער איך ווי דער פאַרטרעטער לייענט אויס, אַז דער זעלנער אַרטענשטיין ווערט אויסגעצייכנט, פאַר אויספירן זיין דינסט מוסטערהאַפט, שטייענדיק אויף וואַכע. ער קריגט איין בענדל.

נאָך עטלעכע וואָכן אינטענסיווע איבונגען האָט מען זיך גענומען צוגרייטן צום קאַמף. לאַנג איז נישט אויסגעקומען צו וואַרטן. די קאַנאָנאַדע פון דער אַרטילעריע האָט מען שוין געהערט גאַנץ דייטלעך ביי אונדז אין דאָרף.

אין אַ זונטיק, ווען מיר זענען געווען פריי, האָב איך געהאַט אַ שמועס מיטן זעלנער גראָס. איך האָב אים געפרעגט, וואָס האָט אים באַוויגן, ביי זיין יונגן עלטער צו גיין קעמפן אויפן פראָנט. האָט ער מיר געענטפערט, אַז דאָס וואָס ער האָט געהערט וועגן די מערדערייען פון די נאַציס איבער יידן, האָט אים געטריבן אין מיליטער אַריין. ער וויל נקמה נעמען פאַרן פאַרגאָסענעם בלוט פון זיינע נאָענטע און פאַרן יידישן פאָלק. זיינע עלטערן זענען געווען מיטאייגנטימער פון די נאַפט-גרובן אין דראָהאָביטש (פּוילן). אַנטלאָפן פון פּוילן איז ער צוזאַמען מיט עטלעכע יוגנטלעכע, וועלכע זענען אומגעקומען אין אַ לאַגער ערגעץ-ווו אין סיביר.

איין נאַכט, אין מיטן בעסטן שלאָף וועקט מען אונדז. מען מוז שוין אַנטלויפן ווייל די דייטשן גריפן אָן.

אין פאַרמאַציעס צו צוויי אין אַ ריי האָבן מיר זיך אַריינגעלאָזט אין די וועלדער. אַ האַלבע לבנה איז אַרויסגעקראָכן פון די וואָלקנס, דאָס האָט פאַרליכטערט דאָס פאָרן אויף די נאַרטן.

די לופט איז געווען קאַלט און פריש, אָבער אונדז איז געווען הייס פון באַוועגן זיך. נאָך עטלעכע שעה פאָרן האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט, שנעל האָט זיך פאַרשפּרייט די נייעס, אַז מיר געפינען זיך טיף אויף דער דייטשער זייט.

דער באַטאַליאָן האָט זיך געגרייט צום קאַמף, מיר זענען אַצינד ווי אַ מיליטערישע פּאַרטיזאַנער אָפּטיילונג. דורך דער ראַדיאָ אָפּטיילונג האָבן מיר זיך פאַרשטענדיקט מיטן שטאַב פון דער אַרמיי.

מיט אונדזערע קורצע העקלעך האָבן מיר אָנגעהאַקט צווייגן און מיר האָבן געמאַכט שאַלאַשן (ביידלעך) מיר האָבן זיך געלייגט איבערשלאָפן, כאָטש עטלעכע שעה.

געפונען האָבן מיר זיך טיף אין די ווייסרוסישע וועלדער, אַרום סמאָלענסק.

אינדערפרי האָט מען אונדז געמאָלדן, אַז מיר גרייטן אַן איבערפאַל אויף אַ גרויסער מיליטערישער קאָלומנע. די קאָלומנע ווערט דערוואַרט אין אַ פּאָר שעה אַרום. מיר זענען געוואָרן פאַנאַנדערגעטיילט אין צוויי גרופּן. נאָכן אָפּפאָרן אַ צענדליק קילאָמעטער זענען מיר צוגעקומען צו אַ שאָסיי וועלכער האָט געפירט קיין סמאָלענסק, צום פראָנט. מיר האָבן אויסגעקליבן אַן אָרט, וווּ דער שאָסיי האָט זיך געפונען אין טאָל און מיר זענען געווען פון ביידע זייטן שאָסיי, אויפן באַרג. מיר האָבן זיך אויסגעצויגן אויף אַ שטרעקע פון עטלעכע הונדערט מעטער. דער באַפעל איז געווען: פאַרהאַלטן זיך שטיל, נישט רעדן, נישט רוירן. גרינג צו זאָגן. דער קערפּער, די פיס, ווערן אַדורכגענומען מיט קעלט. און מען טאָר זיך נישט באַוועגן. דער באַפעל איז געווען, אַז ביז עס וועט זיך נישט באַווייזן אַ רויטע ראַקעטע, זאָל זיך קיינער נישט דערוועגן עפענען פייער.

ענדלעך האָט מען געהערט דעם גערויש פון דער דערוואַרטער קאָלומנע, זי האָט זיך לאַנגזאַם דערנענטערט צו אונדזער אָפּשניט. געווען זענען דאָרט צענדליקער לאַסט-אויטאָס מיט דייטשיש מיליטער. אויף יעדן אויטאָ איז געווען אַ מאַשין געווער. אָט זענען זיי שוין דאָ ביי אונדז און מען זעט נישט קיין צייכן פון אַ ראַקעטע. די האַנט האָט געביסן צו עפענען פייער אויף די רוצחים. מיטאָמאָל האָט זיך באַוויזן אַ רויטע ראַקעטע, און פּונקט ווי דער הימל וואָלט זיך געעפנט האָט דער גאַנצער באַטאַליאָן מיט איינמאָל געעפנט אַ שרעקלעך פייער פון ביידע זייטן.

צווישן די דייטשן איז אויסגעבראָכן אַ געוואַלדיקע צעמישונג. יעדער איינער פון זיי האָט זיך באַמיט צו ראַ־

נ. אַרטענשטיין

דער נאַרטן־באַטאַליאָן

(זכרונות)

אין אַ קריג נעמען אַנטייל פאַרשידענע מיליטער־פאָרמאַציעס ווי פוסגייער, אַרטילעריע, טאַנקען, אָבער וועגן אַ נאַרטן־באַטאַליאָן, וווּ יידן האָבן געדינט, איז ווייניק באַקאַנט.

די אויפגאַבע פון אַזאַ באַטאַליאָן איז אַדורכצוריסן זיך דורך די פאָדערשטע ליניעס פון שונא און דורכפירן דיווערסיע אַקטן אין אַזעלכע ערטער וווּ עס איז שווער צוצוקומען מיט אַ נאָרמאַלן וועג אין טיפע שנייען; בערג; וועלדער.

דער נאַרטן באַטאַליאָן איז געשאַפן געוואָרן סוף נאָוועמבער 1943 הינטער סמאָלענסק, ווייסרוסלאַנד.

דער באַטאַליאָן איז באַשטאַנען פון 250 מענטשן צווישן זיי — 4 יידן.

די ערשטע פוילישע דיוויזיע אויפן נאָמען קאָשטשוש־קאָ, וועלכע איז געשאַפן געוואָרן הינטער מאָסקווע, ביי ריאַזאַן אין 1943, איז געוואָרפן געוואָרן אין קאַמף קעגן די נאַצישע רוצחים אין לעניניאָ, הינטער סמאָלענסק.

נאָכן איינעמען לעניניאָ, וואָס האָט געהאַט אַ סטראַ־טעגישן ווערט, האָט זיך די דיוויזיע צוריקגעצויגן. זייער אָרט האָט פאַרנומען אַ רוסישע דיוויזיע.

וויפל יידן עס האָבן זיך געפונען אין דער דיוויזיע איז מיר נישט באַקאַנט, אָבער מען האָט זי גערופן: די יידישע דיוויזיע. מסתמא זענען דאָרט געווען פיל יידן.

נאָכן צוריקציען זיך אַ 6־7 קילאָמעטער פון פראָנט האָט מען אויסגעשטעלט די איבערגעבליבענע רעשטלעך פון די צעקלאַפטע קאָמפּאַניעס און יעדער האָט זיך גע־קענט אויסקלויבן ביי וואָס פאַר אַן איינהייט ער וויל דינען, ווי פוסגייער, טאַנקען, אַרטילעריע, סאַפּערן, לופט־פלאָט, ווי אויך אין נאַרטן באַטאַליאָן.

קיין סך בעלנים צו גיין אין אַ נאַרטן באַטאַליאָן, זע־נען נישט געווען, מען האָט געזאָגט, אַז עס איז זייער אַ שווערע דינסט. דאָך האָט זיך צוזאַמענגעשטעלט אַזאַ באַטאַליאָן. דאָרט האָבן זיך געפונען פיל גוראַלעס, איינ־וווינער פון די פוילישע בערג. זיי האָבן געקענט פאָרן אויף נאַרטן.

דער קאָמענדאַנט פון באַטאַליאָן איז געווען אַ קאַ־פיטאַן, נאָך פון פאַר דער מלחמה. אַ פּאָלאַק מיטן נאָמען קאָלאָווסקי.

פיר יידן זענען מיר געווען אין דעם ביי־געשאַפענעם באַטאַליאָן. יונה רודניצקי פון לאָדזש, וואָלבאַרסקע 38, אַ יונג בחורל. גראָס, פון דראָהאָביטש, 18 יאָר אַלט, אַ גע־וויסער גורעוויטש פון גאַליציע און איך.

דער באַטאַליאָן האָט זיך איינגעאָרדנט אין אַ דאָרף אַרום 18 קילאָמעטער פון פראָנט, אַרומגערינגלט מיט פּראַכטיקע סאָסנע־וועלדער. דאָס דאָרף איז געלעגן נידע־ריק, און אין מיטן דאָרף האָט זיך געפונען דער איינציקער ברונעם.

עטלעכע טעג נאָכן איינאָרדענען זיך דעם באַטאַליאָן אין די כאַטעס, האָבן זיך אָנגעהויבן די נאַרטן איבונגען.

8 שעה יעדן טאָג זענען מיר געפאָרן אויף איבונגען. דער שניי איז דערגאַנגען ביז אַ מעטער טיף, יעדער האָט געוואָרט אויפן זונטיק, מען זאָל זיך אַ ביסל אָפּרוען. אָבער זונטיק האָט מען איינגעאָרדנט פאַרמעסטונגען, נאַרטן־געיעגן.

וואָס אַ טאָג זענען די איבונגען געוואָרן שווערער. מען האָט געלערנט אַראָפּפאָרן פון אַ וואַלדיקן באַרג ביי וועלכן מען איז געלאָפן מיט אַ קאָפּשווינדלערישער שנעל־קייט. מען האָט זיך געמוזט דרייען, אויסמיידן די ביימער. נאָכהער האָט מען געלערנט שפּרינגען. צוערשט פון קליי־נע, דערנאָך גרעסערע בערגלעך.

די וואָס האָבן אונדז געוואָרנט, אַז עס איז אַ שווערע דינסט, זענען געווען גערעכט.

געווען פאַלן ווען אין מיטן פאָרן, ווען נאָך אַ שעה איבונגען ווען מען האָט זיך אָפּגעשטעלט צו פאַררויכערן, האָב איך געשלונגען שניי, כאָטש מיר זענען געווען דער־שוויצט, פון לויפן אויף די נאַרטן. איך בין געווען זיכער

מען זאָל זיי דאָ דערלויבן צו עפענען אַ פּראָפּאַגאַנדע ביוראָ?

וואָס קען מען דערוואַרטן פון די דאָזיקע לייט אַ חוץ וואַרפן באָמבעס און פאַרכאַפּן עראָפּלאַנען? צי האָבן זיי דאָס נישט געטאָן אין פּאַריז; אין דער בעלגישער שול, וווּ עס זענען געווען קרבנות פון יידישע קינדער? צי האָבן זיי זיך נישט געוואָרפן אויף דעם ישראל אַמבאַסאַדאָר אין ענגלאַנד און אים געמאַכט פאַר אַן אינוואַליד אויפן גאַנצן לעבן?

צי מיינען טאַקע די בילס אָדער דער פּרעמיער, אַז מיר זענען אַזוי נאַיוו און מיר גלייבן, אַז די סאַבאָטירער קומען דאָ אַהער בכדי צו לערנען ווען ס׳איז דעם קאָ־ראַן?

און דאָס געזינדל וויל דער פּרעמיער פון דער ליבאַר־רעגירונג געבן אַ דערלויבעניש צו פונקציאָנירן ?

ס׳איז פּשוט נישט צו באַגרייפן.

מילאַ, אַז ביל הידען מיט זיין „כאָר" האָבן צוגע־טראַכט אַזאַ שטן־פּלאַן, וווּנדערט אונדז נישט. ס׳איז אין איינקלאַנג מיט זיין אַלגעמיינער איינשטעלונג צו יידן און, להבדיל, די אַראַבער. אונדז וווּנדערט אָבער גאָר שטאַרק, וואָס פּרעמיער האָוק, וועלכער האָט ערקלערט יעדן מאָמענט און דאָנערשטיק זיין פריינטשאַפט צו ישראל און צו יידן בכלל, קען אַריינפאַלן אין אַזאַ סתירה: — פון איין זייט טרערן (ישראל) און פון די אַנדערע זייט דערלויבעניש פאַר דער פּ.ל.אָ.

נישטאָ קיין ענטפער.

נייך, פון פאַלשע משיחים קען מען עפּעס ערטס און רעכטס נישט דערוואַרטן.

א. זילבער

ווער באַדאַרף זיי?

קיינמאָל פיל איך זיך נישט אַזוי נידערגעשלאָגן; און קיין זאַך רופט נישט אַרויס ביי מיר (און אודאי אויך ביי אַנדערע), אַזאַ ביטער און טרויעריק געפיל — ווי ווען איך הער, אַז ידישע רעפּרעזענטאַנטן זענען געפלויגן צו רעגירונגס־פאַרשטייער בכדי צו „באַוויזן", אַז די אַדער יענע גזירה איז שעדלעך פאַר דער באַפעלקערונג. באַזונדערס קען אַזאַ באַשלוס ברענגען טראַגישע רעזולטאַטן פאַר אונדזער פאָלק; אַז מיר האָבן די רעכט צו עקזיסטירן.

ס'איז, באמת, אַ ביטער געפיל ווען מען דאַרף איבערציגן „אונדזערע פריינד", אַז אויך אונדזער בלוט איז רויט און נישט בלוי. גורם געווען צו דעם געפיל האָבן נישט קיין אַנדערע נאָר ביז גאָר „לייטישע" מיטגלידער פון דער לייבאָר־רעגירונג: ביל היידען און ל. באַוען מיט דער לינקער פראַקציע.

דאָס האָבן זיי מיט זייערע „שאַרפע" מיניסטאַרישע מוחות אויסגעפונען, אַז שטענדיק מעלה גרה זיין: אינפלאַציע, אַרבעטסלאָזיקייט אַדער וועגן קאַמפּוטשיאַ און טימאָר איז שוין, כמעט, אַן אויסגעריבענע מטבע. איז וואָס קען נאָך זיין אַ מער גאַנגבאַרע סחורה ווי געבן דער פּ.ל.אָ. די מעגלעכקייט צו עפענען אַ פּראָפּאַגאַנדע צענטער?

געזאָגט און געטאָן.

ביל היידען מיט דעם לינקן געזינדל האָבן אַ גרונט צו זיין צופרידן, ווייל ווי ס'זעט אויס וועט אין קורצן דאָס פאַרוואָרפענע אויסטראַלישע ווינקל „באַגליקט" ווערן און מען וועט קענען הערן די בלוט־דורשטיקע פּראָפּאַגאַנדע פון דער פּ.ל.אָ.

ווער וויסט, צי די איצטיקע אַמעריקאַנער און פראַנצויזישע מאַרין קרבנות זענען נישט די אַרבעט פון די דאָזיקע אינפאָרמאַציע ביוראָען?

ס'וואָלט אפשר געווען אַ סברא, אַז מען זאָל איינעם פון די דערפינדער — פאַר דער עפענונג פון אַזאַ ביוראָ — געבן אַ נאָבעל פּרייז פאַר „שלום"...

צוריק געשמועסט, פאַר וואָס נישט? לעך וואַלענסאַ יאָ, סאַדאַט — בעגין יאָ, כאָטש זייער צושטייער צום שלום שטייט אויף הינערשע פיסלעך. איך וואָלט אונטערשטיצט די מיינונג, אַז מען זאָל די צוויי בילס צוטיילן דעם „שלום פּרייז", ווייל דאָס וואָלט אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו פאַרגלייכן די 4 שלום טרעגער מיט די 4 בנים פון דער הגדה. איי ווער פון די פיר וואָלט באַצייכנט געוואָרן מיט דעם טיטל חכם — און ווער רשע? דאָס וואָלט מען געדאַרפט איבערלאָזן פאַר פאָרשער.

איך האַלט, אַז ביל היידען, דער הויפּט אַרכיטעקט פון דעם פּלאַן האָט זיכער זיך פאַרדינט אַן אויסצייכענונג. אַ קלייניקייט! אַ פּ.ל.אָ. מיט אַן אַגיטאַציע־ביוראָ אין אויסטראַליע! פון דער צווייטער זייט האָט אונדזער אַלט און אויסגעפּרוּווט פאָלק אין לײדן — ביי וועמען כמעט אַלע פעלקער האָבן געלערנט —אויסגעלערנט זיך צו טראַכטן, אַז ווען עס רוקט זיך אונטער אַן אומגליק פאַר ייִדן (און דערלויבן צו עפענען אַזאַ ביוראָ איז אַ גרויס אומגליק), נישט צו זיצן מיט פאַרלייגטע הענט; נאָר אַרויסטרעטן אַקטיוו, ווי. און ווו עס לאָזט זיך און דאָרט אויפהויבן אַ ויצעקו מיט אַ פאַר וואָס!

אונדזער פּרעמיער האָוק איז אָבער נישט קיין כבד־פּה. ער שרעקט זיך נישט. ער נעמט אַרויס פון זיין שאַך־קאַמער אַלץ וואָס ער האָט אַמאָל געזאָגט וועגן די פּ.ל.אָ. און וואָס ער טראַכט אויך היינט וועגן די באַשעפעניש.

דער לעצטער שווערט ביי „באָרד און פאות" און דערקלערט פאַר דער ייִדישער דעלעגאַציע „אַזוי לאַנג ווי איך און מיין רעגירונג זענען ביי דער מאַכט וועט די פּ.ל.אָ. נישט דערוועגן זיך צו פירן ביי אונדז וועלכע ס'איז אַגיטאַציע: — קעגן ישראל, קעגן ציוניזם, קעגן ייִדן בכלל".

ווויל ווי די וועלט!

ווער געדענקט דאָס נישט, ווי האָוק האָט זיך צעווײנט, ווען מען האָט אים חושד געווען, אַז ער טרעט אַרויס ווי אַ ייִדן־פיינט?

כ'זויס נישט, ווי אַזוי ס'האָט זיך איצט געפילט די ייִדישע דעלעגאַציע ווען זיי האָבן געהערט די דערקלערונג פון פּרעמיער־מיניסטער.

לויט דער דערקלערונג פון איזי לייבלער קומט אויס, אַז אים און אַנדערע מיטגלידער פון דער דעלעגאַציע איז פשוט אַ שטיין אַראָפּגעפאַלן פון האַרץ.

מעגלעך, אָבער אָביעקטיוו געטראַכט זעט עפּעס אויס די גאַנצע דערקלערונג פון פּרעמיער — מילד גערעדט — גאַנץ נאַיוו.

ווייל בכלל גענומען קענען זיינע ווערטער נאָר באַצייכנט ווערן ווי אַ פאַרענטפערונג אָבער בשום אופן נישט ווי אַן ענטפער וועגן אַזאַ פיינטלעכער — פאַר אונדז — פראַגע ווי אַ פּ.ל.אָ. ביוראָ דאָ אין לאַנד.

דער פשוטער שכל־הישר קען דאָ שטעלן אַזאַ פראַגע: — אויב מען זאָל נעמען אין באַטראַכט, אַז אַלץ וואָס דער פּרעמיער האָט צוגעזאָגט איז אמת, אַז די פּ.ל.אָ. וועט נישט דערלויבט זיך צו טאָן דאָס אָדער יענץ, איז צוליב וואָס, נאָך אַלע גוטע רוחות דאַרף מען זיי דאָ בכלל? און דער עיקר: צוליב וואָס רייסן די מערדער איין וועלטן, אַז

וואָס האָבן איבערראַשט מיט זייער אַנדערשקייט: מיט אַ טיפערן, אינטעלעקטועלן זין.

ענדלעך האָבן מיר פאַר זיך אַ בוך מיט לידער, וועגן וועלכע מ'קאָן זאָגן מיט אַ רואיק געוויסן, אַז עס געהערט נישט צו דעם מין ביכער „וועלכע מען קאָן מיטנעמען צו אַ פּאַרטיע, אַנשטאָט אַ באָקס מיט שאָקאָלאַד".

דאָס איז אַ בוך וואָס קאָן באַפרידיקן דעם גייסטיקן און עסטעטישן געשמאַק נישט נאָר פון אַ ליבהאָבער פון פּאָעזיע, נאָר פון יעדן גוטן לייענער מיט אַ געפיל פאַר שיינקייט פון שפּראַך און אַן אינטעלעקטועלן הונגער.

איך בין נישט וואָס איך עס, איך בין ניט וואָס איך טרינק

איך בין דער אומזין, וואָס וויל צום זין דערגיין״.
(זייט 13)

כדי גריַנטלעך צו פֿאַרשטיין דעם דיכטער, איז נייטיק צו געפֿינען דעם שווער־פּונקט, ווו עס געפֿינט זיך די קראַפֿט פֿון דיכטערס דינאַמיק, וואָס גיט שפּאַנונג זיין אומרואיקן גייסט.

דער דיכטער אַליין העלפֿט אונדז אַרויס מיט די שורות אין ליד וועגן מאָלער גאָיאַ (ז 72):

„איך האָב געענדיקט מאָלן
(ניט גאָיאַ אין מאַדריד)
בלויז אַ ווילנער יינגל
פֿון צופֿיל אַמאָלן
צעטומלט און מיד״.

ווערט שוין קלאָר, אַז אין אַלע איבערלעבונגען און וואַגלעניש איז נישט מעגלעך צו פֿאַרגעסן דאָס, וואָס איז געווען. עס איז אויך שווער צו געפֿינען דעם אימאַזש אין וועלכן דער נעכטן זאָל זיך פֿאַרלירן. ווי אַ סימבאָל פֿון אָט דער ווירקלעכקייט פֿון וועלכער מען קאָן נישט אַנטלויפֿן, אָבער מיט וועלכער מען קאָן אויך נישט לעבן — דינט די באַציִונג — טיר.

זינט דער דיכטער האָט צוגעמאַכט הינטער זיך די ווילנער טיר, האָט ער שוין אַלץ נישט געפֿונען זיין אייגענע טיר, ער איז נאָך אַלץ אַ „שוועל אָן אַ טיר״. מיר טרעפֿן דעם באַגריף אין פֿאַרשידענע לידער. אַן אָפֿענע טיר זעט אונדז אויס צו זיין דעם דיכטערס האָפֿענונג אַרויסצוגיין פֿון דער ענגשאַפֿט און געפֿינען די צויבער־סובסטאַנץ, וואָס מענטשן רופֿן אָן — גליק.

אַ פֿאַרמאַכטע טיר מיינט פֿאַר אים: אָפּגעשלאָסן ווערן אין פֿיר ווענט — תּפֿיסה; איינזאַמקייט; פֿון לעבן פֿאַרגעסן...

אין אַ ליד „מיין נאָמען״ (זייט 15) שפּירן מיר אָט דעם סודיער פֿון נאָמענלאָזן.

„זיי האָבן געטראָגן אַן אָרון / אויף פּלייצעס — שטעכיקע ביינער
ווער איז דער מת? — / האָב איך געפֿרעגט.
די האָבן געענטפֿערט: / „איינער״.

מאַכט דער דיכטער דעם סך־הכל אין לעצטן פֿערז:

„מיר זענען אַוועק / די נאָגעניש צו פֿאַרגיסן.
די צייט איז אַ זעג מיט שאַרפֿע ציינער
די לעבנס־קאָרע האָט געבלוטיקט, צעריסן —

און אין דער לעצטער שורה לאָזט אונדז דער דיכטער וויסן:

„און „מענטש״ איז מיין ערשטער און לעצטער נאָמען״.

נאָ וואָס זשע פּאַסירט, ווען אָט דער „מענטש״ קומט אָן אין זיין לעצטער אַכסניה ווו ער וווינט אַצינד, וואָס הייסט ניו־יאָרק?

„איך בין צו דיר דערשווומען — אַ שפּליטער פֿון אַן אַנדער צייט,
דיך דערזען און באַשלאָסן — ביסט שיין.
איך האָב אין דיין געדראַנג אַריינגעפּרעסט מיין איינזאַמקייט,
געהיילט זיך מיט אַלעמען און מיט אַלעמען געבליבן אַליין״ (ז 45)

אין ניו־יאָרק האָט יאַני פֿיין וואַרשיינלעך געטראָפֿן פֿריינד. זיצן אַזוי צוויי פֿריינד און דערמאָנען זיך דעם אַמאָל:

„מיר האָבן געטרונקען אַ גאַנצע נאַכט,
פֿון עיקר אַלץ ווייטער און ווייטער פֿאַרגאַנגען,
דערציילט, און איבערדערציילט, ווי מיר האָבן אַמאָל פֿאַרבראַכט
צוויי גוטע פֿריינד פֿון גוטע רייד געפֿאַנגען״.

דער סוף פֿון דער באַגעגעניש?

„מיט לעצטקייט האָט געקוקט די טיר,
און דאָפּלט גרויס זענען געוואָרן די פֿליגן,
עמעץ האָט פֿאַלש געשפּילט אויפֿן קלאַוויר,
אָבער ווער וויל זיך צוליב אַ פֿריינדשאַפֿט אויף אייביק צעקריגן?״ (ז 45)

יאַני פֿיין איז נישט נאָר אַ באַגאַבטער מאָלער און קונסט־וויסנשאַפֿטלער. אונטער זיין פּען לעבן אויף באַרימטע מאָלער ווי דיעגאָ ריווערא (האַלב ריז, האַלב קינד, אַ העלפֿאַנד פֿאַרליבט אין דעגנבויגן); על גרעקאָ — דער גריך (אַ גאָט, מיין צייט גייט אויס, און אַן מיין צייט — וואָס וועל איך ווערן).

נישט נאָר פֿילאָסאָפֿיע און אומעט זענען דאָ אין יאַני פֿיינס לידער. עס זענען אויך דאָ לידער פֿון מאָנונג.

אין אַ ליד וועגן די אומגעקומענע סאָוועטיש־יידישע שרייבער ברענגט דער דיכטער אַרויס זיין ביטערן פֿאַרוואָס:

„פֿאַרוואָס זענען מיר זיך נאַקעט — אין אומגליק
און פֿאַראַדירן אין מונדירן אין רגעס פֿון גליק?
אַ, נאַכט פֿון ביטערסטן יאָרהונדערט,
גיב אונדז אַלע שעלטנדיקע פֿאַרשאָלטענע
און אַלע פֿאַרשווערטע פֿאַרשאָטענע צוריק״ (ז 111).

★

אָנגערעגט מיט נייגעריקייט וועגן דעם יונגן באַגאַבטן דיכטער יאַני פֿיין, האָט מיין דער קריטיקער יהושע ראַפּאָפּאָרט. אָפֿט זענען אין שמועסן וועגן די מלחמה־יאָרן פֿאַרוואָגלט אין ווייטן שאַנכיי, אַרויסגעשוווּמען דער נאָמען יאַני פֿיין, און תּמיד מיט ליבע און אָנערקענונג פֿאַר זיין טאַלאַנט.

יאָרן שפּעטער האָבן זיך באַוויזן דאָ און דאָרט לידער,

מ. אייזענבוד

דער דיכטער מאַכט אויף א טיר — צו זיך

יאַני פּיין: „גוטע אורחים" לידער.
פֿאַרלאַג ישׂראל־בוך 1983, 166 ז״ז

צו מעסטן דיכטונג, זענען נישטאָ קיין מאָסן. דאָס לאָזט דעם לייענער פֿריי אין זײַן אויסוויל פֿון דעפֿיניציעס.

אַ גוט ליד, איז אַ ליד ווו דער דיכטער פֿאַרלירט זיך און דער לייענער געפֿינט זיך; דער דיכטער נוצט דאָס וואָרט, ווי דער פֿידלער־ווירטואָז נוצט סטרונעס, כּדי אַרויסצוכישופֿן פֿון זיי דעם צאַפּל פֿון דער נשמה.

אַן אינטעליגענטער לייענער קאָן נאָך געפֿינען אַן אַ שיעור פֿאַדערונגען, וואָס ער דערוואַרט אַלץ פֿון אַ ליד, און אַלע וועלן זיי זײַן באַרעכטיקט. פּונקט ווי דער דיכטער איז שטרענג אינדיווידועל אין זײַן זוכן דעם זין פֿון זײַן און דאָס מענטשלעכע אין דער וועלט אין וועלכער ער לעבט — אַזוי איז אויך דער לייענער. ער איז אַן אינדיווידואַליסט און דורך דעם מעדיום פֿון דיכטער און זײַן ליד — זוכט ער צו געפֿינען — זיך אַליין.

יאַני פּיינס לידער טראָגן אין זיך נישט נאָר דעם אומרואיקן גייסט פֿון זוכן — קודם דאָס פֿאַרלוירענע און דעם פֿאַרוואָס, פֿון פֿאַרגיין פֿון דער וועלט פֿון נעכטן; זיי זוכן דעם אויסדרוק פֿאַר דעם היינט, וואָס קאָן זיך פֿון נעכטן נישט אָפּרײַסן, אין זײַן ווילן צו זײַן זעלבסטשטענדיק, ווי אַ נייער אָנהויב. כּדי דאָס אויסדריקן, האָט דער דיכטער געפֿונען אַ נײַ וואָרט, אַ באַגריף וואָס מאַכט דאָס בילד בולט — ווי נאָר מעגלעך.

יאַני פּיין איז נישט נאָר אַ דענקענדיקער דיכטער, בײַ וועמען די פֿילאָסאָפֿישע פּאַרטיטונגען נעמען אָן דעם געשטאַלט פֿון אַן אַפֿאָריזם — נאָר ער שאַפֿט געדאַנקלעכע בליצן, וועלכע באַלײַכטן די פֿאַרהוילענע שטימונגען אין מענטשלעכן באַוווּסטזײַן.

יאַני פּיין איז אויך אַ מאָלער און דורך זײַן דיכטונג אַנטפּלעקן זיך פֿאַר אונדז בילדער; עס נעמען שימירירן קאָלירן, וואָס פֿאַרוואַנדלען די ווערטער אין בילדער און דורך די צוויי דימענסיעס — פֿון וואָרט און בילד אַנטפּלעקט זיך פֿאַר אונדז די געדאַנקלעכע פֿילאָסאָפֿיע, וועלכע דער דיכטער פּרעסט אַרײַן אין די ענגע ראַמען פֿון אַ ליד.

לייענען יאַני פּיינס דיכטונג קאָן מען (דאַרף מען) ווי מען טרינקט גוטן ווײַן: לאַנגזאַם — כּדי צו דערפֿילן דעם געשמאַק. אָבער דאָ ענדיקט זיך דער פֿאַרגלײַך. מחמת וואָס מער ווײַן מען טרינקט, אַלץ מער ווערט פֿאַרנעפּלט דער געדאַנק; אַלץ וואַרעמער ווערט אויף דער נשמה; די נערוון ווערן אַנטשפּאַנט און מען פֿאַלט אַרײַן אין טראַנס פֿון גוטער, פֿאַרגלאָזטער שטימונג.

פֿון יאַני פּיינס לידער ווערט מען אָנגעשיכורט מיט טרויער; דער געדאַנק ווערט וואַך; די נערוון — אָנגעשפּאַנט און מען דערפֿילט ווי די דיכטונג צווינגט צו טראַכטן, אַנאַליזירן, מאַכן אויספֿירן. דער דיכטער האָט פֿאַרוואָרפֿן אַ בריק, אויף וועלכן דער לייענער גייט צו אים. צײַט און אָרט ווערן אויס אַבסטראַקציעס און פֿילאָסאָפֿיע ווערט אַרויסגערופֿן צום לעבן גופֿא.

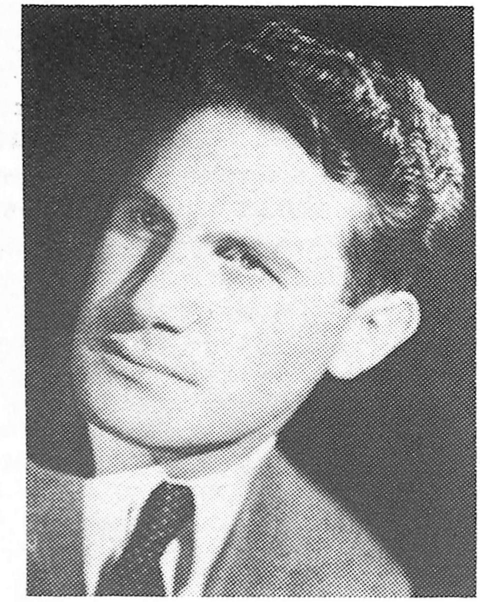
יאַני פּיין

די פֿילאָסאָפֿיע פֿון יאַני פּיינס אינטעלעקטועלער דיכטונג איז נישט צוגעשניטן לויט דעם טראַפֿאַרעטן „קונסט לשם קונסט".

ער שפּילט זיך נישט ווי טייל דיכטער (אַפֿילו באַגאַבטע) מיט ווערטער, ווי מיט קאָלירטע שמעטערלינגען — נאָר זײַן וואָרט שנײַדט זיך אַרײַן אין אונדזער געמיט מיט דער שאַרפֿקייט פֿון זײַן געדאַנק. עס לאָזט אונדז נישט גלײַכגילטיק. די מאָנונג נעמט אַרום דאָס געמיט, ווי מיט צוואַנגען.

און אַלץ וואָס דער דיכטער וויל איז — מיר זאָלן אים פֿאַרשטיין:

„אַ בריק איבער פּעלזיקע ברעגן, איז דאָס
פֿאַרשטיין".

אַ טאַטירלעכע דערשײַנונג איז דעם דיכטערס באַמיאונגען אַדורכצושווימען דעם אייגענעם ים פֿון געפֿילן, איבערלעבונגען און שטימונגען, כּדי צוצוקומען צו אַ פֿעסטן באָדן, אויף וועלכן ער זאָל קאָנען אָנהייבן אַ נײַעם מאָרגן — נאָך דעם נעכטן וואָס ער האָט פֿאַרלוירן.

דער אונטערגאַנג וואָס כ'האָב טאָג־טעגלעך געזען,
איז מער לעבעדיק, ווי דאָס לעבן אַליין.

י. מ. לעווין

דער בלינדער בעטלער און דעם נגידס טאָכטער

— באַלאַדע —

אַ בלינדער בעטלער זיצט און בעטלט
אויפֿן קרייצוועג פֿון גאַסן פֿיר,
מיט בלויע ברילן די נאָז באַזאַטלט
בעטלט ער ביי אַ נגידס טיר.

דאָרט לויפֿן יעדן טאָג אַדורך
צוויי יונגע, שלאַנקע מיידל פֿיס,
די ברילן הערן בלויז דעם שאָרך —
דער בעטלער ווייסט דאָך ווער זי איז.

זי איז דעם רייכן יידס טאָכטער —
דאָס שענסטע מיידל אין דער שטאָט.
און דער בעטלער — אַזוי טראַכט ער —
ס'מוז דעם מיידל אויך זיין גוט.

יעדן טאָג — זי וואַרפֿט אַ גראָשן
אין זיין פּושקע אויסגעשטרעקטער —
יעדעס מאָל פֿאַרפּעלט אים לשון
צו זאָגן איר: אַ דאַנק דיר, טאָכטער!

די גראָשנס אירע קלייבט און קלייבט
פֿאַר אַ צושטייער צו איר נדן,
פֿול דאָס זעקל שוין — אַזוי ער גלויבט —
פֿאַר דעם מיידל, אָן זיין שאָדן.

זי איז דאָך אַ שותף גלייכער
כאָטש נישט געמאָסטן די חלקים,
איר גראָשן מאַכט דאָס האַרץ אים ווייכער
אַזש אַ טרער נעמט אים שטיקן.

— — — — — — — — — — — —

געקומען איז דער חופּה־טאָג,
ער איז געלאַדן צו דער חופּה.
דאָס זעקל גראָשנס ער טוט אַ טראָג —
גראָשנס קלינגנדיקע — אַ פֿולע קופּע.

לאַכט דער עולם, מחותנים לאַכן,
נאָר ס'ווערט די כלה פּלוצלינג בלאַס —
דאָס זעקל גראָשנס — פּראָסטע בלעכן —
אַ גבירס אַ קינד — אַ פּראָסטער שפּאַס.

דער בעטלער נעמט אַראָפּ די ברילן
פֿון דער הויקערדיקער נאָז.
די אויגן שיינען מיט אַ שמייכל שטילן,
און געזאָגט האָט ער אָט וואָס:

עס אַרט מיך נישט דער פֿאַלשער גראָשן —
כאָטש נישט געוווּסט איך האָב אַז כ'בין דער נאַר —
עס אַרט מיך בלויז דער כלהס פֿאַלשער לשון:
קויף דיר, אַלטער, ברויט דערפֿאַר.

ס'איז דאָס האַרץ אין מיר געוואַקסן —
אַ גראָשן מיינער איז דאָך אַלצאיין מיר —
זי מערטשעם אונטערוואַקסן —
אַ פּיצל האַרץ — אַ מתנה איר.

אָט זענען ביידע — ס'האַרץ און ס'געלט —
וועלכעס ווילסטו, מיידל, זאָג...
האָסט מיט פֿאַלשקייט זיך פֿאַרשטעלט —
עס איז פֿון חשבון היינט דער טאָג...

פֿאַר די בלעכלעך קויף דיין ברויט,
וועסט דערגיין דעם טעם פֿון אמת...
מיין האַרץ — בלייבט מיינס — ביזן טויט —
איך קאָן נישט זאָגן דיר: אָט, נעם עס...

געענדיקט רעדן האָט דער בעטלער.
עס ציטערן דער כלהס פֿינגער;
מיט יעדער רגע ווערט זי מיאוסער, עלטער
און דער אַלטער — ווערט שענער, יונגער.

גאַפֿט דער עולם אויף די צוויי —
די אַלטע פֿרוי גיסט טייכן טרערן.
דעם בחורס פּנים העלט ווי שניי,
די אויגן לויכטן ווי צוויי שטערן.

דאָס אַלץ וואָס דאָ געזען — געדענקט,
זאָגט דער בחור מיט אַ מילדן שמייכל —
ס'ווערט קיינמאָל קיינעם נישט געשענקט —
און ער איז פֿאַרשוווּנדן ווי אַ רויכל.

און אַ נס געשעט דאָ ווידער,
ווי פֿריער שוין געשען —
פֿון דער אַלטער פֿאַלן אָפּ די שמאַטע־קליידער,
זי ווערט יונג ווידער — ווי געווען.

צו דער חופּה איז זי גרייט
מיטן ווייסן שלייער און לאַנגע צעפּ,
גאַפֿט דער עולם און זוכט באַשייד,
און דרייען הין און הער די קעפּ.

דעם בחורס קול פֿון ווייט זיי הערן
געטראָגן אויף די פֿליגן פֿונעם ווינט:
אויסגעקויפֿט מיט חרפּה טרערן —
האָט דאָס מיידל אירע זינד.

די באַבע מאַשע, וועלכע האָט געוווינט גענוג ווײַט פון זיי — אויף אַסטראָווסקע גאַס (די אייזנערס האָבן געוווינט אויף טוואַרדע). ער האָט זיך פאַרבונדן מיט אַנדערע יינגלעך, וועלכע האָבן אַרויסגעוויזן גרויס דרייסטקייט בײַם אַרויסדרייען זיך פון די פּאָליציי־לײַט, וועלכע האָבן באַוואַכט די געטאָ־מויערן. עס האָט אים אַרויסגעהאָלפן אַ פּוילישע פאַמיליע, וועלכע האָט געוווינט נעבן ידישן בית־עולם, אויף יענער זײַט פון געטאָ. יאַצעק איז געוואָרן אַ גרויסער פאַכמאַן אין געבן כאַבאַר ווען מען האָט געמוזט געבן. ער האָט אויך נישט מורא געהאַט זיך צו באַוואָרגן מיט אַ שאַרפן מעסער, כדי זיך אַנטקעגנצושטעלן די „שמאַלצאָווניקעס" און אַנדערע מינים כוליגאַנעס וועלכע זענען אים געשטאַנען אין וועג.

די ידישע יינגלעך האָבן אָפט באַצאָלט מיט זייערע יונגע לעבנס בײַם אויספירן די שמוגל־אַרבעט. יעדעס מאָל איז אַן אַנדערער אָפּגעפאַלן פון דער גרופּע, און ס'איז צוגעקומען אַ צווייטער.

יאַצעק האָט אויך געהאַט מפרנס צו זײַן נישט בלויז זײַן אייגענע טאַטע־מאַמע און שוועסטער, נאָר ער האָט אויך נישט פאַרגעסן אין זײַן באַבע מאַשע, אויף אַסטראָווסקע גאַס (נישט אַזאַ וואַזשנע גאַס אין וואַרשע). ער פלעגט קומען צו איר פון צײַט צו צײַט, אָבער רעגולער איר באַזאָרגן מיט עסן און געלט כדי אויך זי זאָל קענען לעבן און איבערלעבן. ער איז אָבער איין מאָל געקומען און געטראָפן די באַבע אין אַ זייער שווערן צושטאַנד, אויסגעמאַגערט, שיער נישט צום שטאַרבן. ער האָט אָנגעהויבן צו פרעגן דער באַבען: וואָס איז געשען מיט דיר, איך ברענג דאָך דיר עסן און געלט, וואָס איז געשען מיט דיר? די באַבע האָט געשוויגן און נישט געוואָלט זאָגן. אָבער אייזאַקלען האָט מען נישט געקענט אָפּנאַרן. ער איז שנעל דערגאַנגען, אַז אירע צוויי טעכטער, זײַנע מומעס, האָבן פשוט צוגענומען דער מאַמען דעם ביסן פון מויל און זי אויסגעהונגערט ביז נאָענט צום טויט. ער איז אַרײַן אין אַ ווילדן כעס און ער האָט זײַנע אכזריות־דיקע מומעס דערלאַנגט ווי עס געהער צו זיך. די באַבע האָט לסוף דערלעבט, אַז ווען די דײַטשן האָבן אָנגעהויבן די גרויסע אַקציע, אין יולי 1942, האָבן זיי אויך געטראָפן צו דער שטוב פון דער באַבע מאַשע און די דײַטשע מערדערס האָבן זי פשוט אַראָפּגעוואָרפן פון די שטיגן. עס איז שוין נישט געווען וועמען אויפצוהויבן...

יאַצעק אייזנער האָט געהאַט זײַנס אַ פרײַנדין, דאָס ידישע מיידל האַלינאַ, וועלכע האָט זיך שוין געפונען אויף דער אַרישער זײַט אין פּראַגע. ער האָט אויך איר באַזאָרגט מיט עסן, אָבער לסוף איז זי צוריקגעקומען אין געטאָ און געשטאַנען בײַ זײַן זײַט, ביז צום אויסברוך פון געטאָ־אויפשטאַנד. יאַצעק איז שוין דעמאָלט געווען 16 יאָר אַלט, קיין אינטערעס אין פּאָליטיק האָט ער נישט געהאַט, אָבער ער איז אַרײַנגעפאַלן אין אַ גרופּע פון בית״ר און זייער גרופּע פון „ברית החייל", וועלכע האָבן געקעמפט אַלס אָרגאַניזירטע גרופּע אויף פּלאַץ מוראַנאָווסקי און די דערנעבנדיקע הײַזער פון נאַלעווקי. געווען צווישן די אַ סך געוועזענע זעלנער און אָפיצירן פון דער פּוילישער אַרמיי און זיי זענען געווען פאַרבונדן מיט דער „אַרמיאַ קראַיאָוואַ", וועלכע האָט זיי געהאָלפן מיט געווער און — מיט אַ ווײַס־רויטער פאָן, וועלכע זיי האָבן אַרויסגעהאַנגען נעבן דער בלוי־ווײַסער בעת די קאַמפן.

פּונקט ווי אַלע אַנדערע קעמפער פון דער ידישער קאַמפס־אָרגאַניזאַציע (ער דערמאָנט זיי כמעט נישט אין גאַנצן), האָבן זיי אַלע טראַגיש געענדיקט. די מערהייט איז געוואָרן דערמאָרדעט אין די קאַמפן און שרפות פון די הײַזער און די לעבן געבליבענע זענען געכאַפּט געוואָרן און אַוועקגעפירט אויפן אומשלאַג־פּלאַץ, און פון דאָרט — אין די פאַרניכטונגס־לאַגערן. פון איין לאַגער אין צווייטן, פאַנאַנדערגעטיילט פון דער מאַמע און זײַן געליבטע האַלינאַ (דער פאָטער און שוועסטער האָבן שוין נישט געלעבט), איז ער דורכגעגאַנגען קאַלטס און וואַרעמס. ער האָט אַרויסגעוויזן אויסערגעוויינלעכע דרייסטקייט, צוויי מאָל געהאַנגען אויף דער תליה און דער שטריק האָט זיך אָפּגעריסן און אַ דאַנק דער הילף פון אַ ידישן אַרמיי־אָפיציר געבליבן לעבן (דער אָפיציר שטאָקמאַן אַליין איז שפּעטער אומגעקומען). ער האָט זיך געראַטעוועט און דערלעבט די באַפרייאונג. ער האָט נאָך געטראָפן זײַן מיידל האַלינאַ, אָבער שוין אַ האַלב־טויטע. זי איז געשטאָרבן אויף זײַנע הענט, שוין נאָך דער באַפרייאונג. מיט עטלעכע וואָכן שפּעטער האָט ער זיך אָנגעטראָפן אויף דער לעבן געבליבענער מוטער זײַנער.

ווי איר קענט זען פון דער קורצער באַשרײַבונג — ניסים אויף ניסים. דער מוטיקער און דרייסטער יאַצעק־אײַזאַקל, דער הײַנטיקער דזשעק האָט דערגרייכט זײַן ציל — איבערצולעבן דעם שונא. ער איז נאָך אַ געוויסע צײַט געווען טעטיק אין דײַטשלאַנד, צוהעלפנדיק כאַפּן און עדות זאָגן קעגן די ס״ס־באַנדיטן, די מערדערישע שומרים אין די לאַגערן.

דאָס בוך איז אויסגעצייכנט אָנגעשריבן. מען קען געפינען באַשטימטע חסרונות: די סעקס־סצענעס זענען אין אַזאַ מין בוך נישט נייטיק. אויך די לעבן־געבליבענע קעמפער פון „זשאָב" — די ידישע קאַמפס־אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט אויסגעטראָגן דעם הויפּט־קאַמף קעגן דער מעכטיקער דײַטשער אַרמיי און דעם סאַטראַפּ פאָן־סטראָפּ קענען האָבן טענות צו אייזנערן פאַר זײַן פאַרשווײַגן זייער אָנטייל אין וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד. איך באַשולדיק אים נישט אין קיין בייזוויליקייט, ער איז געווען נאָך גאָר יונג און מסתמא ווייניק באַקאַנט מיט דעם ידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין געטאָ פון וועלכן ער איז געשטאַנען פון דער ווײַטנס.

דאָס בוך פון דזשעק אייזנער לייענט זיך שפּאַנענדיק און עס איז אַ ווערטפולער צושטייער צו אונדזער חורבן־ליטעראַטור. ספּעציעל איז עס אַ גוטער אָנדענק פאַר די הונדערטער ידישע יינגלעך, וועלכע האָבן אַ דאַנק זייער ריזיקאַלישער אַרבעט געהאָלפן שפּײַזן די געטאָ־ידן און אַ טייל אפשר געראַטעוועט פון אַ זיכערן טויט.

הערשל באכראך

די העלדישקייט פון די יינגלעך־שמוגלערס

„דזשעק אייזנער — דער איבערלעבער" — א נייע בוך אין אונדזער חורבן־ליטעראטור

די חורבן־טעמאטיק גייט נישט אראפ פון דער טאגארדענונג פון אונדזער לעבן. וואס ווייטער מיר רוקן זיך אפ פון די יארן 1939 ־ 1945, אלץ מער קומען מיר צוריק צו יענע טראגישע טעג. דער דור וואס האט איבערגעלעבט דעם היטלער־חורבן, די מענער און פרויען, וועלכע זענען דעמאלט געווען נאך יונג, גייען ביסלעכווייז אוועק אין דער אייביקייט. טייל פון זיי האבן געטאן זייער פליכט און פארשריבן אין לידער, זכרונות און דערציילונגען די געשיכטע פון יידישן אומקום אין אייראפע. עס איז שוין אויסגעוואקסן א גרויסע ליטעראטור אין יידיש און אויך אין אנדערע שפראכן. ספעציעל גרויס איז די צאל פון חורבן־ביכער אין דער ענגלישער שפראך. די מערהייט פון די יידן אין דער וועלט לעבן היינט אין ענגליש־רעדנדיקע לענדער און עס איז פארשטענדלעך, אז פון די דאזיקע קרייזן קומט די היינטיקע חורבן־ליטעראטור.

לידער דערגייט נישט צו אונדז זייער פיל פון אט די חורבן־ביכער. עס קומען איצט צום ווארט די לעבנגעבליבענע, וועלכע האבן דורכגעלעבט מיט נסים יענע טראגישע יארן, ווען זיי זענען געווען זייער יונג, און ערשט איצט דערוועקט זיך ביי זיי דער פארלאנג ארויסצוברענגען פאר דער וועלט זייערע איבערלעבונגען און געפילן פון יענע טעג.

איינער פון זיי איז דזשעק אייזנער, וועלכער לעבט היינט אין ניו־יארק. מיט העכער א יאר צוריק האט זיך פיל געטומלט מיט אים אין אמעריקע. ער האט איבערגעלעבט דעם ווארשעווער געטא־אויפשטאנד און די קאנצענטראציע־לאגערן ווהין ער איז פארשיקט געווארן נאכן אויפשטאנד. אין אמעריקע איז אים גוט אוועקגעגאנגען און עס האט אים אנגעהויבן צו נאגן דער געדאנק, אז דאס וועלט־יידנטום, און ספעציעל דער גרויסער יידישער ישוב אין אמעריקע, האט כמעט גאר נישט געטאן כדי צו העלפן דעם אייראפעאישן יידנטום פנים אל פנים מיט דער טויט־געפאר. דזשעק אייזנער האט באשטימט א גרעסערע סומע געלט כדי צו שאפן א קאמיסיע וואס זאל אויספארשן, פאר וואס דאס אמעריקאנער יידנטום, זיינע דעמאלטיקע פירער און געזעלשאפטלעכע ארגאניזאציעס, האבן געהאנדלט אזוי שלאבעריק אין אנבליק פון דעם גרויסן אומגליק וואס איז באפאלן דעם יידנטום אין אייראפע.

ס׳איז צונויפגעשטעלט געווארן א קאמיסיע פאר דעם צוועק מיט דעם באקאנטן ריכטער פון העכסטן געריכט ארטור י. גאלדבערג.

נאך דעם ווי די קאמיסיע האט אנגעהויבן איר ארבעט, האט זיך ארויסגעוויזן, אז דאס בלויזע אויפשטעלן די פראגע שטעלט אונטער א טונקעלן ליכט די דעמאלטיקע פירערשאפט פון אמעריקאנער יידנטום.

דזשעק אייזנער איז נישט געפעלן געווארן דער ארויס־זיין סובסידיע. די ארבעט פון דער אויספארש־קאמיסיע איז געבליבן טארפעדירט אויך צוליב אנדערע סיבות. מען וויל נישט זוכן דעם אמת.

דערווייל האט דזשעק אייזנער ארויסגעגעבן א בוך מיט זיינע אייגענע טראגישע מלחמה־איבערלעבונגען א״נ „דזשעק אייזנער — דער איבערלעבער". דאס בוך איז רעדאגירט געווארן דורך א געניטן שרייבער, אירווינג א. לייטנער, א גוטער פאכמאן אין ליטעראריש ארט שרייבן.

דזשעק, אדער איזאק ווי ער האט זיך גערופן אין ווארשע, איז אלט געווען דרייצן יאר אין סעפטעמבער 1939, ווען די מלחמה איז אויסגעבראכן. ער האט געזונגען אין כאר פון דער בארימטער טלאמאצקע־שול, אונטער דער דירעקציע פון ד. אייזענשטאט. ער האט זיך געגרייט אנצוקומען אין ווארשעווער קאנסערוואטאריע, כדי פארזעצן זיין מוזיקאלישע אויסבילדונג. אבער די מלחמה מיט אירע גרוילן האבן געמאכט א סוף צו די שיינע פלענער פון א פעאיק יידיש יינגל אין ווארשע.

געשטאמט האט ער פון א באלעבאטישער פאמיליע. דער פאטער — שטענדיק מיט א בוך אונטערן ארעם. אפילו אין די געטא־טעג האט ער נישט פארלוירן דעם גלויבן אין דעם ווערט פון געדרוקטן ווארט.

אנדערש איז אבער געווען מיט דעם דרייצן־יאריקן יאנצעק, אדער איזאקל, ווי די מאמע און באבע מאשע האבן אים גערופן. ער האט זייער גיך פארשטאנען, אז אויב ער וועט פרובירן אנגיין מיט דעם נארמאלן ארט לעבן, וועט די גאנצע משפחה פשוט אויסשטארבן פון הונגער. די פלינקע אויגן פון דעם יונגן בחורל האבן שנעל דערזען די טראגישעווירקלעכקייט פון געטא־לעבן; אז עס וועט איבערלעבן נאר דער, וועלכער וועט ארויסווייזן געוואגטקייט, דרייסטקייט און מוט סיי לגבי דעם אויסערלעכן שונא, דעם מערדערלעכן דייטשן אונטערדריקער, און סיי לגבי דער אינערלעכער ביוראקראטיע, וואס האט זיך געשאפן ארום דעם יודנראט און די טויזנטער משרתים זיינע.

יאנצעק האט געטאן דאס, וואס עס האבן דאן געטאן א סך יידישע יינגלעך. ער איז געווארן א שמוגלער פון עסנווארג און אנדערע ארטיקלען. ער איז געווארן א מייסטער פון אריבערקריכן זיך איבער דער געטא־וואנט און קומען צוריק אן אנגעלאדענער מיט אלע מינים סחורות און אויף דעם אופן פארדינט אויף עסן פאר זיך און זיין משפחה — טאטע־מאמע, די שוועסטער העלען און

דער חלום נישט פארווירקלעכט געווארן. די מלוכה און דער רעזשים וועלכער רעגירט אין איר, איז נישט מער ווי א פארם אין וועלכער די מענטשלעכע געזעלשאפט איז ארגאניזירט. אין אנהויב איז די נאציע געווען א פאראייניקנדיקער פאקטאר וואס האט צונויפגענומען באזונדערע שבטים און פירשטנטומס אונטער איין ארגאניזאציאנעלן דאך. ביים היינטיקן טאג איז נאציע און מלוכה געווארן א צעטיילנדיקער פאקטאר. זי צעטיילט די מענטשלעכע געזעלשאפט אין קלענערע איינהייטן, אין דער צייט ווען די שטארק־אויסגעוואקסענע באפעלקערונג פון אונדזער פלאנעט נויטיקט זיך אין א קאלעקטיווער אנשטרענגונג, כדי צו דערמעגלעכן איר ווייטערדיקער עקזיסטענץ.

שוין איצט הייבן זיך אן צו באווייזן צייכנס, אז די מלוכה־איינהייט איז א פארם, וועלכע איז נישט מער צופרידנשטעלנדיק אין אונדזער צייט. לענדער פאראייניקן זיך פרייוויליק אדער אונטער דרוק אין בלאקן, און זיי ארבעטן צוזאמען אויף געוויסע געביטן. מיט די מאדערנע מיטלען פון קאמוניקאציע — סיי דורך טראנספארט און סיי דורך דעם געדרוקטן און גערעדטן ווארט (ביכער־איבערזעצונגען, פרעסע, ראדיא, טעלעוויזיע) — באקענט זיך איין פאלק בעסער מיטן צווייטן. די דאזיקע דערשיינונגען זענען גורם אז מענטשן איבערצייגן זיך, אז דאס אנדערע פאלק באשטייט פון פונקט אזעלכע מענטשן, מיט מעלות און חסרונות, ווי זיי אליין. עס ווערן קלענער די אונטערשיידן , און דער באדן ווערט וואס אמאל רייפער פאר א דערנענטערונג צווישן מענטשן פון פארשידענע נאציעס. דאס מיינט, אז די נאציאנאלע פארם פון דער מענטשלעכער געזעלשאפט הערט אויף צו זיין דער דאמינירנדיקער פאקטאר.

סאציאליזם

דער חלום פון די מאסן אומצופרידענע מיט זייער גורל, אין דער ערשטער העלפט פון צוואנציקסטן יארהונדערט איז געווען סאציאליזם. היינט, ביים סוף פון דעם דאזיקן יארהונדערט, איז שוין א גרויסער טייל פון די פארגלויבטע אנטוישט אין דעם דאזיקן חלום. די סאציאליסטן האבן געהאפט, אז א גערעכטע געזעלשאפט וועט דערציען דעם אידעאלן יחיד. אריינגייענדיק טיפער אין דער דאזיקער דעפיניציע קען מען זען, אז זי איז געבויט אויף א ווידערשפרוך. די גערעכטע געזעלשאפט קען נישט אראפפאלן פון הימל ווי א פארטיקער פראדוקט — זי מוז געשאפן ווערן דורכן מענטש. ווי אזוי קען דער מענטש, וועלכער איז אליין פול מיט סתירות שאפן עפעס וואס וועט זיין אידעאלע שלימות?...

די פראקטיק האט ארויפגעוויזן אז די סאציאליסטישע געזעלשאפט וועלכע דער נישט פולקאמער מענטש האט געשאפן, איז געווען פונקט אזוי אומפערפעקט ווי ער אליין.

דא קומט ארויף אויף דער סצענע דער פסיכאלאג און פסיכא־אנאליסט. מען מוז ארבעטן אין דער ריכטונג פון א פערפעקטן אינדיווידואליזם, זאגן זיי. דער אידעאלער יחיד וועט שאפן די פערפעקטע געזעלשאפט. שטעלט זיך די פראגע: צי איז דאס מעגלעך?

אינדיווידואליזם

מיר זענען א פראדוקט פון דער נאטור אזוי ווי אלץ ארום אונדז. די וועלכע זאגן, אז מענטשן, פונקט ווי די גאנצע נאטור, זענען א געטלעכער פראדוקט, קענען אבער נישט ענטפערן אויף דער פראגע: פארוואס דער מענטש איז נישט אידעאל. זיי מוזן זיך ארויסדרייען מיט דעם תירוץ, אז גאט האט געגעבן דעם מענטש א פרייען ווילן. צו וואס? ער זאל קענען זינדיקן? לאמיר איבערלאזן די גלויביקע צו פלפולען זיך אין זייערע פראבלעמען, מיר האבן גענוג אונדזערע אייגענע. דער מענטש איז א פראדוקט פון דער נאטור, ער איז אבער א נאך נישט פארענדיקטער פראדוקט. ער שטייט אויף דער העכסטער מדרגה פון ביאלאגישער אנטוויקלונג: נאר ער פון אלץ וואס לעבט אויף אונדזער פלאנעט, פארמאגט א באוווסטזיין און די פעאיקייט צו טראכטן. ער פארמאגט אבער אויך חושים און אינסטינקטן אזוי ווי די חיות. ער קען שוין טאקע נישט, און וויל נישט לעבן אזוי ווי א חיה, אבער זיין פיזישער קערפער צווינגט אים צו מאכן קאנצעסיעס לטובת זיינע אינסטינקטן און דערלויבט אים נישט צו לעבן מיט בלויזער אינטעלעקטואליטעט. דאס שאפט ביים מענטש, אין א געוויסער מאס, א צעשפליטערטקייט און איז גורם אז ער קען זיך נישט אלע מאל אויפפירן אין הסכם מיט זיין געוויסן. רעליגיעס זאגן אונדז, אז דער מענטש זינדיקט און גאט שטראפט אים. איך נעם אבער אן אז, נאכגעבנדיק זיינע אינסטינקטן און באדערפענישן, זינדיקט דער מענטש קעגן זיין געוויסן און דערנאך שטראפט ער זיך אליין מיט שולד־געפילן. ווי אזוי־זשע שטעלן זיך פאר די פסיכאלאגן און פסיכאאנאליסטן וועט אזא מין באשעפעניש, אומפערפעקט און צעריסן צווישן זיין ליבידא און עגא, ווי זי איז, קענען שאפן א פערפעקטע געזעלשאפט?

אויב עס איז אזוי, טא ווו ליגט די ישועה?

קדימה־ביבליאטעק

נייע יידישע ביכער

ק. צעטניק — די שבועה.
יוסף הייבלום — געלעכטער מיט א טרער.
הערש סמאלאר — אויף דער לעצטער פאזיציע — מיט דער לעצטער האפענונג.
הערש סמאלאר — פון אינעווייניק (זכרונות וועגן דער „יעווסעקציע").
יוסף וויינבערג — דאס תבואה־קינד (ראמאן).
חיים מאלטינסקי — אין זיבן זונען (בעלעטריסטיק).
הערשל מעטאלאוויעץ — א וועג אין לעבן. צוויי בענדער — פראגמענטן פון אן אויטאביאגראפיע.

י. קאָפּע

נאַציאָנאַליזם, סאָציאַליזם אָדער אינדיווידואַליזם?

מיר באַהאַנדלען דאָ אַן אַל־מענטשלעכן פּראָבלעם, וואָס רירט אָן יידן פּונקט אַזוי ווי אַלע אַנדערע פעלקער. ווי אַנדערש מיר זאָלן נישט זיין פון אַנדערע פעלקער, ווערט אויך אונדזער לעבן באַאיינפלוסט פון די געשעענישן אַרום אונדז, און במילא קאָנען מיר זיך נישט איזאָלירן פון זיי.

די מענטשהייט האָט דערגרייכט, און אפילו איבערגעשטיגן, אירע ווילדסטע פאַנטאַזיעס: מיר פליען אין דער לופטן ווי פויגל; מיר שווימען אונטערן וואַסער ווי פיש; מיר האָבן געפונען די פאַרבאָרגענע קראַפט אין דעם אַטאָם און נוצן זי. אַ מענטש איז שוין אפילו געווען אויף דער לבנה.

דאָך, מער ווי ווען נישט איז, איז דער אויסבליק אויף דער צוקונפט אומזיכער; אָנגעלאָדן מיט מורא און שרעקנדיקע סימנים. דענקער און פירער קומען מיט פאַרשידענע אידעאָלאָגיעס וואָס דאַרפן זיין ישועות פאַר דער באַדראַטער מענטשהייט. וויל איך זיך דאָ אָפּשטעלן אויף די וויכטיקסטע פאָרמען וואָס די מענטשלעכע געזעלשאַפט האָט אָנגענומען און וואַרפן אַ בליק אויף די, וועלכע מען לייגט אונדז פאָר, כדי מענטשהייט זאָל זיין גליקלעך.

צום ערשטן האָט וואַרשיינלעך נישט עקזיסטירט קיין געזעלשאַפט בכלל — יעדער איז געווען פאַר זיך. די ערשטע געזעלשאַפטלעכע פאָרם איז געווען די פאַמיליע־איינהייט. דאָס איז געווען דער ערשטער שטאַפּל וואָס האָט געפירט צו דער אַנטוויקלונג פון דער קאָמפּליצירטער געזעלשאַפט אַזוי ווי מיר קענען זי היינט־צו־טאָג. דער צווייטער שטאַפּל איז געווען דאָס פאַראייניקן זיך פון מערערע פאַמיליעס אין אַ שבט; שפּעטער זענען געקומען פירשטנטומס, און דאַן נאַציעס און מלוכות. דאָס איז אַלץ געווען מיטן ציל צו זיין שטאַרקער, בעסער אָרגאַניזירט, כדי צו קענען בעסער פאַרטיידיקן זיך קעגן די געפאַרן וואָס האָבן געלויערט אויפן מענטש אין דער נאַטור, און כדי צו צוימען אירע כוחות און זיי איינשפּאַנען אין דינסט פון מענטש. איך צווייפל נישט אַז מענטשן האָבן געהאָפט צו ווערן גליקלעכער מיט יעדער נייער אַנטוויקלונג. איז עס אָבער געווען אַזוי?

יעדער נייער שטאַפּל אויפן לייטער פון אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט האָט געבראַכט מער שוץ פאַרן יחיד קעגן די נאַטירלעכע געפאַרן פון זיין אומגעבונג. דאָס איז, אָבער, שטענדיק געווען באַגלייט מיט אַ פּרייז, וועלכן ער האָט געמוזט צאָלן פאַר דער פּראָטעקציע. די משפחה־איינהייט, וועלכע האָט געגעבן אירע יונגע, נאָך שוואַכע מיטגלידער אַ פאַרזיכערונג פון זייער עקזיסטענץ, האָט מיט זיך געבראַכט די אויטאָריטעט פון דעם קאָפּ פון דער משפחה, וועמענס ווילן מען האָט זיך געמוזט אונטערוואַרפן. דאָרט ווו עס האָט געהערשט מאַטריאַרך, איז דאָס געווען די מוטער, און דאָרט ווו עס האָט געהערשט פאַטריאַרך — דער פאָטער.

מיט דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג — די פאַראייניקונג פון משפחות אין שבטים — איז די אומבאַגרענעצטע אומאָפּהענגיקייט פון דעם קאָפּ פון דער משפחה געוואָרן פאַרמינערט: ער האָט זיך געמוזט אונטערואַרפן דעם עלטסטן פון שבט. דער אינדיווידועלער מיטגליד פון דער משפחה איז געוואָרן צווי מאָל אונטערואָרפן — סיי צום קאָפּ פון דער משפחה און סיי צום עלטסטן פון שבט. מיט דעם פאַראייניקן זיך פון שבטים אין נאַציעס איז נאָך מער געוואַקסן די מאָס פון שוץ, וועלכע דער אינדיווידועלער מענטש האָט באַקומען — פון איין זייט — און דער פּרייז וועלכן ער האָט דערפאַר געמוזט צאָלן, פון דער צווייטער זייט. ער האָט געמוזט שלום מאַכן מיט אַ גאַנצער ריי פון פערזענלעכע באַגרענעצונגען לטובת דעם גוטס פון כלל.

מיט אַן ערך צוויי טויזנט־פינף־הונדערט יאָר צוריק, אין דעם אָנהייב פון אונדזער היינטיקער מערבדיקער ציוויליזאַציע, האָט דער גריך פּלאַטאָ געחלומט וועגן אַן אידעאַלער מלוכה. ביזן היינטיקן טאָג אָבער איז נאָך

נאַציע געמיינשאַפט

ביים היינטיקן טאָג איז די וועלט צעטיילט אויף לענדער און פעלקער, וועלכע באַוווינען זי. די מענטשהייט איז דורכגעגאַנגען אַ לאַנגע געשיכטע ביז זי האָט דערגרייכט די דאָזיקע געזעלשאַפטלעכע פאָרם — די פאַראייניקונג פון אַ געגעבענער גרופּע מענטשן אין איין נאַציע.

זאָל אַדער ציטאַט פון תנ"ך, אָבער דער תנ"ך איז נישט קיין שותף צום קאָראַן. אין די הייליקע ספרים פון דער יידישער און קריסטלעכער אמונה — ווערט ליק מאַכמעדן — זענען דאָ האַלבע אמתן, און ס'איז דער קאָראַן, וואָס דער מלאך גבריאל האָט דירעקט דיקטירט צו מאַכמעדן, וואָס אַנטפּלעקט דעם גאַנצן און כוללדיקן אמת, ביזן לעצטן אות און קלאַנג.

יאָ, ס'איז פאַראַן אַ טעאָלאָגישע קרובהשאַפט צווישן איסלאַם און יהדות, אָבער ריזיקע אונטערשיידן — די פאַרלייקענונג פון פרייען ווילן, מאַכמעד ווי דער „זיגל" פון די נביאים, דער קאָראַן ווי דער שאַצקאַמער פון דעם פולן אמת — וואָס פאַרטונקלען און מינערן אָט־די קרובהשאַפט.

פאַרן אינהאַלט פון די אַרטיקלען זענען פאַראַנטוואָרטלעך די מחברים גופא.

די דאגמע אז „גאט איז א דריטל פון דריי" האט אים אפגעשטויסן. צום נאענטסטן איז ער געווען באקאנט מיטן קריסטנטום אין סיריע, וווּ די אידייע פון דער דריי־איינקייט („דריי אין איינס") איז געוואָרן דריי־טעאיזם (דריי באזונדערע איינסן, דאס הייסט, דריי געטער). דער פאסטולאט אז ס'איז פאראן א בן־אדם, אדער ווער און וואס עס זאל נישט זיין, וואס איז אין דערזעלביקער בחינה מיטן באשעפער פון דער וועלט און אלצדינג אין דער וועלט, איז פאר אים געווען אן אומפארגעבלעכע זינד. אין מערב־אראביע, ספעציעל אין מעדינא, זענען געווען עדות יידן, וואס האבן — אגב, ווי די חלוצים אין דער מאדערנער צייט — קולטיווירט די אאזיסן אין מדבר און באארבעט די הארטע שטיינערנע ערד „אויסער דעם וואס זיי האבן זיך באשעפטיקט מיט מסחר אויף אן אימפאזאנטן שטייגער. צי מאכמעד האט זיך אויסגעטויגט אויף לערנען און שרייבן איז נישט באוווּסט, אבער סיי־ווי האט ער זיך ווי־עס־איז אנגעגורט מיט מאטעריאל און מעשיות פון תנ"ך און תלמוד" (פון דער אגדה).

מאכמעד האט נישט מפקיר געווען דעם געדאנק פון אחדות הבורא, אבער מיט זיינע מיליטערישע דערפאלגן און מחמת יידן האבן זיך נישט געטוליעט צו אים ווי דער „זיגל" פון די נביאים, האט ער געביטן זיין השגה וועגן גאט, און דער גאט פון יהדות איז מגולגל געוואָרן אין אן אראבישן שייך אויף א קאסמישער קאנטרע. דער גאט פון צדק און גנאד, פון יושר און רחמים, איז געוואָרן דער גאט פון רויער מאכט, וואס האט געשמידט די וועלט אין קייטן, מיט דעם וואס ער האט אלץ פאראויס באשטימט, און אין די שפעטערדיקע סוראס (קאפיטלען) פון דעם קאראן איז דא דער רמז, דער אנווינק, אז דער מענטש פארמאגט לחלוטין נישט קיין בחירה, קיין פרייען ווילן, אז אלצדינג איז דיריגירט פון אלא, אפילו ווער עס זאל גלייבן און ווער נישט.

די תלמודישע מימרא „הכול בידי שמים חוץ מיראת שמים" (אלצדינג איז אין די הענט פון גאט אויסער די אכפערקייט פאר גאט) וואלט נישט אריינגעפאסט אין אט־די סוראס, ווי אויך נישט דער אנזאג אין חומש דברים: ראה נתתי פניך היום את־החיים ואת־הטוב ואת המות ואת־הרע (זע, איך האב היינט געלייגט פאר דיר לעבן און גוטס, און טויט און שלעכטס — תרגום יהואש). לויטן קאראן האט נישט דער מענטש אט־די ברירה: עס איז אין דעם רשות פון אלא, און ער באשערט אלצדינג. ס'איז דא א שייכות צווישן דעם „נתתי לפניך" און דעם לויטערן, דערהייבנדיק אנזאג אין פרקי אבות אז דער שכר פאר א מצווה איז די מצווה אליין, דאס הייסט, די גליקזעליקייט און ליכטיקייט און שלווה וואס פילן אן די נשמה, און די שטראף פאר אן עבירה איז די עבירה גופא, דאס הייסט, די פינצטערניש און צעשפאלטנקייט וואס הילך אייך די נשמה און לעשן אויס די פונקען פון פרייד און קדושה. אט־א־די אויסטייטשונג פון שכר ועונש (באלוינונג און שטראף) וואלט מאכמעדן געווען פרעמדלעך.

מאכמעד האט טאקע געקלאמערט אינעם מאנאטעאיזם און האט זיך נישט באצירט מיט געטלעכע אטריבוטן און האט זיך נישט באוואָרנט מיט נסים ווי א ראיה אז ער איז מער ווי א מענטש. ער האט זיך אבער פראקלאמירט ווי דער ענדגילטיקער שליח פון אלא, און די מידה פון באשיידנקייט, פון אידעלער ענווּת, איז נישט געווען אין זיין טבע. אין דעם קארדינאלן עיקר אין איסלאם, וואס באגלייט איטלעכן מוסולמאן אלע שעהן פון טאג, וואס ווערט איבערגעחזרט אן א שיעור, וואס איז פאראן אין יעדן געבעט, וועבט ער זיך אריין צוזאמען מיט גאט, מיט אלא: „נישטא קיין גאט, חוץ אלא, און מאכמעד איז זיין נביא". ס'איז אזוי ווי אין דער יידישער טראדיציע וואלט מען צו דעם „שמע ישראל אדושם אלקינו אדושם אחד" צוגעגעבן דעם נאמען פון א נביא, למשל, פון משה רבינו. דאס איז אן אקט פון גאווה, פון עגאצענטרישקייט כלפּי דעם באשעפער, דעם בורא עולם, וואס איז דורכאויס אן אפּניג פון דעם יידישן מאנאטעאיזם. אין דער הגדה, ביים פסחדיקן סדר, וואס פאראייביקט די „מעשה" פון יציאת מצרים, ווערט משהס נאמען דערמאנט בלויז איינמאל, ווי אויף דעם ראנד פון דער מעשה.

מאכמעד האט זיך נישט באנוגנט מיטן טיטל נביא, נאר איז באשטאנען אויף דעם אז ער איז דער גרעסטער פון די נביאים, דער „חותם", דער „זיגל", פון די נביאים, אז די זענען געווען נישט מער ווי זיינע פארגייערס, און ער דערפילט און דערגאנצט זייער שליחות. ער איז באשטאנען אויף דעם אז ער האט דערגרייכט השלמה, דעם סאמע שפּיץ פון דעם לייטער. דאס פירט דאך צו דער מסקנא אז דער פראצעס פון רעליגיעזער וויזיע, פון פראגרעס, האט זיך פארענדיקט. נו, אוודאי, אויך אין דער מסורה ביי יידן איז אנגענומען אז די נבואה האט זיך געשלאסן, אבער עס איז נישטא קיין נביא וואס זיין נאמען פארט זיך מיט גאט אינעם „שמע ישראל", און דאס נביאישע ווארט, די בענקשאפט און דאס שטרעבן צו סאציאלער און עטישער גאולה, האט זיך נישט אויסגעשעפּט, און דאס הארץ פון יידישקייט איז דער שטראלנדיקער געבאט, דער מאראלישער און רעליגיעזער אימפעראטיוו אין חומש דברים: צדק, צדק תרדוף (גערעכטיקייט, גערעכטיקייט זאלסטו נאכיאגן).

אי קריסטנטום און אי איסלאם זענען זיך סומך, שפּארן זיך אן, אויף די יידישע כתבי קודש, אויפן תנ"ך. דער תנ"ך איז טעארעטיש, ווערדליך דער דאגמע פון דער קירכע, אן אינטעגראלער טייל פון דער קריסטלעכער ביבל. הגם די אויסטייטשונג איז לגמרי אן אנדערע, מיטן צוועק צו באווייזן אז אינעם תנ"ך ווערט פאראויסגעזאגט דאס דערשיינען פון ישו (יעזוס) ווי דער משיח. סיי יידישע און סיי אביעקטיווע קריסטלעכע געלערנטע באשטעטיקן אז די אויסטייטשונג האט קיין גרונט נישט און איז לכן א פאלשע. נאר וואס־זשע דען, עס זענען שטענדיק געווען קריסטלעכע יחידים און גרופּעס וואס זענען באאיינפלוסט געוואָרן און אזעלכע וואס זענען נתפעל געוואָרן פון דעם סאציאלן און עטישן חזיון פון די נביאים, פון דעם כוח און פאטאס פון זייער ווארט.

אין קאראן איז פאראן דא און דארטן א פראזע אדער א

ד״ר עזריאל נאַקס

וואָס פאַר אַ רעליגיע איז דער איסלאַם?

איסלאַם איז די רעליגיע פון די אַראַבישע לענדער אין מיטעלן מזרח, ווו עס געפינט זיך דאָך אויך מדינת ישראל. און אַפילו אין מדינת ישראל זענען פאַראַן אַן ערך זיבן הונדערט טויזנט אַראַבער און אויפן מערב־ברעג און אין דעם עזה־פאַס זענען פאַראַן איבער אַ מיליאָן. אַ גאַר קלייַנער טייל פון די אַראַבער אין אָט־די לענדער זענען קריסטן, און אַזוי אויך אין מדינת ישראל. בלויז אין לבנון איז דאָ אַ היפּשע קריסטלעכע צאָל, איבער פערציק פּראָצענט. דער שטח פון איסלאַם איז אָבער אַ סך גרעסער, און שטרעקט זיך ווייטער ווי די גרענעצן פון די אַראַבישע לענדער.

איסלאַם איז די הערשנדיקע רעליגיע אין גאַנץ צפון־אַפריקע, אין אַלעסע לענדער אין אַזיע ווי פּאַקיסטאַן, אַפגאַניסטאַן און נאָך, מיט אַן אַנזעעוודיקער מינאָריטעט אין אינדיע (איבער 60 מיליאָן). אין דער קריסטלעכער אייראָפּע זענען אויך פאַראַן איסלאַמישע ווינקלען — אַלבאַניע, טערקיי (וואָס געפינט זיך אין אייראָפּע און אַזיע), אין יוגאָסלאַוויע, אין דעם סאָוויעטן־פאַרבאַנד. עס איז שווער צו זאָגן אַקוראַט וואָס עס איז דער פאַרנעם פון איסלאַם, וואַרשייַנלעך איבער פיר הונדערט מיליאָן, דאָס הייסט, אין כמות איז איסלאַם אויפן צווייטן אָרט, נאָכן קריסטנטום, וואָס האָט איבער נייַן הונדערט מיליאָן צוגעהעריקע. אינעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט אָבער זענען פיל מער יחידים און שבטים איבערגעגאַנגען פון זייערע פּרימיטיווע גלויבנס צום איסלאַם ווי צום קריסטנטום, באַזונדערס אין אַפריקע, מחמת דער איבערצייַגונג אַז אימפּעריאַליזם אָדער קאָלאָניאַליזם האָט זיך פאַרפלאָכטן מיטן אייראָפּעאישן קריסטנטום, ווי אויך ווייל איסלאַם האָט נישט געקוקט פון אויבן אַראָפּ אויפן שוואַרצן מענטשן אין אַפריקע און האָט אים נישט באַטראַכט ווי אַ נידעריקערע בריאה.

ס'איז אינטערעסאַנט און באַלערנדיק צו באַמערקן אַז ביז נישט לאַנג צוריק פלעגט מען אין אייראָפּע און אַמעריקע באַצייכענען איסלאַם מיטן נאָמען מאַכמעדאַניזם, נאָכן גרינדער זייַנעם. ס'איז געווען אַן אָפּשפּיגלונג פון קריסטנטום: היות קריסטנטום באַצייכנט זיך מיטן נאָמען פון איר גרינדער (אייגנטלעך איז דאָס נישט געווען ישו־יעזוס, נאָר שאול פון תרשיש), און איז מתפלל צו אים ווי צו אַ פאַרקערפּערונג (אינקאַרנאַציע) פון גאָט, איז דאָס אויך אָנגעווענדט געוואָרן אויף איסלאַם, מיטן אָנרופן די רעליגיע נישט לויט איר אינהאַלט, נאָר לויט איר גרינדער. אגב, פאַרוויקלט אין דעם איז אַ טיפער אמת: אַז קריסטנטום איז נישט די אמונה פון יעזוסן, וואָרעם דאָס איז געווען ייִדישקייט, נאָר אַן אמונה וועגן און אַרום יעזוסן; ממילא איז מעגלעך געווען פאַרן קריסטנטום איבערצורייסן מיט דער תורה, מיט תרי״ג מצוות, אַחוץ די עשרת הדיברות, די צען געבאָטן, און אויך דאָ אַרייַנטראָגן ענדערונגען, שינוים, ספּעציעל בנוגע שבת.

וואָס די אָפּשאַצונג פון מאַכמעדן זאָל נישט זייַן, סיי וועגן זייַן לערע און סיי וועגן זייַן כאַראַקטער און הנהגה, איז איין זאַך קלאָר: ער האָט נישט געשטרעבט צו דעם, און האָט באַין אופן נישט דערלויבט, מען זאָל אים דעאיפיצירן (פאַרוואַנדלען אין אַ גאָט). און אין דעם האָט ער קיינמאָל נישט געצעגערט און קיינמאָל נישט געמאַכט קיין פּשרה. ער האָט באַטאָנט אַז ער איז איינס מיט אַללאַ, מיט גאָט אין רצון — גאָטס ווילן איז זייַן ווילן און ער איז דאָס מקבל באַהבה — אָבער אַז ער איז בפירוש נישט איינס מיט גאָט אין עצם־מהות, אין וועזנטלעכקייט.

איסלאַם, נישט מאַכמעדאַניזם, איז דער נאָמען פון דער רעליגיע, און איסלאַם באַטייט אונטערטעניקייט, הכנעה, אונטערוואַרפן זיך דעם ווילן פון גאָט, פון אַללאַ. פון דעם דאַרף מען דרינגען אַז ס'איז נישטאָ אין איסלאַם קיין פאַרמיטלער צווישן דעם מענטשן און אַללאַ, ווי ס'איז פאַראַן אין קריסטנטום, ווו דער וועג צו גאָט איז בלויז דורך יעזוסן. צווישן די רעליגיעס פון דער וועלט ווערן נאָר פיר פאַררעכנט ווי מאָנאָטעאיסטיש (אחדות הבורא, די איינציקייט פון גאָט): יהדות, קריסטנטום, איסלאַם, סיקיזם (אויפגעקומען אין אינדיע, סוף פופצנטן יאָרהונדערט, האָט וואָסערע 5 - 6 מיליאָן אָנהענגערס). וואָס שייך די פיר איז אויך פאַראַן אַ חילוק: די צענטראַלע פיגור אין קריסטנטום, יעזוס, און אין סיקיזם, נאַנאַק, זענען דעאיפיצירט געוואָרן.

ס'איז נישט קיין פאַרגלייַך צווישן משה רבינו און להבדיל מאַכמעדן, אַפילו ווען מען „באַפרייט" אים פון די לעגענדעס וואָס רינגלען אים אַרום, איז נאָך אַלץ גילטיק היינעס קלוגער און וווּנדערלעכער עפּיגראַם: „ווי קליין דער באַרג סיני האָט געמוזט אויסזען ווען משה איז אויף אים געשטאַנען". פונדעסטוועגן טאָר מען נישט פאַרלייקענען דעם היסטאָרישן פאַקט אַז צווישן די גרינדערס פון רעליגיעס זענען זיי די אויסנאַמען מיט דעם וואָס זיי האָבן בעת זיי האָבן געלעבט גאַר שטרענג אָפּגעהיט דעם פּרינציפּ פון אחדות הבורא און האָבן אים אַזוי שאַרף און בולט פאַרמולירט פאַר די דורות נאָך זיי אַז דער מאָנאָטעאיזם איז פאַרבליבן אויף תמיד סיי דער יסוד און סיי די קרוין פון זייערע אמונות.

וואָס זענען די אונטערשיידן צווישן איסלאַם און יהדות?

פאַראַן טעאָלאָגישע קרובהשאַפט צווישן זיי. די סיבה איז אַ פּשוטע: אין דעם ייִדישן מאָנאָטעאיזם, אין דעם ייִדישן באַגריף פון אחדות הבורא, האָט מאַכמעד דערבליקט דעם ענטפער אויף זייַנע זוכענישן און אויף זייַן אומצופרידנקייט מיט דער עבודה זרה אין מעקאַ און אין גאַנץ אַראַביע. סיי יהדות און סיי קריסטנטום האָבן אויף אים משפּיע געווען, אָבער אויף אַנטקעגנדיקע אופנים.

בלייבן אין בעקאַ טאָל און אין צפון פון לבנון מיט אָדער אָן אָן אָפיציעלער אַנעקסיע פון דער טעריטאָריע.

אַמעריקע האָט זיך ווידער אַרויסגעוויזן אַלס דער קאָלאָס מיט ליימענע פיס. דאָס איז אַ רעזולטאַט פון דעם וויעטנאַם סינדראָם. דער אַמעריקאַנער קאָנגרעס; די אַמעריקאַנער עפנטלעכע מיינונג וועט נישט טאָלערירן קרבנות פון „אַמעריקאַנער באָיס" אין אַ שטח, וואָס הייסט לבנון.

אין דעם זומפּיקן לבנון שטח וועט אַמעריקע פאַרפירן און פאַראַטן איר פריינד אַמין דזשעמייעל און די קריסטלעכע געזעלשאַפט פון אַלע גרופּירונגען. זי וועט פאַראַטן די אַספּיראַציעס פאַר אַ סוווערענע, פאַראייניקטע לבנון מדינה.

אויפן חשבון פון לבנון וועט אַמעריקע מסכים זיין אויף דער פאַקטישע אַנעקסיע פון דעם בעקאַ טאָל אין דער צפון געגנט פון לבנון דורך סיריע, גלויבנדיק נאַיוו, אַז מיט אַזעלכע קאָנצעסיעס וועט זי רעדוצירן דעם סאָוויעטישן איינפלוס אין סיריע.

דאָס רעשט פון לבנון וועט זיך מיט דער ברכה פון אַמעריקע פונאַנדערטיילן אין קלענערע און גרעסערע קאַנטאָנען מיט פעאָדאַלע מושלים, מאַניפּולירט, באַאיינפלוסט, געשטיצט און קאָרומפּירט פון די 3 אַקטיאָרן אין דער ליבאַנעזישער דראַמע: סיריע, אַמעריקע און ישראל.

דער אַזוי גערופענער „נאַציאָנאַלער אויסגלייך" וועט אין בעסטן פאַל וואַרשיינלעך נאָר שאַפן אַ לויזע פעדעראַציע פון די קלענערע און גרעסערע קאַנטאָנען מיט אַן אומעכטיקן „צענטראַלן" רעזשים.

רעליגיעזער פאַנאַטיזם איז כסדר געווען דעסטרוקטיוו. די שולד טראָגן בלי ספק די פעאָדאַלע סאַטראַפּן פון די פאַרשידענע גרופּן. אָבער די הויפּט שולד און פאַראַנטוואָרטלעכקייט טראָגט די אַזוי גערופענע ציוויליזירטע וועלט.

אין די צייטן פון דער אָטאָמאַנישער אימפּעריע זענען עס געווען די אייראָפּעאישע אימפּעריאַליסטישע מלוכות. אויסנוצנדיק די שוואַכקייט פון דער טערקישער אימפּעריע האָבן זיי אַלע אינטריגירט און געהעצט אין די פאַרהעלטענישן צווישן אַלע רעליגיעזע גרופּן. די פראַנצויזן האָבן געשטיצט און געהעצט די מאַראָניטן קעגן אַלע אַנדערע גרופּן. די ענגלענדער האָבן געשטיצט די דרוזן. די עסטרייכישע אימפּעריע — די גריכישע קאַטאָליקן. דאָס צאַרישע רוסלאַנד — די גריכיש־אָרטאָדאָקסישע גרופּע. זיי אַלע האָבן געצילט אַריינצושטעלן אַ פוס אין דער געגנט.

היינט ראַנגלען זיך אין דער טעריטאָריע די צוויי גרויסמאַכטן. סאָוויעט רוסלאַנד נוצט אויס די חלומות פון דעם סירישן דיקטאַטאָר כאַפעז אַסאַד צו שאַפן אַ „גרויס סירישע אימפּעריע" און אַרומצורינגלען ישראל פון צפון. — אַמעריקע איז אין דער דעפענסיווע — שטרעבנדיק צוריקצושטעלן דעם „סטאַטוס קוואָ אַנטע".

היות דער געשפּענסט פון דעם וויעטנאַם סינדראָם שוועבט נאָך אַלץ איבער דער אַמעריקאַנער עפנטלעכער מיינונג, שטרעבט די אַמעריקאַנער אַדמיניסטראַציע צו איבערקויפן סיריע מיט קאָנצעסיעס. צו אָנערקענען סיריעס „לעגיטימע" אינטערעסן אין לבנון. דער טעות פון דעם אַמעריקאַנער צוגאַנג באַשטייט אין דעם, וואָס אייגנדיק, אַז די סאָוויעטישע קאָרט ברענגט אַמעריקאַנער קאָנצעסיעס, וועט כאַפעז אַסאַד נישט רעדוצירן, נאָר פאַרשטאַרקן די סאָוויעטישע קאָרט אויסצופּרעסן מער קאָנצעסיעס. דאָס איז דער שטייגער פון דיקטאַטאָרן.

ישראל האָט נישט קיין טעריטאָריאַלע צילן אין לבנון. די מערך רעגירונג האָט אָנגעהויבן די פאַרבינדונגען און שטיצע פאַר די מאַראָניטן קריסטן אין זייער קאַמף קעגן דער פּ.ל.אָ. די ליכוד רעגירונג האָט די דאָזיקע שטיצע פאַרגרעסערט, ווען דער פאַרנעם פון דעם פּ.ל.אָ. אַרסענאַל האָט געשאַפן אַן עקספּלאָזיווע סיטואַציע.

אין דער געענדערטער לאַגע, ווען עס גייט אָן אַ קאַמף צווישן די מאַראָניטן און דרוזן איז ישראל נישט פאַראינטערעסירט זיך צו אידענטיפיצירן מיט די מאַראָניטן קעגן די דרוזן. די ישראל־מאַראָניטן פאַרבינדונג האָט זיך אָפּגעקילט. ישראל שטיצט נישט די מאַראָניטן קעגן די דרוזן. אדרבא — ישראל האָט אָנגעקניפּט פאַרבינדונגען מיט די דרוזן, ווייל דער איינציקער ציל פון ישראל איז, אַז דער דרום טייל פון לבנון זאָל ווערן אַ פריינדלעכע נייטראַלע זאָנע אין באַצוג צו ישראל און דאָס איז אויך אין די אינטערעסן פון די דרוזן.

ברייטער פאַרמעסט פון שלום עליכם־קאָלעדזש

די אינטענסיווע אַקציע פאַרן פאַנאַנדערבוי פון דער איינציקער טאָג־שול אין יידיש, אין מעלבורן — האָט זיך פאַרענדיקט מיט אַ פייערלעכן אָוונט, אָפּגעהאַלטן שבת, דעם 22טן אָקטאָבער ה.י. אין גרויסן זאַל פון קאָולפילדער שטאָט־ראַט.

ביי אַ פול־געפּאַקטן זאַל (און עסטעטיש געדעקטע טישן) עפנט דער פאָרזיצער פר׳ שמחה וואָלסקי דעם אָוונט און גיט דאָס וואָרט דעם פּרעזידענט פון אַפּיל פר׳ טאָני רובינשטיין, וועלכער רופט די פאַרזאַמלטע צו מאַכן אַלע אָנשטרענגונגען, אַז די בוי־אַקציע זאָל געקריינט ווערן מיט דערפאָלג.

אין נאָמען פון „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" האָט באַגריסט פר׳ שמואל ראָזענקראַנץ.

פאָרזיצער פון ש״ע קאָלעדזש, פר׳ גריפּענבערג, מאַכט אַ סך־הכל פון דער אָפּגעטוענער אַרבעט און צייכנט אָן די פּלענער און אויפגאַבן פון דער שול, פאַר דער צוקונפט.

גאַסט־רעדנער איז געווען די פּעדאַגאָגין, פרוי דאַניעל חר״ג, וועלכע האָט רעפערירט וועגן דער באַדייטונג און די אויפגאַבן פון יידישער דערציאונג.

אַ גרויס אָנזען אין פּראָגראַם פון אָוונט זענען געווען די אַרויסטרעטונגען פון די שילער פון דער טאָג־שול. אין אַ פיינעם יידיש האָבן די שילער רעציטירט, געזונגען און דורכגעפירט סצענקעס, וועלכע זענען געווען אַרטיסטיש געלונגען.

צום דערפאָלג פון דער פייערונג האָט אויך בייגעטראָגן דער אַקטיווער עלטערן־קאָמיטעט מיט זיין דערפאַרענער צוגרייטונג פון די טעכנישע און קולינאַרער איינריכטונג.

ציילונג פון 1932. דער „באלאנס" האט געגעבן דעם אמט פון פרעזידענט צו מאראניטן. דער פרעמיער — א סוני מוסלמענער. דער פרעזידענט פון פארלאמענט — א שיא מוסלמענער. זיין פארטרעטער — א גריכיש־ארטאדאקסישער קריסט.

דער „באלאנס" האט שוין נישט מער אפגעשפיגלט די דעמאגראפישע פארהעלטנישן פון די פארשידענע גרופן, וואס האבן זיך שטארק געענדערט זייט 1932. די פאלאריזאציע האט זיך נאך מער פארגרעסערט צוליב דעם נאסעריסטישן פאן־אראביזם. צו די רעליגיעזע עמאציעס זענען צוגעקומען נאציאנאליסטישע עמאציעס.

די קריסטן האבן מורא באקומען, אז זיי וועלן איינגעשלונגען ווערן פון פאן־אראביזם און האבן געווענדעט זייער בליק צו ישראל. מאכמעדאנער באאיינפלוסט פון נאציאנאליסטישן פאן־אראביזם און אונטערן דרוק פון די מיליטאנטישע מאראניטן, האבן געווענדעט זייער בליק צו סיריע.

די עקספלאסיווע סיטואציע האט דעטאנירט אין 1970־1971, ווען מאסן פאלעסטינער זענען פארטריבן געווארן פון ירדן און זיך באזעצט אין דרום טייל פון לבנון. דער נייער פאלעסטינער מיליטאנטישער עלעמענט פון ירדן איז געווארן די לעצטע שטרוי, וואס האט צעבראכן דעם פארהויקערטן „באלאנס" פון ליבאנעזישן קעמל. צוזאמען מיט אנדערע מאכמעדאנישע גרופן האבן זיי צעפלאקערט א בירגער קריג מיט שחיטות, וואס האבן דערמאנט די אלטע צייטן. אין דעם בירגער קריג האט סיריע מאניפולירט ביידע צדדים, ווי מאריאנעטן און דערגרייכט איר ציל: באזעצן לבנון, וואס אירע גרענעצן און סווערעניטעט האט סיריע קיינמאל נישט אנערקענט.

עס איז נישטא קיין האפענונג אז די טעריטאריע, וואס הייסט היינט לבנון זאל ווידער ווערן א פאראייניקטע, זעלבשטענדיקע מדינה מיט א צענטראלער ווירקזאמער רעגירונג אין ביירוט. די צעריסנקייט פון די פארשידענע גרופן איז צו גרויס. די רייד וועגן א באלאנס צווישן דער קריסטלעכער און מוסלמענישער געזעלשאפט נעמען נישט אין באטראכט, אז עס איז נישט קיין געאייניקטע אדער מוסלמענישע אדער קריסטלעכע געזעלשאפט.

סולעימאן פראנדזשיע (געוו. פרעזידענט) קאנטראלירט די קריסטלעכע מאראניטן באפעלקערונג אין די בערג פון לבנון. פיער דזשעמאיעל הערשט איבער דעם קריסטלעכן מאראניטן געביט אין דער קעסרואן געגנט. די ביידע קריסטלעכע מאראניטן גרופן זענען זיך בלוט שונאים. א חוץ דעם זענען פאראן גריכישע קאטאליקן און גריכישע ארטאדאקסישע קריסטן אין פארשידענע ווינקלען.

ראשיד קאראמע (געוו. פרעמיער) איז דער מושל פון די סוני מוסלמענער אין דער טריפאלי געגנט. וואליד סאלאם (געוו. פרעמיער) הערשט איבער די סוני־מוסולמענער אין ביירוט. וואליד דזשימבלאט (דער מיליאנער־סאציאליסט) שטייט אין שפיץ פון די דרוזן אין די שוף בערג.

צו דעם אלעם טאר מען נישט פארגעסן אז די שיא מוסלמענער (היינט די גרעסטע רעליגיעזע גרופע) זענען די ארעמסטע און פאליטיש מאכטלאזע.

דאס אלץ אין א „באפעלקערונג" פון דריי מיליאן.

א פריוויליקער צענטראלער רעזשים, וואס זאל עפעקטיוו רעפרעזענטירן די אלע גרופן אלס א „ליבאנעזישן פאלק" אין די טעריטאריאלע ראמען וואס די פראנצויזן האבן אמאל אנגעצייכנט אלס א „לבנון מדינה" — איז אן אילוזיע, וואס איגנארירט געשיכטע.

ישראל, סיריע און אמעריקע

אין יוני 1982 האט ישראל נישט געהאט קיין ברירה. לבנון אלס א סוווערענע מדינה האט מער נישט עקזיסטירט זייט 1976. סיריע האט דע פאקטא אנעקסירט דעם בעקא־טאל, דעם גאנצן מזרח טייל און צפון טייל פון לבנון, וואס זי האט פארוואלטעט פון דמשק.

אין ביירוט האט סיריע סטאציאנירט א גאנצע דיוויזיע. דער כלומרשטער פרעזידענט פון לבנון איז פאקטיש באשטימט געווארן פון סיריע. דרום לבנון איז פארוואנדלט געווארן אין א מיניאטור פ.ל.א. מלוכה פון טעראר און מארד קעגן דער לאקאלער באפעלקערונג און א מיליטעריש־טעראריסטישע באזע מיט ארטילעריע, ראקעטן און טאנקען, וואס האבן באשאסן דעם גליל.

א מערך רעגירונג וואלט אויך אנדערש נישט געהאנדלט (מיט דעם אונטערשיד, אז די ליכוד אלס אפאזיציע וואלט פול געשטיצט אזא אקציע). ווען א מערך רעגירונג וואלט היינט געקומען צו דער מאכט, וואלט זי נישט גלייך צוריקגעצויגן די ישראל־ארמיי און דערלויבט די פ.ל.א. ווידער צו באהערשן דעם דרום טייל פון לבנון. די ישראל רעגירונג (פון ליכוד אדער מערך) וועט צוריקציען איר ארמיי פון דרום לבנון, נאר ווען זי וועט נייטראליזירן די דאזיקע געגנט, דורך אויפשטעלן לאקאלע אראבישע מיליציעס, וואס וועלן זיין בכוח נישט צו דערלויבן די פ.ל.א. ווידער אריינצודרינגען אין דער געגנט. די דאזיקע אראבישע מיליציעס ווערן אויסגעשולט, באוואפנט און געשיצט דורך דער ידישער מדינה.

ישראל האט דערגרייכט איר סטראטעגישן ציל. די פ.ל.א. אלס א מיליטעריש־טעראריסטישער כוח, וואס האט באדראט דעם גליל — עקזיסטירט נישט מער. אפילו דער וועלט פאליטישער איינפלוס פון דער פ.ל.א. איז צעבראכן געווארן אין רעזולטאט פון דער מיליטערישער מפלה וואס די פ.ל.א. האט געליטן אין ביירוט.

דער פאליטישער ציל (פון ישראל און אמעריקע) צו העלפן שאפן א שטארקע צענטראלע רעגירונג מיט באשיר דזשעמייעל בראש איז געווען אן אילוזיע, וואס האט איגנארירט געשיכטע.

באשיר דזשעמייעל (די סיריער האבן אים דערמארדעט) וואלט אין קיין שום פאל נישט געווארן דער גאריבאלדי פון לבנון, ווייל די עטניש־רעליגיעזע צעריסענקייט פון לבנון קאן מען נישט פארגלייכן מיט דער עטניש־רעליגיעזער גאנצקייט פון איטאליע.

אזוי ווי די לאגע זעט אויס היינט, וועט סיריע פאר־

ליכוד. ער באטאנט, אז די עמאציאנעלע רעאקציע פון יידן אין ישראל און אין די תפוצות צו דער בעגין פאליטיק איז א רעזולטאט פון יידישער מאכטלאזיקייט און הילפלאזיקייט אין דער היטלער תקופה.

אין דעם טיפסטן געוויסנס באוווסטזיין האט די גאנצע יידישע וועלט נאך נישט שלום געמאכט, און ווארשיינלעך קיינמאל נישט שלום מאכן מיט דער רעאקציע פון דער מערב וועלט, צו היטלערס מלחמה קעגן די יידן.

אין די 30־יארן און בעת דער מלחמה האט דאס וועלט־יידנטום נאר געקאנט בעטן א ביסל רחמים. די מערב־וועלט האט ציניש, געוויסענסלאז און אן רחמנות פארפירט און פאראטן די יידן.

בעגינס אופן פון רעפרעזענטירן די אינטערעסן פון מדינת ישראל אויף דער אינטערנאציאנאלער ארענע, זיין ווירדיקע און עקשנותדיקע שטעלונג ווען עס האנדלט זיך אין די לעבנס אינטערעסן פון דער יידישער מדינה — סימבאליזירט די טראנספארמאציע פון יידישן פאלק.

אין קעגנזאץ צו דער פאזיטיווער אפשאצונג פון דער בעגין תקופה און בעגינס פערזענלעכקייט אין דער אלגעמיינער וועלט פרעסע, איז די אפשאצונג פון דער ישראל פרעסע געווען, מיט געוויסע אויסנאמען, אדער א צביעות־דיקע אדער א גאר בייזוויליקע.

די היפאקריטישע זשורנאליסטן האבן געלויבט בעגינס שטאטסמאנשאפט בכן ער האט פארשטאנען, אז ער דארף רעזיגנירן... די בייזוויליקע האבן פארשפרייט אינסינואציעס וועגן בעגינס גייסטיקן צושטאנד, מרה שחורה און אפילו א דראנג צו באגיין זעלבסטמארד...

סיי די היפאקריטן, סיי די בייזוויליקע האבן בעגינען געמאכט פאראנטווארטלעך פאר די 517 ישראלים, וואס זענען אומגעקומען אין דער לבנון מלחמה, אן אומזיסטע אוואנטורע.

אורי צבי גרינבערג האט אמאל באצייכנט אזא גיווא פון זשורנאליזם מיט א ניי ווארט זשורנאליע.

לבנון — געשיכטע און אילוזיע

ראבערט מעקפארלעין האט אין סך הכל פון זיינע פארהאנדלונגען איינצושטעלן שלום אין לבנון אויפגעקלערט. „פאראן א סך נייק־וואגערס, די פאררופן זיך אויף געשיכטע פון פארביטערונג און געוואלט־טאטן; א געשיכטע פון צעריסנקייט און גערנאגל, אבער, ווי פרעזידענט רייגען האט זיך אויסגעדריקט: עס איז פאראן א צייט אויפצוהערן לייענען געשיכטע, בכדי צו מאכן געשיכטע".

מעקפארלעין און פרעזידענט רייגען זענען נישט די ערשטע צו איגנארירן געשיכטע, בכדי צו מאכן געשיכטע. פאר זיי איז געווען דאשעקס העלד — דער גוטמוטיקער סערזשאנט שוועיק. איגנארירנדיק געשיכטע האט סערזשאנט שוועיק באשלאסן צו מאכן געשיכטע — איינצושטעלן שלום צווישן דעם פייגעלע אין דער שטייג מיט דער קאץ. האט ער געעפנט דאס טירל פון שטייג און באפוילן די קאץ צו שפילן זיך מיטן פייגעלע...

אויף די אלגעמיינע פרעסע זינדיקט אויפן געביט פון געשיכטע. אין זייערע אנאליזן און פראגנאזן פאר דער ווידערעטאבלירונג פון א סוווערענער לבנון ווערט איגנארירט די געשיכטע פון לבנון. דערפאר זענען די אפשאצונגען פאלש און די פראגנאזן — אן אילוזיע.

דער פראמינענטער ליבאנעזישער היסטאריקער קאמאל סאליבי שטרייכט אונטער, אז די גרענעצן פון לבנון זענען ביי און די באפעלקערונג אזוי פארשידנארטיק „אז עס איז שווער פאר א היסטאריקער צו רעדן וועגן א ליבאנעזישן פאלק אן רעזערוואציעס"...

דאס הינטיקע לבנון שמעלצט צונויף טעריטאריעס און עטנישע, רעליגיעזע גרופן, וואס האבן אמאל געהערט צו פארשידענע אטאמאנישע ראיאנען פון דער אטאמאנישער אימפעריע.

לענגאויס פונעם ים ברעג פון צידון ביז טריפאלי זענען אמאל געווען דריי אדמיניסטראטיווע געביטן, שפעטער צונויפגעשמאלצן אין איינעם — פארוואלטעט פון ביירוט. דער הר־לבנון ראיאן, וווּ עס וווינען די דרוזן און די מאראניט־קריסטן, איז געווען א כמעט אויטאנאמישער ראיאן, פארוואלטעט פון איסטאמבול. דער בעקא־טאל וווּ עס וווינען די שיא מוסולמענער און גריכישע קאטאליקן האט געהערט צום געביט פון דמשק.

דאס היסטארישע לבנון, איז די הר־לבנון געגנט — א בארגקייט פון דזשביעל און קעסרואן אין צפון ביז צו די שוף בערג אין דרום. פאר די לעצטע דריי הונדערט יאר איז די געגנט געווען א פולווער־פאס — קעגנזייטיקע שחיטות צווישן די דרוזן און די מאראניטן. אין 1843 האבן די טערקן פונאנדערגעטיילט דעם ראיאן אין צוויי טיילן כדי צו סעפארירן די דרוזן און מאראניטן. דאס האט גורם געווען נאך מער שחיטות. שפעטער האבן די טערקן מיט מער דערפאלג איינגעשטעלט א רעזשים, באזירט אויף א רעליגיעזן באלאנס צווישן די צוויי גרופן.

נאך דער ערשטער וועלט־מלחמה, ווען פראנקרייך האט באקומען פון דער פעלקער ליגע דעם מאנדאט איבער דער טעריטאריע, וואס הייסט היינט סיריע און לבנון, האט זי פאראייניקט דעם בעקא־טאל, וואס האט פריער געהערט צום דמשק־ראיאן, צו דעם שטח, וואס זיי האבן פארוואלטעט, אלס לבנון.

אזוי ארום האבן די פראנצויזן געשאפן א „גאנצקייט" פון לבנון, וואס האט נאך מער פארגרעסערט די צעריסנקייט פון די עטנישע און רעליגיעזע גרופן אין ווייטער לבנון (א טראדיציאנעלע מעטאדע פון א קאלאניאלער מאכט צו פארזיכערן איר הערשאפט).

דער „נאציאנאלער פאקט" פון 1943 (די קאנסטיטוציע), וואס האט אנגעצייכנט די ראמען פאר א דעמאקראטישער און סוווערענער לבנון מדינה, באזירט אויף א רעליגיעזן באלאנס פון פארשידענע גרופן, האט געשאפן א רעזשים וואס האט געשטארקט די פעאדאלע טענדענצן און קארופציע פון די סאטראפן, וואס האבן געהערשט איבער די דאזיקע גרופן.

דער „באלאנסירטער" רעזשים לויטן „נאציאנאלן פאקט" פון 1943 האט זיך געשטיצט אויף אן אלטער פאלקס־

ד״ר מ. פערשטענדיק

אַנטוויקלונגען אין און אַרום ישׂראל

(ראַנד־באַמערקונגען)

די רעזיגנאַציע פון מנחם בעגין

דער אָפּקלאַנג און די קאָמענטאַרן אין דער וועלט־פרעסע אַרום דער רעזיגנאַציע פון מנחם בעגין זענען געווען אויסערגעוויינלעך. נישט געווען אַ טאָג צייטונג, אַ צייטשריפט, וואָס זאָל נישט האָבן געווידמעט קאָמענטאַרן, אָפּשאַצונגען, שפּעקולאַציעס וועגן אָט דער געשעעניש — די רעזיגנאַציע פון פּרעמיער־מיניסטער פון מדינת ישׂראל.

אַ פּרעצעדענטלאָזע וועלט אויפמערקזאַמקייט אין באַצוג צו אַ מנהיג פון אַ קליינער מדינה.

די אָפּשאַצונגען וועגן מנחם בעגינס פּערזענלעכקייט זענען געווען אין אַלגעמיין פּאָזיטיווע. מער וויניקער אין דעם נוסח. „אַ פּאַטריאָט מיט אַ טיפער פאַרשטענדעניש פאַר דעם גאַנג פון היסטאָרישע אַנטוויקלונגען און פון ישׂראלס פּלאַץ אין דער געשיכטע״.

אייגנטלעך איז די ווענדונג אין דער היסטאָרישער אָפּשאַצונג פון מנחם בעגין געקומען נאָך איידער ער האָט באַשלאָסן צו רעזיגנירן.

דעם 70־טן געבורטסטאָג פון מנחם בעגין האָט דער לאָנדאָנער „טיימס״ (טראַדיציאָנעל נישט סימפּאַטיש צו ישׂראל בכלל און צו בעגינען בפרט) געבראַכט אַן אויספירלעכן און אָביעקטיוון אַנאַליז פון דער געענדערטער לאַגע אינעם מיטעלן מזרח אין רעזולטאַט פון בעגינס פּאָליטישע האַנדלונגען — איינשליסלעך די לבנון־מלחמה.

דער „טיימס״ קומט צום אויספיר: „אַלץ צוזאַמענגענומען — האָט מיסטער בעגין צום 70־טן געבורטסטאָג אַ גרונט פאַר צופרידנקייט״... „זיינע פּאָליטישע האַנדלונגען האָבן פּראָוואָצירט שפּאַנונגען אין דער ישׂראל־דיקער געזעלשאַפט און אָנגעשטרענגט די עקאָנאָמיע, אָבער ער האָט די סטראַטעגישע איניציאַטיוו קעגן די אַראַבישע שכנים און ער וויל דאָס״. „דאָס איז אַן אויסערגעוויינלעך גוטע סיטואַציע פאַר ישׂראל און אַ נישט באַקוועמע פאַר די אַראַבער״.

פּראָפ. משה שרוך (ספּעציאַליסט אין איסלאַמישער געשיכטע, ירושלימער אוניווערסיטעט) האָט קאָמענטירט דעם „טיימס״ אַרטיקל: „ווער וואָלט געחלומט מיט אַ פּאָר חדשים צוריק, אַז דער לאָנדאָנער „טיימס״ וועט פאַרעפנטלעכן אַן אַרטיקל צום 70־טן געבורטסטאָג פון מנחם בעגין, אין וועלכן די פּ.ל.אָ. ווערט באַצייכנט אַלס אַן אָרגאַניזאַציע, וואָס רעפּרעזענטירט נישט פּאַלעסטינער מלוכהשאַפט (סטייטהוד) און איז נישט מער, ווי אַ קאָלעקציע פון פּריוואַטע אַרמייען אָן דיסציפּלין און צעריסן אַלס רעזולטאַט פון דער מפּלה אין לבנון?״

עס ווערט באַהויפּטעט אַז בעגין האָט פאַר זיך געשטעלט אַ לעבנסציל אַריינצוגיין אין דער ייִדישער געשיכטע אַלס דער, וואָס האָט פעסטגעשטעלט די גרענעצן פון מדינת ישׂראל.

ראַבײַ אַרטור הערצבערג (געשיכטע פּראָפעסאָר, קאָלומביאַ אוניווערסיטעט און גע״וו. פּרעזידענט פון אַמעריקאַנער ייִדישן קאָנגרעס) שרייבט אין דער זומער אויסגאַבע 1983 פון „פאָרעין אַפעירס״, אַז די ישובים אין יהודה און שומרון האָבן געשאַפן אַ ווענדונג פון אַ היסטאָרישן פאַרנעם, כמעט ווי דאָס שאַפן פון מדינת ישׂראל אין 1948.

„דער דעמאָגראַפישער אַרגומענט איז וואַרשיינלעך ניט אמת. די עמיגראַציע פון אַראַבער איז היינט גרויס און איז געווען גרויס אין די צייטן ווען ירדן האָט אָקופּירט די געביטן״ „די אינטעליגענץ און די פּראָפעסיאָנאַלן עמיגרירן שנעל״.

„יהודה און שומרון קאָנען מער נישט אָפּגעטיילט ווערן פון ישׂראל״.

אמת — דער מערך איז פאַר אַ טעריטאָריאַלן קאָמפּראָמיס אין דער גדה, אָבער עס זענען נישטאָ אַפילו צווישן די מעסיקסטע אַראַבישע פאַקטאָרן אַזעלכע, וואָס זאָלן איינגיין אויף אַזאַ קאָמפּראָמיס.

ווי גאָלדע מאיר האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט: „צו וועמען זאָל איך צוריקגעבן דעם מערב טייל פון ירדן״? „זאָל איך איינפּאַקן די טעריטאָריע, אַרומבינדן זי מיט אַ ראָזן באַנד און אַוועקשיקן צו אַן אַראַבישן פּאָסטאַמט מיט אַן אַדרעס „צו דעם, וואָס איז אינטערעסירט״?

דער אונטערשייד צווישן דעם מערך און ליכוד וואָס שייך דער גדה איז, אַז דער ליכוד שטיצט זיך אויף דער היסטאָריש־מיסטישער באַזע פון ארץ ישׂראל (די גרונט־אונטערלאַגע פון ציוניזם), בעת די פּאָזיציע פון מערך איז באַזירט אויף זיכערקייטס פּרינציפּן.

ביז צו די נײַע וואַלן וועלן די אינוועסטיציעס און דער צוזוואַקס פון דער באַפעלקערונג זיך פון אַזאַ פאַרנעם, אַז די פאַרשיידענע אַרגומענטאַציעס צווישן ליכוד און מערך וועלן פאַרלירן אַפילו דעם טעאָרעטישן ווערט.

ראַבײַ הערצבערג באַמערקט, אַז די בעגין פּאָליטיק איז פּאָפּולער אַפילו בײַ ווייטע קרייזן אויסערהאַלב דעם

אין דעם דאָזיקן פּאָליטיש־מיליטערישן געראַנגל בלייבט דער פּשוטער בירגער — אָן אונטערשייד ווי ער זאָל נישט האַנדלען — פּאַסיוו אָדער אַקטיוו — נישט מער ווי אַ באָאַבאַכטער.

און אַז ער שטייט אויף אינדערפרי, און די וועלט איז נאָך אַלץ וועלט — איז ער צופרידן פעסטצושטעלן:

די וועלט דרייט זיך פאָרט... מ. א.

מעלבורנער בלעטער

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

אַדרעס פון רעדאַקציע: **"KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria 3185, Australia**

נאָוועמבער־דעצעמבער 1983 | נומער 5 (39) | מעלבורן, אויסטראַליע

די וועלט דרייט זיך פאַרט...

באַוואָפענונג? אַנטוואָפענונג? שרעק — ווי אַ פאַרהי־טונגס־מיטל? בעסער צו זיין אַ לעבעדיקער האָז — ווי אַ טויטער לייב?

דעמאָנסטרירן — מיט וועמען? קעגן וועמען?

וועלן זיי דורכקומען און אָפּשטעלן דעם באַוואָפע־נונגס־געיעג? וועלן זיי סוף־כל־סוף אונטערשרייבן אַן אָפּמאַך?

דאָס זענען געדאַנקען וועלכע מאַטערן דעם פּשוטן בירגער פון יעדן לאַנד, אין שלאָפלאָזע נעכט, ווען ער נעמט מאַכן אַ שטיקל סך־הכל פון דער וועלט און פון זיין לעבן אין דער וועלט; די צוקונפט פון די דורות, וועלכע ער האָט געבראַכט אין דער וועלט, און פאַר וועל־כע ער פילט זיך מאָראַליש פאַראַנטוואָרטלעך: האָט ער גע־האַט אַ רעכט צו ברענגען אַ דור אויף דער וועלט — אָן אָפּגעבן זיך אַ חשבון, צי די וועלט וועט האָבן אַ קיום?

שרעק איז אַ צייטווייליקע רפואה. מורא פאַר אַ וועלט־אונטערגאַנג קאָן צייטווייליק אָפּהאַלטן אַ קאָנפליקט, וואָס נעמט רייף ווערן, ממש אויף אונדזערע אויגן. עס זעט טאַקע אויס ווי אַן אומשולדיק בלאַטערל, אָבער עס קאָן זיך פאַרוואַנדלען אין אַ גאַנגרענע, וועלכע וועט סוף־כל־סוף פאַרלאַנגען אַן אַריינמישונג פון כירורגישן מעסער.

אַלע פּראָגנאָזן פון וויסנשאַפטלער, פּאָליטיקער און מיליטערישע עקספּערטן פאַרזיכערן אונדז, אַז די אָפּע־ראַציע קען אַמאָל זיך איינגעבן, אָבער דער פּאַציענט וועט אומבאַדינגט שטאַרבן.

די ראַקעטן, וועלכע וועלן בקרוב אויפגעשטעלט ווערן אין אייראָפּע (פּערשינג 2 ציען צו די אויפמערקזאַמקייט פון דער עפנטלעכער מיינונג. (ווייל די עפנטלעכע מיי־נונג געפינט זיך אונטער דער כסדרדיקער באָמבאַרדירונג פון אַלע קאַנאַלן וואָס די מעדיאַ פאַרמאָגט: טעלעוויזיע, ראַדיאָ, פּרעסע).

די מעדיאַ שטעלט אָבער אין שאָטן די געשעענישן, וועלכע נעמען אויפקומען אין מיטעלן מזרח. צי דאָס איז דער מערדערלעכער אָנפאַל אויף די שלום־אָפּהיטנדיקע כוחות אין לבנון, אָדער די דראָאונג צו בלאָקירן די וואַ־סער־וועגן, דורך וועלכע דאָס נאַפט ווערט געליפערט פאַר דער וועלט־אינדוסטריע. אויב די מעדיאַ ווייזט אָן אויף די פונקטן, איז עס נישט מער ווי אָפּגעריסענע עפּיזאָדן. זי מיידט אויס דעם געדאַנק, אַז צווישן די אַלע געשעע־נישן זענען דאָ אַ פאַרבינדונגס־שטריך; עפּעס געמיינזאַ־מעס.

דאָס, וואָס די טעלעוויזיע קאָן אונדז נישט ווייזן, איז דאָס בילד פון דעם, וואָס אַ שטייגער קומט פאַר הינטער די קוליסן; ווער טרענירט און באַוואָפנט די אַלע קעמפנ־דיקע צדדים אין לבנון, איראַק, סיריע, איראַן, און די אַלע פריש־געבאַקענע „רעוואָלוציאָנערע כחות" פון אַזיע, אַפריקע און דרום־אַמעריקע.

געווער איז געוואָרן דער אינסטרומענט, וועלכער ווערט צוגעשטעלט אויף קרעדיט, אויף אַן אידעאָלאָגישער באַזע מיט דער פאַרפליכטונג צו באַצאָלן שפּעטער.

נישטאָ מער קיין אידיאָלאָגישער מיינונגס־אויסטויש וועגן פּאָליטישע, אָדער ווירטשאַפטלעכע סיסטעמען.

פון דערפאַרונג ווייסן מיר: קאָמוניזם קאָן נישט גע־ווינען מיט לאָגיק, מיט באַווייזן אַז ער האָט שוין ערגעץ־ווו אויפגעבויט אַ יושרדיקע געזעלשאַפט. דעריבער מוז דער קאָמוניזם אָנקומען צו אַן אַרגומענט, וועלכן אַלע פאַרשטייען אומצווייטייטיק: דער טאַנק און האַרמאַט.

ווי דאַרף דער פּשוטער בירגער האַנדלען? וואָס קאָן ער באַשליסן? ער פילט, אַז הינטער די שענסטע לאָזונגען באַהאַלטן זיך אומריינע כוונות. טאָ וועמען זאָל ער אָנ־טרויען זיין צוקונפט?

*

פון די פאַרכאַפּנדיקע געשעענישן, וועלכע אַנטוויקלען זיך מיט אַ גאַלאָפּירנדיקער שנעלקייט אין מיטעלן מזרח, קאָן מען דאָך אַרויסציען איין מסקנא, וואָס איז סטאַביל:

ישראל האָט זיך יאָרן־לאַנג באַמיט איבערצייגן אַמע־ריקע, אַז זי דאַרף זיך באַטייליקן דירעקט אין מיטל־מזרח, ווי אַ דעצידירנדיקער כוח, ווייל דאָס איז אין אירע אינ־טערעסן.

אַמעריקע האָט זיך יאָרן־לאַנג אַנטקעגנגעשטעלט.

דאָס פאַרשטעקן דעם קאָפּ אין זאַמד, כדי נישט צו זען די ווירקלעכקייט, האָט נישט געלייזט די אָנגעשטרענג־טע לאַגע, וועלכע איז דראָענדיק פאַר אַמעריקאַנער אינ־טערעסן.

אַמעריקע האָט זיך אַרומגעזען, אַז פּראָבלעמען קאָן מען נישט לייזן מיט רעזאָלוציעס, נאָר מיט מעשים.

With Compliments from

DEL MONTI SUITS

Makers of Fine Quality Men's Suits

Head Office 154 HIGH STREET, PRESTON 3072. TELEPHONE 44 0567

DEL MONTI SUITS
200 Whitehorse Rd
Blackburn

DEL MONTI SUITS
1297 Nepean H'way
Cheltenham

DEL MONTI SUITS
8 Macrae Street
Dandenong

M. RECHT ACCESSORIES PTY. LTD.

Tailors' Trimmings

★

21 DERBY STREET
COLLINGWOOD
Phone 419 9411

With compliments from

Dalkeith Productions Pty. Ltd.

5 STEWART STREET
RICHMOND, VIC. 3121
Phone: 42 4163

MORRIS GUTHRY

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאלט:

מ. א. — די וועלט דרייט זיך פאַרט... 1

ד"ר מ. פערשטענדיק — אַנטוויקלונגען אין און אַרום ישראל 2

ד"ר עזריאל נאַקס — וואָס פאַר אַ רעליגיע איז דער איסלאַם? 6

י. קאַפע — נאַציאָנאַליזם, סאָציאַליזם אָדער אינדיווידואַליזם? . . 8

הערשל באַכראַך — די העלדישקייט פון די יינגלעך־שמוגלערס 10

י. מ. לעווין — דער בלינדער בעטלער און דעם נגידס טאָכטער
(באַלאַדע) 12

מ. אייזענבוד — דער דיכטער מאַכט אויף די טיר — צו זיך 13

א. זילבער — ווער באַדאַרף זיי? 15

נ. אַרטענשטיין — דער נאַרטאָן־באַטאַליאָן (זכרונות) 16

מאַרק בעזובני — דער פאַרמעסט (דערציילונג) 18

ל. אָלשינאַ — אַ מאַקאַברישע דערציילונג 20

ש. בענעט — לאָקאַלע קאָמענטאַרן 21

ג. ביאַלילעוו — גרין בלויע שטילקייט (ליד) 22

פרייז פון נומער $1.50

אַרויסגעגעבן דורך דער „כדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן נר. 5 (39) נאָוועמבער־דעצעמבער 1983